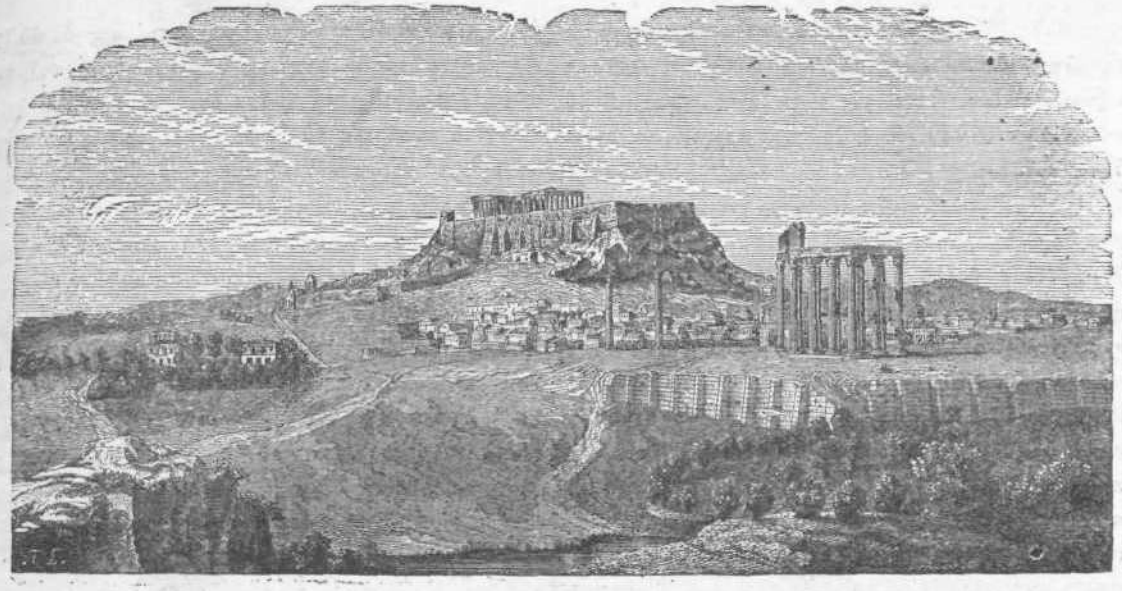

ΠΑΝΔΩΡΑ.

1 ΙΟΥΝΙΟΥ, 1867. ΤΟΜΟΣ ΙΗ'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 413.

ΠΟΙΗΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΝ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ.

(Τέλος. Ἴδε φυλλ. 411.)

Ἀρχόμενος τῆς πραγματείας του ὁ συγγραφεὺς λέγει·

«Τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, ὡσεὶ ὑπὸ τῆς θείας προνοίας *μεταφυὲν* ἐπὶ γῆς ὑφ' ὅλων τῶν καλλονῶν τῆς φύσεως περικοσμουμένης, ἐν αὐτῷ συγκεντροῖ τὴν ἱστορίαν τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.» Ταῦτα ἰσχύουσι καθ' ἡμᾶς εἰς τὴν ἀρχαιότητα μόνον ἀναφερόμενα, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους. Διότι ἄνευ φόβου ἀντιλογίας δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι τὸ ἑλ. ἔθνος συνεκέντρωσεν ἐν αὐτῷ πάντα τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ· διὸ καὶ οἱ νεώτεροι αὐτό τε καὶ τὸ ῥωμαϊκὸν ἐκλαμβάνουσιν ὡς τύπον πάσης δυνατῆς τῇ ἀρχαιότητι τελειότητος, τὸ μὲν ἑλληνικὸν ἰδίως ἐν τῇ θεωρίᾳ καὶ τέχνῃ, τὸ δὲ ῥωμαϊκὸν ἐν τῇ πράξει. Πάντα δὲ τὰ λοιπὰ τῆς ἀρχαιότητος ἔθνη, καθόσον εἰσὶν ἡμῖν γνωστά, ὑπολείπονται τούτων τὰ μὲν ἐν τῇ θεωρίᾳ, τὰ δὲ ἐν τῇ πράξει, πολλὰ δὲ καὶ ἐν ἀμφοτέροις. Εἰς τὸν νεώτερον πολιτισμὸν ἐπενήργησαν ἀληθῶς οὐκ ὀλίγον ἀμφότερα τά ἔθνη καὶ ἰδίως εἰς τὰ γράμματα, διότι εἰς ταῦτα ἀναμφισβήτητος εἶναι ἡ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων ἐπενέργεια. Ψευδὲς ὅμως καὶ διὰ τοῦτο ἄδικον νὰ λέγωμεν ὅτι καὶ τὰ λοιπὰ πάντα τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ στοιχεῖα ἦσαν τοῖς Ἕλλησι γνωστά· διότι πᾶσαι αἱ μεγάλαι τῶν νεωτέρων ἐφευρέσεις, αἵτινες μετέβαλον πάντα τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰς σχέσεις αὐτῶν, ἦσαν ἄγνωστοι τοῖς ἀρχαίοις.

Μικρὸν κατωτέρω λέγει «ἦλθον οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ἐξελληνίσθησαν. Αἱ ὁρδαὶ τῶν Γότθων καὶ τῶν Βανδάλων καὶ τῶν Φράγκων ὁ τυχοδιωκτικὸς συρφετὸς *στιγμιαίως* ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος *κατεσκήνωσαν* καὶ ἐδυνάστευσαν. Ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ διεσκέδασε τὴν ἐπὶ τῆς κλασικῆς ταύτης γῆς *στιγμιαίως ἐπικρεμαμένην* ἀχλύν.» Πάντα ταῦτα τὰ φῦλα κατέκλυσαν τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ δὲν ἐσκήνωσαν ἐν αὐτῇ στιγμιαίως. Ἀληθῶς ὁ τῶν ἐθνῶν βίος δὲν μετρεῖται κατ' ἐνιαυτούς· ἡ ἐν Ἑλλάδι ὅμως διαμονὴ τῶν ῥηθέντων φύλων πολὺ ἀπέχει τοῦ νὰ κριθῇ στιγμιαία· διότι οὐκ ὀλίγους αἰῶνας κατέσχον τὴν ἑλληνικὴν χώραν καὶ ἐδυνάστευσαν τῶν κατοίκων αὐτῆς. Ἐν τοῖς χρόνοις δὲ τῆς ὑπ' αὐτὰ δουλείας τῶν Ἑλλήνων ἄλλην ἀνατολὴν τοῦ ἑλληνικοῦ ἡλίου ἡμεῖς δὲν γινώσκομεν, εἰ μὴ τὴν ἠρέμα καὶ βραδέως θαυματουργοῦσαν δύναμιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἥτις πάντα τὰ ἐξωτερικὰ ταῦτα στοι-

χεῖα ἀλλοφύλων ἐθνῶν κατώρθωσε κατὰ μικρὸν νὰ ἐκβάλῃ ἢ μηδενίσῃ, ἐξομοιοῦσα αὐτὰ καὶ ἐξελληνίζουσα οὕτως, ὥστε νῦν οὐδὲ ἴχνος αὐτῶν ἄλλο σώζεται ἐν Ἑλλάδι εἰ μὴ ἐρείπια πύργων, ὡς λέγει ὁ συγγραφεύς.

Πολλὰς ἀντιλογίας ἐπιδέχονται καὶ τὰ περὶ Τούρκων λεγόμενα, οὓς μόνον ἐξ ὅλων τῶν βαρβάρων δὲν ἠδυνήθη ἡ τοῦ ἑλληνισμοῦ ἀποῤῥοφητικὴ καὶ ἀφομοιωτικὴ δύναμις νὰ ἐξημερώσῃ καὶ πολιτίσῃ. «Ἐπὶ τέλους ἦλθον, λέγει, καὶ οἱ Τοῦρκοι ὡς *στίφος μᾶλλον ἢ ὡς λαός*. Ἐσκήνωσαν ἐν μέσῳ τῆς Ἑλλάδος ὡς ἐφήμεροι ἐπιδρομεῖς, *ἐσεβάσθησαν τοὺς νόμους*(!) καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ ὑποδουλωθέντος λαοῦ, καὶ ὁσημέραι ἡ μεγάλη τοῦ ἑλληνισμοῦ ἀποῤῥοφητικὴ καὶ ἀφομοιωτικὴ δύναμις ἐπηρέαζε καὶ *ἐκατέκτα αὐτούς*(!). Τὴν ἡμισέληνον τῶν Ἑλλήνων ἐπίσημον αὐτῶν σημαίαν καὶ σύμβολον παρεδέχθησαν. *Τὸ δημοκρατικὸν τῶν Ἑλλήνων πολίτευμα ἐνίσχυσαν*(!). Τὰς ἀρματωλικὰς ἐξαρχίας τῶν ἡγεμονίσκων ἐπεκύρωσαν καὶ ἐπηύξησαν. *Οἱ ὑπήκοοι τέλος διεύθυνον τοὺς δεσπότας*(!).» Καὶ ὅμως πολλὰ τῶν ἐφεξῆς περὶ Τούρκων λεγομένων ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως, οὐ μόνον δὲν συμφωνοῦσι πρὸς τ' ἀνωτέρω, ἀλλὰ καὶ ὅλως ἐναντία εἰσί.

Κατωτέρω ἐν σελ. 4 ἀναγινώσκομεν περὶ τῶν ἀρχαιοτέρων διδασκάλων τοῦ ἔθνους, κληρικῶν τε καὶ λαϊκῶν, ὅτι *διασπειρόμενοι μετέδιδον ψιμμύθιόν τι παιδείας*, συνισταμένης εἰς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἐξήγησιν τῶν Γραφῶν· ἔνθα πλὴν ἄλλων ἡ λέξις ψιμμύθιον τίθεται οὐ μόνον ἐν ὅλως ἀνοικείῳ τόπῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν καινοφανεῖ σημασίᾳ, ἀγνώστῳ τοῖς ἀρχαίοις καὶ ἡμῖν· διότι δι' αὐτῆς θέλει νὰ σημάνῃ ὁ συγγραφεὺς μικράν τινα καὶ ἀσήμαντον παιδείαν, ἐν ᾧ αὐτὴ δηλοῖ τὸ ψευδὲς καὶ ἐπίπλαστον πανταχοῦ, ὅπου καὶ ἂν γίνηται χρῆσις αὐτῆς. Τοῦτο δὲ περὶ τῶν μακαρίων ἐκείνων διδασκάλων λεγόμενον εἶναι οὐχὶ ψευδὲς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀσέβεια οὐ μικρά.

Ἐν τοῖς ἐφεξῆς, προτάξας ὀλίγα περὶ τῆς μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καταστάσεως τῆς παιδείας ἐν Ἑλλάδι ἐκ τῶν τοῦ Ζυγομαλᾶ ἐπιστολῶν παρὰ Κρουσίῳ ἐν τῇ Τουρκογραικίᾳ, λέγοντος ὅτι μόλις ὑπῆρχον τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει δέκα λόγιοι καὶ ἄλλοι τόσοι ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἄλλαις ἑλλ. χώραις, καὶ ἐξ ἄλλων μαρτυριῶν βεβαιώσας τὴν ὕπαρξιν Σχολῆς τινος ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἑτέρας ἐν Χάνδακι τῆς Κρήτης περὶ τὰ μέσα τοῦ ιϛ' αἰῶνος, καὶ ἄλλης ἔτι ἀρχαιοτέρας ἴσως ἐν τῇ κατὰ τὴν περιφέρειαν Δημητσάνης Μονῇ τοῦ φολοσόφου, ἧς ἡ καθίδρυσις ἀνήκει εἰς τὸν ί αἰῶνα, καὶ ἐξ ἧς κατὰ τὸν ἔτι σωζόμενον ἀρχαῖον τῆς Μονῆς ταύτης κώδικα ἐξῆλθον μέχρι τοῦ ιϛ' αἰῶνος 25 ἀρχιερεῖς καὶ Πατριάρχαι, μετὰ τούτους δὲ ἄλλοι 26 μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως μαρτυρούμενοι πολυειδῶς (1)· ἐπάγει μετὰ ταῦτα ὅτι ἀπὸ τοῦ ιζ' αἰῶνος ἐγένοντο κοινότερα τὰ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ἐκπαιδευτήρια, συντηρούμενα εἴτε ὑπὸ φιλογενῶν ἰδιωτῶν εἴτε ὑπὸ κοινοτήτων ὅλων. Οὕτως εἰσέρχεται εἰς τὴν ἔκθεσιν αὐτῶν, ἀρχόμενος ἀπὸ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ, ὅπου φεύγοντες Ἕλληνες λόγιοι καὶ ἄλλοι μετὰ τὴν δούλωσιν τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ ζῶντες, ἐφρόντιζον περὶ τῆς παιδείας οὐ μόνον τῶν ἐκεῖ ζώντων ὁμογενῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν τῇ δουλευούσῃ πατρίδι, καθιστῶντες ἐν τῇ Ἰταλικῇ γῇ ἑλληνικὰ ἐκπαιδευτήρια κοινὰ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Ἑλλάδι ἑλληνοπαίδων. Ἐπειδὴ δὲ ἐκ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ κατασταθέντων οἱ ἰδίαις δαπάναις καθιδρύσαντες Σχολὰς ἦσαν οἱ πλείονες ἐκ τῶν ἑλληνικῶν νήσων, καὶ οἱ τούτων κάτοικοι εἶχον πλείονα ἐπιμιξίαν πρὸς τὴν Ἰταλίαν, συνέβη νὰ ἦναι οἱ πλεῖστοι τῶν ἐν τοῖς ἐκπαιδευτηρίοις τούτοις ἐκπαιδευομένων Ἐπτανήσιοι, Κρῆτες, Κύπριοι, Χῖοι, ὀλίγοι δὲ ἐκ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος· διὸ καὶ ἐκ τῶν Ἑλλήνων λογίων τοῦ ιϛ' καὶ ιζ' αἰῶνος οἱ πλεῖστοι ἦσαν ἐκ τῶν νήσων τούτων.

Τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ἑλληνικῶν ἐκπαιδευτηρίων προτάσσει ὡς ἀρχαιότερον τὸ ἐν Παταυίῳ Πανεπιστήμιον καὶ Γυμνάσιον, ἐν οἷς ἐδίδαξαν καὶ ἐδιδάχθησαν ἑκατοντάδες Ἑλλήνων καὶ ἐν οἷς κατετέθησαν ὑπὸ Ἑλλήνων τὰ πρῶτα ἑλληνικὰ χρηματικὰ κεφάλαια· πρῶτον μὲν ὑπὸ τοῦ Κυπρίου Μάρκου Γαρσάνου τὸ 1393 ἐκ 15,000 δουκάτων, ὧν οἱ τόκοι ἤρκουν εἰς τροφὴν καὶ ἐκπαίδευσιν μέχρι τοῦ ιή αἰῶνος τεσσάρων νέων Κυπρίων· δεύτερον δὲ ὑπὸ τοῦ Κρητὸς Γερασίμου Παλαιόκαπα, διαθέσαντος τὸ 1590 πᾶσαν τὴν περιουσίαν του ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως δεκατριῶν νέων Ἑλλήνων, ἐννέα ἐκ Κρήτης καὶ τεσσάρων ἐκ Κερκύρας, Ζακύνθου, Κεφαλληνίας καὶ Κυθήρων· καὶ τρίτον ὑπὸ Ἰωάννου Κωττουνίου ἐκ Βερροίας τῆς Μακεδονίας, ὅστις, καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Παταυίου γενόμενος, ζῶν ἔτι διέθεσεν ὑπὲρ τῆς παιδεύσεως τῶν ὁμογενῶν του πᾶσαν αὐτοῦ τὴν περιουσίαν, ἐξ ἧς διετηρεῖτο ἀπὸ τοῦ 1674 τὸ ἀπ' αὐτοῦ καλούμενον *Ἑλληνικὸν Κωττουνιανὸν φροντιστήριον*, ἐν ᾧ ἐξεπαιδεύοντο ὡς ὑπότροφοι τοῦ κληροδότου αὐτοῦ Ἕλληνες παῖδες ὀρθοδόξου δόγματος, καὶ ἐν ᾧ ἐδίδαξαν καὶ ἐδιδάχθησαν πλεῖστοι ἐπιφανεῖς Ἕλληνες λόγιοι ἐκ διαφόρων χωρῶν τῆς Ἑλλάδος.

(1) Ὅρα τὴν περὶ τῆς Σχολῆς καὶ Μονῆς ταύτης πραγματείαν Εὐθ. Καστόρχη, ἐκδοθεῖσαν ἐν Ἀθήναις τὸ 1847, περὶ ἧς ὁ αὐτὸς ἀνεκοίνωσε τὸ 1865 κατὰ μῆνα ἀπρίλιον (ἐν τῷ Εὐαγγελικῷ Κήρυκι καὶ ἐν τῇ ἐφημερίδι τῶν φιλομαθῶν ἐν ἀριθμῷ 551 σελ. 585—88 τοῦ αὐτοῦ ἔτους) νέας εἰδήσεις, πιθανολογούσας τὴν πολλὴν αὐτῆς ἀρχαιότητα.

Ἄλλο ἑλληνικὸν φροντιστήριον καθίδρυσεν ἐν Ῥώμῃ ἐν ἀρχῇ τοῦ ιϛ' αἰῶνος ὁ γενναιόφρων καὶ φιλόμουσος Πάπας, Λέων ὁ δέκατος, ὁ ἀπὸ Μεδίκων, χαριζόμενος τοῖς ἐκεῖ φεύγουσιν Ἕλλησιν, ἐν ᾧ ἐδίδαξαν καὶ ἐδιδάχθησαν οὐκ ὀλίγοι Ἕλληνες μέχρι τῆς τελευτῆς τοῦ φιλέλληνος τούτου Πάπα, οὗ ὁ θάνατος προεκάλεσε τὴν διάλυσιν τοῦ φροντιστηρίου τούτου. Ὕστερον ὅμως τὸ 1581, Πάπας Γρηγόριος ὁ ΙΓ', συνέστησε τὸ *τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ἐπικαλούμενον ἑλληνικὸν φροντιστήριον*, οὗ σκοπὸς ἦτο οὐχὶ ἡ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας μετάδοσις εἰς Ἕλληνας παῖδας, ἀλλ' ὁ προσηλυτισμὸς τούτων εἰς τὴν δυτικὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ἡ ἐμφύτευσις εἰς τὰς ἁπαλὰς τῶν ἐν αὐτῷ διδασκομένων νέων ψυχὰς ἀσπόνδου μίσους κατὰ τῆς πατρῴας καὶ φανατισμὸς ἀκράτητος ὑπὲρ τῆς νέας αὐτῶν θρησκείας. Διὸ οἱ ἐν τούτῳ ἐκπαιδευόμενοι ἑλληνόπαιδες ἐπέμποντο εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς νήσους αὐτῆς ὡς ἱεραπόστολοι καὶ μαχηταὶ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας. Ἐκ τούτου, ὅπερ ἕνεκα τῆς φύσεώς του ἐκλήθη *παροῦργων φροντίδων φροντιστήριον*, καὶ ἀφορμὴν παρέσχεν εἰς τὸν Μάξιμον Μαργούνιον νὰ εἴπῃ τὸ ῥητὸν ἐκεῖνο· **Roma nunquam amica Graecorum, et si quando amica, sed non diu**, ὥςπερ ἀπὸ δουρίου ἵππου ἐξῆλθον κατὰ τὸν ιζ' αἰῶνα σμήνη λογίων Ἑλλήνων, οἵτινες, πεμπόμενοι εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς νήσους, ὑπέσκαπτον τὰ θεμέλια τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐμάχοντο ἀκαμάτως ὑπὲρ τοῦ παπισμοῦ. Ὥστε ἡ τάλαινα Ἑλλὰς οὐ μόνον ἐστέναζε τότε ὑπὸ τὸν βαρὺν τοῦ Τούρκου ζυγόν, ἀλλὰ φοβερὸν ἀγῶνα ἠγωνίζετο ὑπὲρ τῆς πατρῴας θρησκείας καὶ γλώσσης καὶ κατ' αὐτῶν ἔτι τῶν ἀρνησιθρήσκων τέκνων της! Μὲ ἄλγος ψυχῆς ἀναγινώσκομεν ἐν τοῖς βιογραφουμένοις Ἕλλησι τοῦ ιζ' ἰδίως αἰῶνος, ὅτι οὐκ ὀλίγοι λόγιοι, ἐκπαιδευθέντες ἐν τῷ φροντιστηρίῳ τούτῳ, καὶ ἐκ τούτων οἱ εὐφυέστεροι καὶ πολυμαθέστεροι, ὡς Λέων Ἀλλάτιος ὁ Χῖος, ἐμάχοντο διὰ γλώσσης καὶ γραφίδος κατὰ τῆς ἰδίας πατρίδος καὶ τῆς τῶν πατέρων θρησκείας. Ἐντεῦθεν ἐξηγοῦνται σαφῶς οἱ ἄλλως ὕποπτοι φαινόμενοι ἀγῶνες τοῦ μεταξὺ σφύρας καὶ ἄκμονος εὑρισκομένου θαῤῥαλέου μαχητοῦ τῆς ὀρθοδοξίας, πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως καὶ τῶν περὶ αὐτὸν θαυμασίων ἐκείνων ἀνδρῶν! Ὁποῖον πῦρ ἐθέρμαινε τὰς καρδίας τῶν γενναίων τούτων, καὶ ὁποία καρτεροψυχία ᾤκει εἰς τὰ στέρνα αὐτῶν, οἵτινες διέσωσαν καὶ ἀλώβητον παρέδωκαν ἡμῖν τὴν ἱερὰν παρακαταθήκην τῆς πατρῴας θρησκείας καὶ γλώσσης! καὶ ὁπόση εὐγνωμοσύνη ὀφείλεται αὐτοῖς παρὰ τῶν ἐπιγιγνομένων, οἵτινες, εἰμὴ ὑπῆρχον ἐκεῖνοι καὶ ἐμάχοντο, ὅπως αὐτοὶ μόνοι ἐγίνωσκον νὰ μάχωνται, οὔτε θρησκείαν ὀρθόδοξον, οὔτε γλῶσσαν ἴσως ἑλληνικήν, οὔτ' ἐλευθερίαν θὰ εἴχομεν νῦν!

Ἕπονται μετὰ τὰ ἐν Παταυίῳ καὶ Ῥώμῃ τὰ ἐν Βενετίᾳ ἑλληνικὰ ἐκπαιδευτήρια, ὅπου ἀπὸ τοῦ 1593 κατέστη ὑπὸ τῶν ἐνταῦθα ζώντων Ἑλλήνων ἴδιον φροντιστήριον, ἐν ᾧ πρῶτος ἐδίδαξεν ὁ Νικόλαος Λάσκαρις καὶ ἄλλοι μετ' αὐτὸν ὀνομαστοὶ Ἕλληνες μέχρι τοῦ ιή αἰῶνος ἀρχομένου. Τὸ δὲ 1664 συνέστη ἐκ τῆς μεγάλης περιουσίας Θωμᾶ Φλαγγίνου τοῦ Κερκυραίου, συνισταμένης ἐξ 171,716 δουκάτων, τὸ ἀπ' αὐτοῦ *Φλαγγιανὸν ἑλληνομουσεῖον* ὀνομαζόμενον, ἐν ᾧ ἐδιδάσκοντο ἕνδεκα μὲν ὑπότροφοι Κερκυραῖοι καὶ Κύπριοι, ἄλλοι δὲ πολλοὶ ἄλλοθεν ἰδίαις δαπάναις συντηρούμενοι, πάντες ποτιζόμενοι τὰ καθαρὰ τῆς ὀρθοδοξίας νάματα. Διὸ τὸ μουσεῖον τοῦτο, ἄφθονα τὰ τῆς συντηρήσεως μέσα ἔχον καὶ πλουσίαν βιβλιοθήκην, ὁσημέραι αὐξανομένην ἐκ δωρεῶν τῶν καθηγητῶν αὐτοῦ, παρήγαγε πλείστους καὶ γενναίους καρπούς· διότι οἱ τούτου τρόφιμοι οὐ μόνον ἄριστα ἐξεπαιδεύοντο τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν, καὶ διὰ τοῦτο οἱ πλεῖστοι τῶν καθηγητῶν ἦσαν αὐτοῦ παιδεύματα, ἀλλὰ καὶ πρόμαχοι τῆς πατρῴας ἡμῶν θρησκείας κατὰ τῶν ἐκ Ῥώμης ἐπιδρομῶν.

Οὕτω διελθὼν ὁ συγγραφεὺς μετὰ τῆς δυνατῆς ἀκριβείας τὰ ἐν Ἰταλίᾳ ἐκπαιδευτήρια, ὁδηγὸν ἔχων τὰ περὶ αὐτῶν ἴδια πονήματα τῶν

Facciolati fasti gymnasii Patavini.

Papadopuli historia gymn. Patavini 1726.

G. Veludo storia sulla colonia Greca stabilita in Venezia 1847, καὶ τὸν Ἑλληνομνήμονα τοῦ μακαρίτου Μουστοξύδου· προσθέσας δὲ μετὰ ταῦτα ὀλίγα καὶ διὰ τοῦτο ἀνεπαρκῆ, περὶ τῶν ἐν Δακίᾳ, μεταβαίνει εἰς ἐξέτασιν τῶν ἐν Τουρκίᾳ ἀρχόμενος ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως· ἐντεῦθεν μεταπηδᾷ εἰς τὰ τῆς Βαρνακόβης καὶ Ἰωαννίνων, ἀπὸ τούτων εἰς τὰ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὸ τῆς Δημητσάνης· εἶτα εἰς τὰ τῆς Μοσχοπόλεως καὶ ἄλλα τῆς Μακεδονίας· ἔπειτα εἰς τὸ τῆς Πάτμου, Χίου, Τραπεζοῦντος, Ἄθωνος, τῆς ἐν Πελοποννήσῳ Βυτίνης, εἰς τὰ ἐν Γερμανίᾳ καὶ Ῥωσσίᾳ, καὶ πάλιν εἰς τὰ τῶν ἑλληνικῶν νήσων, διεξερχόμενος πᾶσαν τὴν τῶν Σχολείων τούτων ἱστορίαν ἐν ὅλαις 54 σελίσιν.

Ἐνταῦθα παρατηροῦμεν ὅτι ἡ χρονολογικὴ τάξις, ἣν προείλετο ἐν τῇ κατατάξει τῶν κατὰ τόπους Σχολείων, ἔχει δύο τινὰ ἐλαττώματα· πρῶτον ὅτι ἀναγκάζει τὸν κατ' αὐτὴν ἱστοροῦντα εἰς συχνὰ μεταπηδήματα ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος εἰς Ῥωσσίαν ἢ Γερμανίαν καὶ τ' ἀνάπαλιν, καὶ δεύτερον ὅτι παρέχει μεγίστας εἰς αὐτὸν δυσχερείας, διότι πάντων τῶν Σχολείων ὁ χρόνος τῆς ἱδρύσεως δὲν εἶναι βέβαιος καὶ ἱστορικῶς ὡρισμένος, ἀλλὰ πολλῶν ἐξ εἰκασίας ἢ ἐξ ἀμαρτύρων εἰδήσεων ὁρίζεται. Ὅθεν ἡ χρονολογικὴ διάταξις φαίνεται ἡμῖν ἀπροσφυής, προτιμῶ

τέρα δὲ ἡ τοπογραφικὴ, ἣν ἐπροτίμησεν ὁ ἕτερος τῶν ἀγωνιζομένων.

Παρατηρητέον ἔτι ὅτι ὁ συγγραφεὺς οὐ μόνον πολλῶν ἄλλως γνωστῶν Σχολείων οὐδένα λόγον ποιεῖται, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ μνημονευομένων, ἐκτὸς τῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἰωαννίνων καὶ Δημητζάνης, ὧν εἶχεν ὑπ' ὄψιν, ὡς εἰκὸς, μονογραφίας ἀκριβεῖς, ἐλάχιστα λέγει, μὴ δυνηθεὶς ἴσως ν' ἀνεύρῃ περὶ αὐτῶν ἱκανὰς εἰδήσεις, ὅπως ἀκριβέστερον ἐκθέσῃ τὰ περὶ αὐτῶν. Ὅθεν ὅσον ὁ ἕτερος τῶν ἀγωνιζομένων πλεονάζει ἐν ἰδίαις ψιλαῖς εἰκασίαις καὶ πιθανολογίαις περὶ ὑπάρξεως Σχολείων, καὶ ὅπου τοιαῦτα δὲν μαρτυροῦνται, τοσοῦτον οὗτος ἐλλείπει καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἄλλως βεβαίοις καὶ ὁμολογουμένοις περὶ πολλῶν Σχολείων. Ὁπόσον δὲ κατὰ τοῦτο ἐλλείπει δύναται νὰ ἴδῃ ἐν τῷ πρὸ μικροῦ ἐκδοθέντι Σχεδιάσματι τοῦ κ. Παρανίκα, ὅπερ τὴν τῶν ἑλληνικῶν ἐκπαιδευτηρίων ἱστορίαν ἐκθέτει ὅσον οἷον τε νῦν ἀκριβῶς. Περιττὸν λοιπὸν κρίνοντες νὰ προσθέσωμεν πλειότερα περὶ τούτου, ὑποδεικνύομεν τῷ συγγραφεῖ δύο αὐτοῦ παραπτώματα, τὰ ὁποῖα καὶ αὐτὸς βέβαια θέλει ὁμολογήσει· τὸ μὲν ὑπάρχει ἐν σελίδι 41, ἔνθα ὁ λόγος περὶ τῶν ἐν Κερκύρᾳ ἐκπαιδευτηρίων· «Εἰς τὴν Κέρκυραν, λέγει, ὑπὸ τὴν σιδηρᾶν τῆς δημοκρατίας (γράφε μᾶλλον ἀριστοκρατίας) τοῦ ἁγίου Μάρκου χεῖρα πιεζομένην, δὲν βλέπομεν Σχολεῖα συστηματικῶς διωργανισμένα· καθότι ἡ *μυσαρὰ ἐκείνη δύναμις εἰς οὐδεμίαν κτῆσιν συνεχώρει τὴν ἵδρυσιν τοιούτων ἐθνικῶν καθιδρυμάτων.*» Τοιαύτη ἀπόφανσις εἶναι καθ' ἡμᾶς λίαν τραχεῖα καὶ ἄδικος, ἐκτὸς ἂν ἐπεριμένομεν παρὰ κατακτητῶν ἀλλοφύλων καὶ ἀλλοθρήσκων τοσαύτην φροντίδα περὶ συστάσεως καὶ συντηρήσεως ἐκπαιδευτηρίων ἐν χώρᾳ κατακτηθείσῃ, ὅσην σπανίως κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους καὶ αὐταὶ αἱ Κυβερνήσεις τῶν αὐτονομουμένων ἐθνῶν ἐπεδείκνυον. Οἱ Βενετοὶ οὐδόλως ἐκώλυον, τοὐλάχιστον ἀποδείξεις τούτου δὲν ἔχομεν, τὴν σύστασιν καὶ συντήρησιν τούτων παρ' Ἑλλήνων ἐν ἑλληνικαῖς χώραις· τοὐναντίον βλέπομεν ὅτι καὶ ἐν τῇ μητροπόλει τῆς ἀριστοκρατίας ταύτης, οὐ μόνον ἱδρύθησαν, ἀλλὰ καὶ ἔθαλλον μέχρι τέλους αὐτῆς τὰ ἐκεῖ ἑλληνικὰ ἐκπαιδευτήρια. Τοσοῦτο δὲ τραχυτέρα φαίνεται ἡμῖν ἡ ῥηθεῖσα περὶ Βενετῶν ἀπόφανσις τοῦ συγγραφέως, ὅσον οὗτος ἀλλαχοῦ (ἐν σελ. 692) ἐν τοῖς περὶ Φαρζέα ἱστορουμένοις μνημονεύει βοῦλλαν τοῦ Πάπα, ἐν ᾗ ἐλέγχεται ἡ ἀριστοκρατία τούτων ὡς συμπαθοῦσα πρὸς τοὺς Σχισματικούς.

Ἑτέρα ἐξ ἀγνοίας βέβαια προελθοῦσα ἔλλειψις παρατηρεῖται ἐν σελ. 76, ἔνθα δὲν ἀναφέρει τὸν μακαρίτην Χρυσόγελων ὡς διδάσκαλον τοῦ σχολείου Σίφνου. Γνωστὸν δὲ ὅτι οὗτος ἐδίδαξεν ἱκανὰ ἔτη πρὸ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, καὶ οὐκ ὀλίγους μαθητὰς ἀνέδειξε δοκίμους διδασκάλους. Ἡ ἐθνικὴ εὐγνωμοσύνη ἀπαιτεῖ, εἰ μὴ ἀποδίδομεν ἐν δέοντι τὸν προσήκοντα ἔπαινον εἰς τοιούτους εὐεργέτας τοῦ ἔθνους, νὰ μνημονεύωμεν τοὐλάχιστον αὐτῶν, ὡς συντελεσάντων κατὰ δύναμιν εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν αὐτοῦ. Ὅτι δὲ ὁ Χρυσόγελως οὐκ ὀλίγον συνετέλεσεν εἰς τοῦτο, ἀποδεικνύει ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκ Σίφνου λογίων, οἵτινες ἐμαθήτευσαν παρ' αὐτῷ καί τινες ἔτι ζῶντες διδάσκουσι πολλαχοῦ.

Ὀρθὴ τοὐναντίον φαίνεται ἡμῖν ἡ ἐν σελ. 58 περὶ τοῦ ἐν Χίῳ σχολείου τοῦ Λέοντος Ἀλλατίου γνώμη τοῦ συγγραφέως, ἑπομένου ἴσως τῷ Βλαστῷ ἐν τοῖς Χιακοῖς· ἐν ᾧ ὁ ἕτερος τῶν ἀγωνιζομένων ἐν σελ. 42 τῆς πραγματείας του δέχεται, ἄνευ ἀποδείξεως ὅμως, ὡς καὶ ὁ Παρανίκας ἐν σελ. 167 τοῦ Σχεδιάσματός του, παραπέμπων εἰς τὴν Βρετοῦ Νεοελλ. φιλολογίαν Α'. σελ. 173, ὅτι τὸ ὑπὸ Ἀλλατίου ἐν Χίῳ συστηθὲν Μεγάλον Σχολεῖον ἐσώζετο μέχρι τοῦ 1822. Ἂν ἐν Χίῳ ὑπῆρχεν Οὐνιτῶν Σχολεῖον μέχρι τῆς καταστοφῆς τῆς νήσου ταύτης κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἡμετέρας ἐπαναστάσεως, πόθεν δῆλον ὅτι αὐτὸ ἦτο τοῦ Ἀλλατίου, καὶ οὐχὶ τῶν τῆς νήσου Καθολικῶν, οἷα καὶ οἱ ἐν ἄλλαις νήσοις οἰκοῦντες Καθολικοὶ ἔχουσι πρὸς διδασκαλίαν τῆς γλώσσης καὶ τοῦ δόγματος αὐτῶν;

Μετὰ τὴν προεισαγωγὴν ταύτην περὶ τῶν ἑλληνικῶν ἐκαιδευτηρίων ἕπεται τὸ κύριον καὶ σπουδαιότερον μέρος τῆς πραγματείας ταύτης, ὅπερ πληροῖ χιλίας περίπου σελίδας, καὶ ἐπιγράφεται «*Βιογραφίαι τῶν ἐν τοῖς γράμμασι διαλαμψάντων Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς ἁλώσεως Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τῆς ἐθνεγερσίας,*» διαιρούμενον εἰς πέντε τμήματα κατὰ τοὺς πέντε τελευταίους αἰῶνας, ὧν ἕκαστον περιλαμβάνει τὰς βιογραφίας τῶν ἐν αὐτῷ ἀκμασάντων λογίων καὶ τὰ ἑκάστου συγγράμματα ἐκδιδόμενα καὶ μή. Καί εἰσι μὲν οἱ μνημονευόμενοι ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἐν συνόλῳ περὶ τοὺς 1200, ἀλλ' οὐχὶ πάντων ἐπρόφθασε νὰ περιγράψῃ τοὺς βίους· ἐπειδὴ ἐν μὲν τῷ ιέ αἰῶνι περιγράφει λίαν διεξοδικῶς 34 λογίων τοὺς βίους, ὧν οἱ πλεῖστοί εἰσιν ἐκ τῶν εἰς Ἰταλίαν πρὸ τῆς ἁλώσεως καὶ μετὰ ταύτην φυγόντων, ἐν δὲ τῷ ις' 80, ἐν τῷ ιζ' 85, ἐν τῷ ιή 96, καὶ ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς αἰῶνι 54 ἐκ τῶν ἤδη τελευτησάντων. Ἐκτὸς δὲ τούτων προσθέτει εἰς ἕκαστον τμῆμα ἐπίμετρα, περιέχοντα ἀναγραφὴν τῶν ἐν ἑκάστῳ αἰῶνι ἀκμασάντων λογίων, ὧν τοὺς βίους ὑπισχνεῖται ν' ἀναγράψῃ ἀκολούθως, προσθέτων καὶ τοὺς νῦν ἐκφυγόντας τὴν προσοχήν του.

Ἡ σπουδαιότης τοῦ μέρους τούτου τῆς πραγματείας εἶναι μεγάλη, ἢ κάλλιον εἰπεῖν μεγίστη, οὐχὶ διότι γνωστοποιεῖ ἡμῖν μέγαν ἀριθμὸν λογίων, ὧν τὰ ὀνόματά εἰσιν ἴσως καὶ ἄλλοθεν γνωστά, ἀλλὰ διότι ὁ φιλόπονος συγγραφεὺς ἀνεζήτησε πανταχοῦ, ὅπου ἠδυνήθη νὰ εὕρῃ εἰδήσεις περὶ αὐτῶν, καὶ συνήγαγεν εἰς τὸ αὐτὸ πάσας· οὕτω δὲ θέτει πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἀναγνώστου σαφῆ ὅσον οἷόν τε τὴν εἰκόνα τεσσάρων ἑκατοντάδων λογίων τοῦ ἡμετέρου ἔθνους ἀπὸ τοῦ ιδ' τελευτῶντος ἢ μᾶλλον ἀπὸ τοῦ ιέ μέχρι τοῦ παρόντος ἀρχομένου, περὶ ὧν μόνον ἀτελῆ τινα γνῶσιν ἔχουσιν οἱ πολλοί· διότι ἐλλείπει ἔτι βίβλος ἐν τῷ αὐτῷ περιλαμβάνουσα τὰς βιογραφίας τοσούτων Ἑλλήνων λογίων. Ὑπάρχουσιν ὅμως περὶ αὐτῶν ἐκτὸς τοῦ συγγράμματος τοῦ κ. Βρετοῦ καὶ οὐκ ὀλίγαι εἰδήσεις σποραδικῶς κείμεναι ἐν πολλοῖς συγγράμμασι καὶ μονογραφίαις, ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ μὴ Ἑλλήνων συγγεγραμμένοις. Ἐκ πάντων τούτων συνήγαγεν ὁ φιλόπονος συγγραφεὺς τὴν κατάλληλον πρὸς τὸν σκοπὸν ὕλην, πανταχοῦ δηλῶν τὸ πόνημα ἢ τὴν μονογραφίαν, ὅθεν ἔλαβεν αὐτὴν, πρὸς βεβαίωσιν καὶ πίστωσιν τῶν λόγων του, καὶ πρὸς ὁδηγίαν τοῦ θέλοντος ν' ἀναζητήσῃ καὶ ἐρευνήσῃ ἀκριβέστερον τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἱστορούμενα.

Ἡμεῖς μὴ δυνάμενοι, δι' οὓς λόγους ἀλλαχοῦ εἴπομεν, νὰ βασανίσωμεν τὰ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἱστορούμενα πάντα, ἵνα πεισθῶμεν ἂν ἔχωσιν ὀρθῶς ἢ μὴ, ἐλπίζοντες δὲ ὅτι θέλει ποιήσει τοῦτο αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς ἐν δευτέρᾳ ἐπεξεργασίᾳ τῆς πραγματείας του, ὑποβάλλομεν αὐτῷ ὀλίγας τινὰς παρατηρήσεις περί τινων τῶν βιογραφιῶν τούτων μερῶν.

Πολλαχοῦ μὴ ἀρκούμενος εἰς τὴν διήγησιν πάντων τῶν περιστατικῶν τοῦ βίου λογίου τινὸς, καὶ εἰς τὴν ἀπαρίθμησιν πάντων τῶν ὑπ' αὐτοῦ συγγραφέντων, ἐκδεδομένων καὶ μὴ, προσθέτει περὶ αὐτοῦ μακρὰς περικοπὰς ἐξ ἄλλων συγγραμμάτων, ἐκδεδομένων καὶ ῥοπορίστων ἐνίοτε, δι' ὧν καθιστᾷ ἄνευ ἀνάγκης μακρὰν τὴν πραγματείαν, ἐν ᾧ ἤρκει ἡ μικρὰ τούτων περίληψις ἢ καὶ ἁπλῆ παραπομπὴ εἰς εἰς τὸ μνημονευόμενον σύγγραμμα. Ἐνιαχοῦ προστίθενται καί τινα διηγήματα καὶ παραμύθια ὡς ἐν σελ. 555, ὅλως ἀνάρμοστα εἰς σπουδαῖον σύγγραμμα.

Τὰ ἐν σελ. 574 περὶ Βησσαρίωνος Μακρῆ λεγόμενα, καὶ ὅτι ἡ ὑπ' αὐτοῦ συνταχθεῖσα ἑλληνικὴ γραμματικὴ πολλῆς ὠφελείας ἐγένετο πρόξενος, εἰσὶν ἀληθῆ· δὲν ἀληθεύει ὅμως ὅτι αὕτη «ὑπεσκέλισε τὰς τέως ἐν χρήσει γραμματικὰς τοῦ Ἀασκάρεως καὶ Γαζῆ»· διότι πάντες γινώσκομεν, ὅτι αὗται μόλις πρὸ ὀλίγων δεκαετηρίδων ἔπαυσαν ἐν χρήσει οὖσαι, ὅτε οἱ παρ' ἡμῖν διδάσκαλοι συνέταξαν κατὰ μίμησιν τῶν νεωτέρων τῆς Εὐρώπης σοφῶν ἢ μετέφρασαν τελειοτέρας καὶ μεθοδικωτέρας γραμματικάς, αἵτινες νῦν μόναι διδάσκονται ἐν τοῖς ἡμετέροις Σχολείοις. Τὸ περὶ τῆς Βησσαρίωνος γραμματικῆς λεγόμενον ἀληθὲς φαίνεται ἡμῖν, ἀναφερόμενον εἰς τὸ Σχολεῖον αὐτοῦ καὶ τὸ τῶν μαθητῶν του, οὐχὶ δὲ εἰς πάντα γενικῶς, ὅπως ὑπὸ τοῦ συγγραφέως λέγεται.

Ἐν τοῖς περὶ Ἰακώβου Πυλαρινοῦ ἱστορουμένοις λέγει ἐν σελ. 633 ὅτι ἐπὶ τοῦ τάφου τούτου ἐν Πατραυίῳ ἐπέγραψεν ὁ Παπαδόπουλος λατινιστὶ ἐπίγραμμα. Ταῦτα δὲ λέγων ὑπ' ὄψιν εἶχε τὸ τοῦ Μαζαράκη πόνημα περὶ τῶν ἐνδόξων Κεφαλλήνων, εἰς ὃ καὶ παραπέμπει. Ἀλλ' οὗτος παραθέτει τὸ ῥηθὲν ἐπίγραμμα ἑλληνιστὶ, οὐχὶ δὲ λατινιστὶ γεγραμμένον.

Ὁμοίας φύσεως παρόραμα νομίζομεν καὶ τὸ ἐν σελ. 747, καθ' ὃ λέγεται ὅτι ὁ Ἀγάπιος Λοβέρδος ἐγεννήθη τὸ 1718, ἐν ᾧ ὁ Μαζαράκης, ὅστις εἶναι πηγὴ τοῦ συγγραφέως, λέγει ἐν σελ. 313 τοῦ πονήματός του, ὅτι ὁ Λοβέρδος ἐγεννήθη τὸ 1710.

Ἐν σελ. 723 βιογραφήσας τὸν Γεώργιον καὶ Νικόλαον Καρατζᾶν, προσθέτει συγγράμματα Ἰωάννου Καρατζᾶ, περὶ οὗ οὐδὲν εἶπεν.

Ἐν σελ. 772 λέγει ὅτι ἡ Ὑψηλὴ Πύλη, ἅμα μαθοῦσα τὴν ἐν Ἑλλάδι ῥωσσικῇ ὑποκινήσει ἐπανάστασιν, ἐβουλεύσατο τρομερὰ βουλεύματα κατὰ τῶν Χριστιανῶν, καὶ ὅτι ὁ Σουλτὰν Ἀμπτοὺλ Χαμὶτ διέταξε γενικὴν κατὰ τὸ κράτος σφαγὴν τῶν Χριστιανῶν· τῆς δὲ διαταγῆς ταύτης τὴν ἀνάκλησιν κατώρθωσεν ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, ὡς μέγας διερμηνεὺς τῆς Πύλης, τὸ 1774, διαμείνας 35 μόνας ἡμέρας εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦτο. Ἀλλὰ ταῦτα οὕτως ἐκτιθέμενα δὲν συμβιβάζονται μὲ τὴν ἀλήθειαν. Ἡ ἐπανάστασις τῆς Πελοποννήσου καὶ ἄλλων μερῶν τῆς Ἑλλάδος, ἔγεινε τὸ 1769· οἱ Ῥῶσσοι ἀπεχώρησαν τῆς Πελοποννήσου μετὰ τὴν εἰσέλασιν ἐκεῖσε τῶν Ἀλβανῶν τὸ 1770· τὴν δὲ νύκτα τῆς 6 πρὸς τὴν 7 Ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους κατεπυρπόλησαν τὸν Ὀθωμανικὸν στόλον εἰς Τζεσμέν· τὸ δὲ 1774 ἔγεινεν εἰρήνη μεταξὺ Τούρκων καὶ Ῥώσσων. Πῶς τοῦ Σουλτάνου ἡ διαταγὴ περὶ σφαγῆς τῶν Χριστιανῶν, ἂν ὄντως ἐξεδόθη τοιαύτη, δὲν ἐξετελέσθη εἰς διάστημα πέντε ἐτῶν; ἤτοι ἀπὸ τοῦ 1769 μέχρι τοῦ 1774, ὅτε κατὰ τὸν συγγραφέα ἀνεκλήθη αὕτη συνεργείᾳ τοῦ Ὑψηλάντου; Καὶ ἐν γένει τὰ περὶ Ὑψηλαντῶν, Ἀλεξάνδρου καὶ Κωνσταντίνου, ἐκτίθενται οὕτως ἀπὸ σελ. 771—778, ὥστε φαίνονται ἀπίθανα ὅλως. Κατὰ τὸν συγγραφέα ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις συλλαμβάνει ἀλληλογραφίαν τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας Ἰωσήφ· ὁ Ὑψηλάντης ἀναγκάζεται ἕνεκα τούτου νὰ προσέλθῃ αἰχμάλωτος εἰς τοὺς Αὐστριακούς· καὶ ὅμως ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις διορίζει τὸν Ὑψηλάντην μετ' ὀλίγα ἔτη πάλιν αὐθέντην τῆς Βλαχίας. Οἱ υἱοὶ τοῦ Ὑψηλάντου ἐπιβουλεύονται κατὰ τὸν αὐτὸν

συγγραφέα τὴν Τουρκίαν παρασκευάζοντες ἐπανάστασιν κατ' αὐτῆς· καὶ ὅμως συγχωροῦνται καὶ αὐτοὶ καὶ ὁ πατὴρ των ὑπὸ τῆς Πύλης, ἥτις καὶ διορίζει κατόπιν τὸν ἕνα ἐκ τῶν υἱῶν του, τὸν Κωνσταντῖνον πρῶτον μὲν μέγαν διερμηνέα, εἶτα δὲ ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας. Ὁ αὐτὸς Κωνσταντῖνος, ὁ βουλευσάμενος ἐπανάστασιν κατὰ τῆς Τουρκίας, ἠσχολήθη κατόπιν περὶ τὸ μέγα ἔργον τῆς ἀναμορφώσεως τοῦ τουρκικοῦ κράτους καὶ συνέταξε τὸν περὶ τοῦ στρατοῦ διοργανισμόν. Οὕτως ὁ χαρακτὴρ τῶν Ὑψηλαντῶν περιγράφεται ἀλλόκοτος, ἄπιστος, εὐμετάβλητος, ἡ δὲ Γ. Πύλη ἀνεκτικωτάτη μέχρι βλακείας.

Ἐν σελ. 858 καὶ ἀλλαχοῦ θέλων νὰ δηλώσῃ ὁ συγγραφεὺς ὅτι οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἕτοιμοι νὰ ἀποσείσωσι τὸν βαρὺν καὶ ἀνυπόφορον ζυγὸν τῆς Τουρκίας, λέγει ὅτι ἦσαν ἕτοιμοι νὰ σφάζωσι, νὰ ἀρχίσωσι τὴν σφαγὴν τῶν τυράννων. Τοιαῦται φράσεις δεικνύουσαι μᾶλλον φιλέκδικον χαρακτῆρα καὶ θηριώδη, ὁποῖον οἱ Ἕλληνες ὁμολογουμένως δὲν ἔχουσι, καλὸν νὰ μεταβληθῶσιν οὕτως, ὥστε νὰ μὴ καταδικάζωνται ὑπὸ φιλανθρώπων καὶ φιλοδικαίων ἀναγνωστῶν, μηδὲ νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς δικαίωσιν τῆς κατὰ τῶν χριστιανῶν ἀληθοῦς ὠμότητος τῶν Ὀθωμανῶν.

Τὸ ἐν σελ. 871 μνημονευόμενον ᾆσμα, *ὦ λιγυρὸν καὶ κοπτερὸν σπαθί μου*, δὲν ἐποιήθη ὑπὸ τοῦ Κανέλλου, ὡς λέγει ὁ συγγραφεύς, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Κοκκινάκη.

Ἐν σελ. 872 λέγεται ὅτι ὁ Ζαλίκης ἐγεννήθη τὸ 1785 ἐν Θεσσαλονίκῃ, τὸ δὲ 1802 ἐστάλη ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος Καλλιμάχη εἰς Παρισίους διὰ πολιτικὰς ὑποθέσεις. Ἀπίστευτον φαίνεται ἡμῖν ὅτι ἐστάλη νέος ἑπτακαιδεκέτης εἰς Παρισίους διὰ πολιτικὰς ὑποθέσεις! Ἢ τὸ τῆς γεννήσεως ἔτος εἶναι ἡμαρτημένον ἢ τὸ τῆς ἀποστολῆς. Ἴσως ἐστάλη ὁ Ζαλίκης μᾶλλον ἵνα σπουδάσῃ ἢ ἵνα ἐκτελέσῃ πολιτικόν τινα σκοπόν.

Δὲν εἶναι ἀληθὲς τὸ ἐν σελ. 920 ὅτι ὁ μακαρίτης Γεώργιος Ῥιζάρης ἵδρυσε τὴν ἐκκλησιαστικήν του Σχολὴν κατὰ προτροπὴν τοῦ μακαρίτου Νεοφύτου Δούκα· ἐπειδὴ ὁ μακαρίτης Γ. Γεννάδιος ἐνέπνευσεν εἰς τὸν Ῥιζάρην τὴν ἰδέαν τῆς συστάσεως ἐκκλησιαστικοῦ Σχολείου ἐν Ἀθήναις.

Ἐν σελ. 936 λέγει ὁ συγγραφεὺς ὅτι ὁ Γεννάδιος ἐγεννήθη ἐν Σηλυβρίᾳ τῆς Ἠπείρου. Ἐν Ἠπείρῳ Σηλυβρία δὲν ὑπάρχει, ἀλλ' ἐν Θράκῃ. Ἐν ταύτῃ ἴσως ἐγεννήθη ὁ Γεννάδιος, ὅπου ὁ πατήρ του, μεταβὰς ἐκ τῆς πατρίδος του Ἠπείρου μετὰ γυναικὸς καὶ τέκνων, ἐφημέρευεν ὡς ἱερεύς.

Ἐν τῇ ἑπομένῃ σελίδι λέγει ὅτι ὁ Γεννάδιος, μεταχληθεὶς ἐξ Ὀδησσοῦ εἰς Βουκουρέστιον ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος Ἀλεξάνδρου Σούτζου τὸ 1820 ἔτος, ἐδίδαξεν ἐκεῖ εὐδοκίμως μετὰ τοῦ Βαρδαλάχου, Κλονάρη καὶ Κλεοβούλου· ἡμεῖς ὅμως γινώσκομεν ὅτι ὁ Κλεόβουλος δὲν ὑπῆρξε συνδιδάσκαλος τοῦ Γεννα δίου ἐν Βουκουρεστίῳ, ἀλλὰ, μεταβὰς εἰς Βουκουρέστιον ἐκ Παρισίων, ὅπου ἐδιδάχθη τὴν ἀλληλοδιδακτικὴν μέθοδον, καὶ συνέταξε καὶ ἐξέδωκε τοὺς ἀλληλοδιδακτικοὺς πίνακας συνδρομῇ χρηματικῇ τοῦ ἄρχοντος Βραγκωβάνου, εἰσήγαγε ταύτην εἰς τὴν Βλαχίαν, καὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν ταύτης ἐκεῖ ἠσχολεῖτο.

Μετὰ τὰς βιογραφίας ἕπεται ὡς συμπλήρωμα τῆς ὅλης πραγματείας τὸ περὶ τῶν ἑλληνικῶν τυπογραφείων ἐκ σελ. 48, ὅπερ μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ κ. Παύλ. Λάμπρου ἀκριβῆ περὶ αὐτοῦ διατριβὴν, οὐδὲν σχεδὸν νεώτερον προσθέτει μὴ ῥηθὲν ὑπὸ τούτου. Μετὰ τοῦτο ἕπονται τὰ περὶ τῶν πρώτων ἑλληνικῶν ἐφημερίδων, ἐκτὸς καὶ ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος ἐκδοθεισῶν, μέχρι τοῦ 1821, ἐκ 5 μόνον σελίδων, καὶ τελευταῖον τὰ περὶ τῆς γραφομένης ἡμῶν γλώσσης, πληροῦντα 100 σελίδας, ἔνθα ἐκθέτει ἐπιμελῶς καὶ ἀκριβῶς τὰς περὶ ταύτης δόξας τῶν ἡμετέρων λογίων, ἀρχόμενος ἀπὸ τῶν ἐρευνῶν τοῦ Κερκυραίου Σοφιανοῦ, ὅστις τὸ 1544 πρῶτος συνέταξεν εἰς τὴν νεωτέραν ἡμῶν γλῶσσαν γραμματικὴν καὶ ἄλλα διδακτικὰ βιβλία, ὅπως εὐκολύνῃ τοὺς νέους εἰς τὴν ἐκμάθησιν αὐτῆς, καὶ διὰ τοῦτο δύναται νὰ ὀνομασθῇ πρῶτος τῆς νέας γλώσσης ἡμῶν μορφωτής. Ἄλλος αὐτῆς προστάτης ἀναφαίνεται συγχρόνως ὁ Ζακύνθιος Παχώμιος Ῥουσάνος, ὅστις, διελθὼν πολλὰς τῆς Ἑλλάδος χώρας, ἐπεχείρησε συγκριτικὴν ἔρευναν τῶν κατὰ τόπους ἰδιωμάτων τῆς νῦν γλώσσης, καὶ συναγωγὴν τῶν ἔτι σωζομένων ἀρχαίων λέξεων, συντάξας καὶ γραμματικὴν ἀνέκδοτον ἔτι μένουσαν.

Παρὰ δὲ τοῖς σοφοῖς τῆς Εὐρώπης πρῶτος λέγει ὁ ἐν Τυβίγγῃ τῆς Γερμανίας καθηγητὴς Κρούσιος προσείλκυσε τὴν προσοχὴν τούτων εἰς τὴν ἀξίαν τῆς ἡμετέρας γλώσσης διὰ τῆς ἐκδόσεως τῆς Τουρκογραικίας τὸ 1557. Ἀλλὰ σπουδαιότερον ἐπελήφθησαν τοῦ θέματος τούτου ἐν τέλει τοῦ παρελθόντος αἰῶνος οἱ ἡμέτεροι λόγιοι Λάμπρος Φωτιάδης καὶ ὁ ἄρχων Δημήτριος Καταρτσῆς, ὧν τὰς περὶ τούτου ἀμειφθείσας ἐπιστολὰς μεταγράφει ἄνευ ἀνάγκης ὁ συγγραφεὺς ἐκ τῆς γραμματικῆς τοῦ Δούκα. Μετὰ ταῦτα προσθέτει καὶ τὰς τοῦ Κοραῆ, Κοδρικᾶ, Ψαλίδα, Κωνσταντᾶ καὶ Δούκα δόξας. Ὥστε καὶ τοῦτο τὸ μέρος τῆς πραγματείας, εἰ μὴ ἐξαντλεῖ τὸ ὅλον ζήτημα, εἶναι ὅμως ἡ πρώτη περὶ τούτου σπουδαία διατριβὴ, ἣν πιστεύομεν ὅτι ὁ συγγραφεὺς θέλει συμπληρώσῃ ἐπὶ τὸ ἀκριβέστερον, εὐκαιρίας τυχὼν, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ σύγγραμμα τοῦ Ἠπειρώτου Κρομμύδη, ὅπερ ἴσως ἔμμεινεν αὐτῷ ἄγνωστον, ἐξεδόθη δὲ ἐν Μόσχᾳ τὸ 1808 καὶ

ἐπιγράφεται, «Διατριβὴ ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῆς ἐνεστώσης κοινῆς ἡμῶν γλώσσης Γ. Κ(ρομμύδη)·» περὶ οὗ λίαν εὐμενῶς ἀποφαίνεται ὁ Κοραῆς τῷ 1811 εἴς τινα πρὸς Ἀλέξανδρον Βασιλείου ἐπιστολήν του, ἀποδοκιμάζων τὴν γνώμην τοῦ ἐκδότου τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ.

Τοιαύτη καὶ ἡ δευτέρα πραγματεία, ἥτις εἰ καὶ δὲν λύει ἀκριβῶς πάντας τοὺς ὅρους τοῦ δοθέντος ζητήματος ὡς ἡ ἑτέρα, πλεονεκτεῖ ὅμως ἐν πολλοῖς ἐκείνης, ἐπειδὴ ὁ συγγραφεὺς ταύτης ἀνέγνωσε πολλὰς περὶ τῶν διαφόρων τοῦ ζητήματος ὅρων πραγματείας οὐ μόνον ἐν ξέναις γλώσσαις γεγραμμένας, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ, αἵτινες ἔμειναν ἄγνωστοι εἰς τὸν τῆς πρώτης. Ἐκ τούτων δὲ πασῶν συνήγαγεν ὕλην ἄφθονον, ἥτις εἰ καὶ δὲν εἶναι ἐπιστημονικῶς διατεταγμένη καὶ ἐξηκριβωμένη, εἶναι οὐχ ἧττον πολύτιμος καὶ πλεῖστον θέλει συντελέσει εἰς ἀκριβῆ λύσιν τῶν ὅρων τοῦ ζητήματος ἂν ὁ συγγραφεὺς αὐτὸς, πλείονα καιρὸν ἔχων καὶ ἔφεσιν, ἐπιχειρήσῃ εἰς τὸ μέλλον νὰ ἐπεξεργασθῇ ταύτην, καὶ μάλιστα τὰς τῶν λογίων βιογραφίας καὶ τὸ περὶ γλώσσης ζήτημα, ἅτινα καὶ ἀκριβέστερον ἐξήτασε καὶ οὐδεὶς ἄλλος, ὅσον ἡμῖν γνωστὸν, ἠρεύνησε μέχρι τοῦδε· διότι τὴν μὲν ἱστορίαν τῶν ἑλληνικῶν σχολείων ἀρκούντως ἤδη ἐπεξειργάσθη κατὰ τὰς νῦν γνωστὰς περὶ αὐτῶν εἰδήσεις (1) ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει κ. Παρανίκας ἐν τῷ πρὸ μικροῦ ἐκδοθέντι Σχεδιάσματι περὶ αὐτῶν, τὸ δὲ περὶ ἑλληνικῶν τυπογραφείων ὁ κ. Παῦλος Λάμπρος· ὥστε δυνατὸν νὰ παραλείψῃ αὐτὰ ὁ συγγραφεὺς, ἂν δὲν ἔχῃ νὰ εἴπῃ εἰς τὸ μέλλον πλείω καὶ τελειότερα περὶ τούτων, νὰ ἐπιστήσῃ δὲ πᾶσαν τὴν προσοχήν του εἰς τὰς βιογραφίας τῶν Ἑλλήνων λογίων, ἀφαιρῶν τὰ ἄλλως περιττὰ φαινόμενα, ἐπανορθῶν τὰ πλημμελῶς εἰρημένα καὶ συμπληρῶν τὰ ἐλλείποντα. Δέον ὅμως νὰ προσέχῃ μὴ ἐν τοῖς λογίοις κατατάσσῃ ἄνδρας μικρᾶς ἢ κοινῆς παιδείας, ἔχων ὑπ' ὄψιν ὅτι διδάσκαλος τῶν πρώτων στοιχείων τῆς γλώσσης, ἢ ἀτυχὴς μεταφραστὴς ξένου συγγράμματος, ἢ μαθητὴς ἐνδόξου διδασκάλου δὲν ἔχει διὰ τοῦτο προσόντα ἱκανὰ ἵνα καταριθμηθῇ εἰς τοὺς λογίους τοῦ ἔθνους· τοὐναντίον ἡ κατάταξις τοιούτων εἰς τὴν χορείαν τῶν τοῦ ἔθνους λογίων καὶ τὴν δόξαν τούτων ἐλαττόνει καὶ γελοίαν μᾶλλον ἀπειροκαλίαν ἢ ἀληθῆ ἐθνικὴν φιλοτιμίαν ἐμφαίνει.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ῥηθέντων γίνεται φανερὸν, ὅτι καὶ τὸ δεύτερον πόνημα ἔχει ἐλλείμματα ἱκανὰ, δι' ἃ μέχρι τινὸς ἐδίστασαν οἱ κριταὶ ἂν ἔπρεπε νὰ βραβεύσωσιν αὐτό. Λαβόντες ὅμως ὑπ' ὄψιν τὰς πολλὰς τοῦ θέματος δυσχερείας καὶ τὴν ἀξιέπαινον τοῦ συγγραφέως φιλοπονίαν, τοσαύτην καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τόσον χρήσιμον ὕλην πολλαχόθεν συλλέξαντος, καὶ κρίνοντες δίκαιον νὰ ἀμείψωσι τοὺς μέχρι τοῦδε φιλοτίμους αὐτοῦ πόνους, νὰ ἐμψυχώσωσι δὲ αὐτὸν πρὸς μέλλοντας ἄλλους, δι' ὧν δύναται νὰ συμπληρώσῃ τὰ ἐλλείμματα καὶ νὰ καταστήσῃ τὸ ἔργον του τελειότερον καθ' ὅλην τε καὶ κατ' εἶδος, πιστεύοντες ὅτι συντελεῖται οὕτως ἁρμόδιόν τι μνημεῖον τῆς ἡμετέρας εὐγνωμοσύνης πρὸς τοὺς ὑπὲρ τοῦ φωτισμοῦ τοῦ ἔθνους μοχθήσαντας καὶ ὑπὲρ τῆς πατρῴας ἡμῶν πίστεως γενναίως ἀγωνισθέντας μακαρίους ἐκείνους ἄνδρας, ἀπεφάσισαν ν' ἀπονείμωσιν εἰς αὐτὸν τὸ χιλιόδραχμον βραβεῖον, ὅπερ ἡ ἀξιέπαινος φιλογένεια τοῦ ἀγωνοθέτου, τοῦ φιλοτίμου ἡμῶν ὁμογενοῦς, κυρίου Θεοδώρου Π. Ῥοδοκανάκη, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὥρισε. Βραβεύοντες λοιπὸν τὸν συγγραφέα, προτρέπουσιν αὐτὸν νὰ συμπληρώσῃ διὰ νέων ἐρευνῶν τὰ κεχηνότα μέρη τοῦ πονήματός του, νὰ διορθώσῃ ἐπιμελῶς ὅσα γλωσσικὰ ἢ ἱστορικὰ ἁμαρτήματα ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῷ, νὰ δώσῃ διὰ λογικῆς βασάνου ἐπιστημονικωτέραν εἰς πάντα τὰ μέρη αὐτοῦ μορφὴν, ἵνα τοιοῦτο γενόμενον ἐκδοθῇ διὰ τοῦ τύπου πρὸς τιμὴν αὐτοῦ τοῦ φιλοπονήσαντος, εἰς κοινὴν τοῦ ἔθνους ἡμῶν ὠφέλειαν καὶ εἰς πλήρωσιν τῆς ἐπιθυμίας τοῦ φιλογενεστάτου ἀγωνοθέτου.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 6ῃ Μαΐου 1867.

Οἱ ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΑΣΩΠΙΟΣ
ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ
ΕΥΘΥΜΙΟΣ ΚΑΣΤΟΡΧΗΣ.

---

(1) Ἀναμφισβήτητον νομίζομεν ὅτι τότε θέλει συνταχθῇ ἀκριβὴς καὶ τελεία ἱστορία τῶν Σχολείων τῆς Ἑλλάδος, ὅταν οἱ κατὰ τόπους λόγιοι ἐπιχειρήσωσι νὰ περιγράψωσιν ἐν μονογραφίαις τὴν ἱστορίαν ἑκάστου Σχολείου, συλλέγοντες τὰς περὶ τούτου εἰδήσεις ἔκ τε τῆς μνήμης τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ ἐκ παραδόσεων καὶ ὁπόθεν ἄλλοθεν δύνανται νὰ εὕρωσιν αὐτάς. Ἀπόδειξις τῆς ἀληθείας τούτου εἶναι αὐτὸ τὸ τοῦ Παρανίκα Σχεδίασμα, ἐν ᾧ ἀκριβῶς μὲν περιγράφεται ἡ ἱστορία μόνων ἐκείνων τῶν Σχολείων, ὧν οὗτος εἶχεν ὑπ' ὄψιν τοιαύτας μονογραφίας, ἀτελῶς δὲ πάντων τῶν λοιπῶν, περὶ ὧν μόνον εἰκασίας φέρει ἡ ἀσθενεῖς ἀποδείξεις. Διὸ προτρέπομεν καὶ παρακαλοῦμεν τοὺς κατὰ τόπους λογίους καὶ διδασκάλους νὰ μὴ ὀκνήσωσι νὰ ἀναζητήσωσι καὶ διὰ τύπου γνωστοποιήσωσιν ἢ ἐν μονογραφίαις ἢ διὰ τῶν περιοδικῶν συγγραμμάτων ὅσας εἰδήσεις δυνηθῶσι νὰ συλλέξωσι περὶ τῶν παρ' αὐτοῖς Σχολείων, βέβαιοι ὄντες ὅτι παρέχουσιν οὕτω σπουδαίαν συμβολὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς παιδείας.

Ἰδοὺ καὶ τὰ ὑπὸ τῶν ἀρωτέρω ἀγωνοθετικῶν προταθέντα νέα ζητήματα διὰ τὴν πέμπτην καὶ ἕκτην περίοδον. Καθ' ἡμᾶς, τὸ δεύτερον εἶναι σπουδαιότατον πρὸς τὴν νεωτέραν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος. Οἱ ἀσχοληθησόμενοι δὲ εἰς τοῦτο θέλουσιν εὕρει ἱκανὰ βοηθήματα ἐν τῇ Παρδώρᾳ, ἐκδοθέντα τε καὶ ἐκδοθησόμενα.

Α'.

Πέμπτης περιόδου ζήτημα, ὅπερ πρέπει νὰ λυθῇ ἐντὸς τῶν δύο ἀπὸ τοῦδε ἐτῶν, αἱ δὲ περὶ τούτου πραγματεῖαι εἰσὶ δεκταὶ μέχρι τῆς ά φεβρουαρίου 1869.

Ἡ μυθολογία καὶ ἡ τοῦ θείου λατρεία καθ' Ὅμηρον.

Ἐνταῦθα ἐξεταστέα·

ά) Πόσοι τῷ Ὁμήρῳ γνωστοὶ θεοὶ καὶ τίς ἡ φύσις ἑκάστου.

β') Τίς ἡ σχέσις αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους, πρὸς τὴν φύσιν καὶ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους.

γ') Ἂν διαστέλλωνται ἀπ' αὐτῶν οἱ δαίμονες, καὶ τίς ἡ τούτων φύσις.

Δεύτερον ἐξεταστέα·

ά) Ὁ τόπος τῆς τούτων λατρείας· ἤτοι ναοί, τεμένη, βωμοί, μαντεῖα καὶ παντὸς εἴδους ἱερά.

β') Τὰ πρόσωπα δι' ὧν ἐκτελεῖται ἡ λατρεία· ἤτοι ἱερεῖς, μάντεις καὶ οἱ τούτων ὑπηρέται καὶ τὰ τοιαῦτα.

γ') Τὰ τῆς λατρείας ἰδίως· ἤτοι εὐχαί, θυσίαι, ἀραί, ὅρκοι, μαντεῖαι, κτλ.

δ') Ὁ χρόνος καθ' ὃν ἐκτελοῦνται τὰ τῆς λατρείας, ἔνθα καὶ περὶ ἑορτῶν, καὶ ἀγώνων κτλ.

Τελευταῖον ἐξεταστέον ἐν ἀμφοτέροις ἂν ὑπάρχῃ διαφορὰ ἐν Ἰλιάδι καὶ Ὀδυσσείᾳ, ἐξ ἧς ἤθελεν εἰκάσει τις διάφορον ποιητὴν καὶ χρόνον τῆς ποιήσεως τῶν ἐπῶν τούτων.

Β'.

Ἕκτης περιόδου ζήτημα, ὅπερ πρέπει νὰ λυθῇ ἐντὸς τῶν τεσσάρων ἀπὸ τοῦδε ἐτῶν, αἱ δὲ περὶ τούτου πραγματεῖαι εἰσὶ δεκταὶ μέχρι ά Φεβρουαρίου 1871.

Νὰ συλλεχθῶσιν ὅσον πλείστων ἑλληνικῶν τόπων τὰ ἑλληνικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ συνήθειαι, καὶ νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὰ ἐν τοῖς σωζομένοις συγγραφεῦσι μνημονευόμενα, ὅπως γνωσθῇ τούτων ἡ ταὐτότης καὶ διαφορά.

Ἡ συλλογὴ αὕτη πρέπει νὰ περιλάβῃ τὰ τοῦ γάμου ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ τὴν ἐν τῷ οἴκῳ σημασίαν τῆς γυναικὸς, τὰ τῆς γεννήσεως καὶ πρώτης ἀνατροφῆς τῶν παίδων, τὰ παίγνια τούτων, τὰς ἐν τῷ βίῳ προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίας· οἷον βασκανίας, ἐπῳδὰς, μαγείας, μαντείας παντὸς εἴδους, τὰ περὶ στοιχείων καὶ βρυκολάκων καὶ λοιπῶν φανταστῶν ὄντων παντὸς εἴδους, ὄνειρα, αἰνίγματα, γρίφους καὶ ἄλλα τοιαῦτα, καὶ τελευταῖον τὰ κατὰ τὸν θάνατον καὶ τὴν ταφὴν ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ τὰς περὶ νεκρῶν δόξας τοῦ λαοῦ.

Ἐν πᾶσι πρέπει νὰ ὀνομάζηται ἀκριβῶς ὁ τόπος, ὅθεν λαμβάνονται τὰ περιγραφόμενα ἔθιμα, καὶ εἰ δυνατὸν νὰ φέρωνται πρὸς πίστωσιν καὶ μαρτυρίαι, παρεμβαλλομένων πρὸς βεβαίωσιν τοῦ λόγου καὶ ἀσμάτων, ὅσα αὐτοσχεδιάζονται εἰς διαφόρους τοῦ βίου περιστάσεις ὑπὸ τοῦ λαοῦ, πρὸ πάντων δὲ ἀνεκδότων.

Εἰς εὕρεσιν τῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις βοηθοῦσιν ἐκτὸς ἄλλων πολλῶν ἀρχαιοτέρων τὰ συγγράμματα τοῦ Becker, ὁ μὲν Χαρικλῆς εἰς εὕρεσιν τῶν κυρίως ἑλληνικῶν (καὶ τὸ τοῦ K. F. Hermann περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων σύγγραμμα), ὁ δὲ Γάλλος καὶ ὁ δ' καὶ ἑ τόμος τῆς ῥωμαϊκῆς ἀρχαιολογίας τοῦ αὐτοῦ Becker εἰς εὕρεσιν τῶν ἐν τοῖς ῥωμαϊκοῖς καὶ βυζαντινοῖς χρόνοις συνήθων καὶ παρ' Ἕλλησιν ἠθῶν καὶ ἐθίμων. Τὰ συγγράμματα ταῦτα, καὶ ὅσα ἄλλα ἐν τούτοις μνημονεύονται, θέλουσιν ὁδηγήσει ἔτι καὶ εἰς εὕρεσιν τῶν καθ' ἡμᾶς ἠθῶν καὶ ἐθίμων. Κυρίως ὅμως εἰς εὕρεσιν τούτων βοηθοῦσι πρῶτον αὐτὸς ὁ νῦν βίος τῶν ἀρχαϊκῶς ἔτι ζώντων κατοίκων τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν ἐν ταῖς τουρκικαῖς χώραις Ἑλλήνων, ὅπου μάλιστα ὑπῆρχον τὸ πάλαι ἑλληνικαὶ ἀποικίαι, εἶτα αἱ τῶν Εὐρωπαίων περιηγήσεις εἰς διαφόρους τῆς Ἑλλάδος χώρας, καὶ τελευταῖον τὰ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων μέχρι τοῦδε συγγραφέντα, ὧν πολλὰ ὀνομάζει ὁ Γερμανὸς Curt. Wachsmuth ἐν τῷ ποιήματι αὐτοῦ, ἡ *ἀρχαία Ἑλλὰς ἐν τῇ νέᾳ*, ἐκδοθέντι τὸ 1864.

Εἰς γνῶσιν τῶν βουλομένων νὰ κατέλθωσιν εἰς τὸν ἀγῶνα ἔστωσαν καὶ τάδε·

ά) Τὸ δοθησόμενον ἆθλον εἰς τὴν δοκιμωτέραν διατριβὴν ἔσται χιλιόδραχμον.

β') Εἰς λύσιν τῶν ἀνωτέρω ζητημάτων καλοῦνται πρὸ πάντων οἱ τοῦ Πανεπιστημίου φοιτηταὶ, καὶ ἰδίως οἱ τῆς φιλολογίας, καὶ πᾶς ἐν γένει Ἕλλην, εἴτε ἐντὸς εἴτε ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος οἰκεῖ. Ἐξαιροῦνται μόνον οἱ τοῦ Πανεπιστημίου καθηγηταί.

γ') Εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ γράψαντος ἀφίνεται νὰ συγγράψῃ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἢ εἰς τὴν τῶν καθ' ἡμᾶς λογίων νεωτέραν ἑλληνικὴν γλῶσαν· προτιμοτέρα ὅμως εἶναι ἡ ἀρχαία· διὸ ἐν ἰσότητι τῶν ἄλλων ἀρετῶν προτιμηθήσεται ἡ εἰς ταύτην γεγραμμένη διατριβή.

δ') Ἑκάστη διατριβὴ πρέπει νὰ πληροῖ πέντε τοὐλάχιστον τυπογραφικὰ φύλλα τυπωθεῖσα.

ἑ) Κατὰ τὴν ὁρισθεῖσαν προθεσμίαν πρέπει νὰ σταλῶσιν αἱ διατριβαὶ ἀνωνύμως εἰς τὴν Πρυτανείαν τοῦ Πανεπιστημίου ἢ εἰς ἕνα τῶν ἀγωνοδικῶν· μετ' αὐτῶν δὲ καὶ δελτίον ἐσφραγισμένον, φέρον ἔγκλειστον τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως, ἔξω δὲ γεγραμμένον ῥητόν τι ἢ σύμβολον, ὅπερ πρέπει νὰ προτάσσηται καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλίδος τῆς διατριβῆς ἑκάστου. Πᾶσα διατριβὴ μετὰ τὴν προθεσμίαν ἐλθοῦσα εἶναι ἀπαράδεκτος. Ὡσαύτως ἀπαράδεκτος καὶ ἡ κακῶς ἢ δυσαναγνώστως γεγραμμένη.

ς') Ἡ κρίσις τῶν ἀγωνοδικῶν ἀναγνωσθήσεται τῇ γ' Μαΐου, ἡμέρᾳ τῆς τοῦ Πανεπιστημίου ἱδρύσεως κατὰ τὰ ὁρισθέντα ἔτη. Μετὰ δὲ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς κρίσεως ὁ τοῦ Πανεπιστημίου Πρύτανις, ἀποσφραγίσας τὸ δελτίον τῆς βραβευθησομένης διατριβῆς, ἀνακηρύζει τὸ τοῦ νικητοῦ ὄνομα, καὶ ἀποδώσει αὐτῷ τὸ χιλιόδραχμον ἆθλον.

ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ ΕΝ ΑΜΕΡΙΚΗι.

(Συνέχ. Ἴδε φυλλάδ. 411.)

Β'.

Ὑποθέσεις ἐν Ἀμερικῇ.

Οὐδαμοῦ τοῦ κόσμου οἱ ἄνθρωποι ἀγαπῶσι τὰ χρήματα καὶ ἀγωνίζονται πρὸς ἀπόκτησιν αὐτῶν τόσῳ πολὺ ὅσῳ ἐν Ἀμερικῇ. Φθάνει ἔργον τι νὰ εἶναι ἐπικερδὲς, καὶ ὁ Ἀμερικανὸς ἐπιχειρεῖ προθύμως αὐτὸ, ὅσας καὶ ἂν παρουσιάζει δυσκολίας ἢ καὶ κινδύνους. Ἄνθρωπος μὴ ἔχων ἀργύριον εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον εἶναι μηδέν.

— Γνωρίζεις τὸν δεῖνα; ἐρωτῶσιν οἱ Ἀμερικανοί.

— Ναὶ, ἀξίζει εἴκοσι χιλιάδες τάλληρα.

— Καὶ ἐκεῖνον;

— Ὤ! αὐτὸς δὲν ἀξίζει τίποτε.

Ποτὲ δὲν ἀκούεις νὰ ὁμιλῶσι περὶ ἀρετῆς, περὶ παιδείας, περὶ προσωπικῆς ἐν ἑνὶ λόγῳ ἀξίας.

Ἡ διάπυρος ὅμως αὐτὴ φιλοκέρδεια, ἥτις γεννᾶται μετὰ τοῦ ἀνθρώπου καὶ συναποθνήσκει μετ' αὐτοῦ, δὲν ἔχει σκοπὸν, ὅπως ἐν Εὐρώπῃ, τὴν ἀνάπαυσιν καὶ τὴν εὐζωΐαν· ἐξ ἐναντίας ἐν Ἀμερικῇ ἡ θέσις τοῦ ζῶντος ἐκ τοῦ εἰσοδήματος τῶν κτημάτων αὐτοῦ εἶναι ἄγνωστος, ἀλλὰ καὶ οὐδεὶς ἐπιθυμεῖ αὐτήν. Κατὰ πρῶτον κερδαίνουσι χρήματα ὅπως ζήσωσιν, ἔπειτα ὅπως ἐπιχειρήσωσιν ὑποθέσεις, καὶ μετὰ ταῦτα ὅπως ἀναπτύξωσιν αὐτάς· ἡ ἐργασία οὐδέποτε παύει.

Ἐὰν εἴπῃς εἰς Ἀμερικανὸν ὅτι ἐπιθυμεῖς νὰ κατορθώσῃς ἐτήσιον εἰσόδημα πεντήκοντα φέρ' εἰπεῖν χιλιάδων δραχμῶν ὅπως ἀποχωρῶν ζήσῃς ἐν ἡσυχίᾳ, αὐτὸς δὲν θὰ σ' ἐννοήσῃ. Οἱ Ἀμερικανοὶ εἶναι ἄλλοι χαρτοπαῖκται, οἵτινες χαρτία ἔχουσι τὸν κόσμον καὶ στοίχημα (enjeu) τὰ χρηματιστήρια. Οἱ χαρτοπαῖκται δὲν διορθόνονται ποτέ· ὅταν κερδήσωσι θέλουσι νὰ κερδήσωσι καὶ ἄλλα· καὶ ὅταν χάσωσι θέλουσι νὰ λάβωσιν ὀπίσω τὰ ἀπολεσθέντα. Καὶ ἐὰν δὲν ἔχωσι χρήματα νὰ παίξωσι, βλέπουσι τοὺς παίζοντας καὶ παίζουσι καὶ αὐτοὶ κατὰ φαντασίαν.

Τὸ ἀκαταγώνιστον τοῦτο πάθος τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τοῦ κέρδους, τοσοῦτον ἐξάπτει τὰς κεφαλὰς, ὥστε παράδοξον δὲν εἶναι νὰ γεννηθῇ νέον εἶδος ποιητῶν ἄγνωστον μέχρι τοῦδε, τὸ τῶν ποιητεμπόρων. Ἰδοὺ τί μοι συνέβη μίαν τῶν ἡμερῶν·

Συνωμίλουν μετά τινος νέας κυρίας, ἐχούσης τὸ κάλλος ἰσάγγελον· ἐλέγομεν δὲ περὶ τῶν προνομίων ἅτινα ἔχουσιν ἐν Ἀμερικῇ αἱ γυναῖκες, διά τε τὴν ἄκραν πρὸς αὐτὰς συγκατάβασιν τῶν ἀνδρῶν, καὶ διὰ τὴν προστασίαν τῶν νόμων.

— Ἔχεις δίκαιον, μοὶ εἶπεν· ἐν γένει εἴμεθα εὐτυχεῖς εἰς τὴν Ἀμερικήν· καὶ ὅμως ἐπεθύμουν ν' ἀνήκω εἰς τῶν ἀνδρῶν τὸ γένος.

— Θὰ ἦτον λυπηρὸν, ἀπεκρίθην· ἀλλὰ διὰ τί ἐπιθυμεῖτε ν' ἀνήκετε εἰς τὸ ἀθλιέστερον ἥμισυ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους;

— Διὰ τί; ἀνεφώνησεν ἐντόνως· καὶ ἐρωτᾶτε;

Εἶπε καὶ ἡ ὄψις αὐτῆς ἐξήφθη· οἱ γαλανοὶ αὐτῆς ὀφθαλμοὶ ἔλαμψαν ὑπὸ μακρὰς καὶ μελαίνας βλεφαρίδας λάμψιν ἱεροφάντου, καὶ ὁλόκληρον αὐτῆς τὸ πρόσωπον ἐφάνη καταληφθὲν ὑπὸ μεγάλης καὶ ποιητικῆς ἰδέας. Τοῦτο ἰδὼν ἐνόμισα ὅτι ἐπεθύμει νὰ ἦτο ἀνὴρ ὅπως διοικῇ στρατὸν ἢ πόλιν, ὅπως θέλγῃ τὰ πλήθη διὰ τῆς εὐγλωττίας, ἢ καὶ ὅπως ἀγωνισθῇ νὰ κατακτήσῃ τὴν Μεξικὴν ἢ τὴν Κούβαν· αὐτὴ ὅμως πλησιάσασά με·

— Ἐπεθύμουν, εἶπε, νὰ ἤμην ἀνὴρ διὰ νὰ γίνω ἄνθρωπος ὑποθέσεων (business man).

Ἀλλ' εἰ καὶ ἀγαπῶσι τοσοῦτον τὰ χρήματα οἱ Ἀμερικανοὶ, δὲν εἶναι ὅμως φιλάργυροι ὡς ὁ φιλάργυρος τοῦ Μολιέρου. Ὁ τοιοῦτος φιλάργυρος ἀγαπᾷ τὰ χρήματα ὡς χρήματα, φυλάττει μετὰ φόβου καὶ κρύπτει αὐτὰ καὶ ὑποβάλλει ἑαυτὸν εἰς δεινοτάτας στερήσεις· μόνην δὲ ἡδονὴν αἰσθάνεται τὸ νὰ βυθίζῃ τὰς ἀγενεῖς αὐτοῦ χεῖρας εἰς σάκκους χρυσίου, τοὺς ὁποίους οὐδέποτε θὰ κενώσῃ.

Ἰδοὺ δὲ καὶ ποῖος ὁ τρόπος τοῦ ζῆν πάντων σχεδὸν τῶν ἐν Νεοεβοράκῳ καταγινομένων εἰς ὑποθέσεις. Καὶ ὁ πλουσιώτερος καὶ ὁ ἔσχατος ὑπάλληλος ἐγείρονται καθ' ἑκάστην τὴν ἑβδόμην ὥραν, καὶ ὅταν τὸ ψῦχος εἶναι παγερὸν, καὶ ὅταν ἡ ζέστη εἶναι πνιγηρά. Σημειωτέον δὲ ὅτι ὅλα τὰ κλίματα εὑρίσκονται ἐν Νεοεβοράκῳ, τὴν αὐτὴν ἡμέραν πολλάκις.

Τὸ πρόγευμα ἑτοιμάζεται διὰ τὴν ἑβδόμην καὶ ἡμίσειαν, ἢ τὸ πολὺ διὰ τὴν ὀγδόην ὥραν· καὶ εἴτε ἑκατομμυριοῦχος εἶσαι εἴτε πτωχὸς, συγκροτεῖται ἐκ καφὲ μετὰ γάλακτος ἢ τεῖου (1), καὶ ἐκ τεμαχίου χοιρομηρίου, τὸ ὁποῖον ἐνίοτε ὑποχωρεῖ εἰς κρῦον *ῥοσμπίφ*. Μετὰ ταῦτα μεταβαίνεις εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς πόλεως, ὅπου γίνονται αἱ ἐμπο-

(1) Κατ' ἔτος ἀναλίσκει ἡ Ἀμερικὴ 35,200,000 λίτρας τείου.

ρικαὶ ὑποθέσεις. Τὴν ὀγδόην ὥραν ἢ τὴν ὀγδόην καὶ ἡμίσειαν πάντες εὑρίσκονται εἰς τὰς οἰκείας θέσεις. Καὶ βλέπεις τότε εἰς τὴν Wall-Street καὶ τὰς παρακειμένας ὁδοὺς ἐργασίαν μηρμύκων· ἀναβαίνουσι, καταβαίνουσι, συνθλίβονται, χειρονομοῦσι πρὸς ἀλλήλους ὅπως μὴ ὁμιλοῦντες ἀναλώσωσι πολὺν χρόνον. Μία δὲ καὶ μόνη ἰδέα κατέχει πάντας, πῶς ν' ἀπατήσῃ ὁ εἷς τὸν ἄλλον, καὶ πῶς νὰ μὴ ἀπατηθῇ.

Ὅταν ὁ ἄνθρωπος τῶν ὑποθέσεων ἐργάζεται, δὲν ἔχει οὔτε πατέρα, οὔτε μητέρα, οὔτε ἀδελφὸν, οὔτε ἀδελφὴν, οὔτε φίλον, οὔτε ἐρωμένην, οὔτε Θεὸν, οὔτε διάβολον· μόνον ὑποθέσεις καὶ ἀγοραστὰς ἔχει. Ὁ πλέον εὐαίσθητος, ὁ πλέον ἐνάρετος πατὴρ, ὁ πλέον πιστὸς σύζυγος, ὁ πλέον σώφρων ἐραστὴς ἀπολιθοῦνται, γίνονται ὅλως ἀναίσθητοι ὅταν καταγίνωνται εἰς τὴν πώλησιν ἀσκῶν τινων ἀλείμματος ἢ δεμάτων τινῶν *μπακαλάου*. Τὴν ὥραν ἐκείνην ἡ καρδία του ἀλλοιοῦται, γίνεται τάλληρον. Ἐὰν ἐλθών τις εἴπῃ ὅτι ἐπνίγησαν πάντες οἱ συγγενεῖς αὐτοῦ· « Περίμενέ με, θ' ἀποκριθῇ, ὀλίγον νὰ τελειώσω, καὶ μετὰ ταῦτα σὲ ἀκούω. » Τὴν φιλοσοφικὴν ἀναλγησίαν τῶν στωϊκῶν ὑπερέβη ἡ ἐμπορικὴ ἀναλγησία τῶν Ἀμερικανῶν.

Νέος τις ἀναχωρήσας ἐκ Νεοεβοράκου ἀπῆλθεν εἰς Ἰνδίας χάριν κέρδους. Μετὰ δέκα δὲ ἔτη ἐπανελθὼν ἀπήντησε κατὰ τύχην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἅμ' ἀποβιβασθείς.

— Καλῶς ὥρισες! εἶπεν ὁ ἐν Ἀμερικῇ· εὖγε! τώρα ἦλθες;

— Ναί· καὶ σὺ πῶς εἶσαι;

— Πολλὰ καλά· χαίρω ὅτι σὲ εἶδα, καὶ πολύ.

— Καὶ ἐγὼ ὁμοίως.

— Ἔκαμες καλὸν ταξείδι;

— Ἀρκετὰ καλόν. Καὶ ἐδῶ πῶς εἶσθε σεῖς;

— Ἀρκετὰ καλά.

— Τί νέα ἔχεις;

— Κανέν. Ὦ ναί! ἔχω ἕνα καὶ μεγάλον . . .

— Ποῖον;

— Δὲν τὸ ἠξεύρεις; ἀπέθανεν ὁ πατήρ μας.

Τοῦτο ἀκούσας ὁ νεωστὶ ἐλθὼν ἐγένετο κατηφὴς, καὶ ἤρχισε νὰ συρίζῃ πενθίμως ὡς ἂν ἔλεγεν· ὦ διάβολε! Μετὰ μικρὸν ὅμως ἠρώτησε·— Δὲν μὲ λέγεις, πῶς πηγαίνουν τὰ βαμβάκια; ἔχουν τιμήν;

Τὸ παράδειγμα τοῦτο εἶναι χαρακτηριστικὸν, ἀλλὰ δὲν εἶναι καὶ γενικόν.

Αἱ ὑποθέσεις διακόπτονται περὶ τὴν δευτέραν ὥραν, ὅτε γεύονται οἱ ἔμποροι· διὸ τὰ ξενοδοχεῖα, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς εἶναι μέγας πρὸς τὸ κάτω μέρος τῆς πόλεως, βρύθουσι τὴν ὥραν ἐκείνην σιωπηλῶν δαιτημόνων, οἵτινες φαίνωνται λυπούμενοι τὸν καιρὸν ὅσον κατατρίβουσιν εἰς τὸ νὰ τραφῶσι. Τὸ γεῦμα διαρκεῖ ὀλίγον καὶ εἶναι λιτόν· ἤτοι κρέας μὲ χόρτα, ὀψάριον, καὶ ἀντὶ μὲν ὀπωρικῶν μέγα τεμάχιον πίττας σχεδὸν ὠμῆς, ἀντὶ δὲ οἴνου δροσερὸν ὕδωρ. Μετὰ τὸ γεῦμα ἐπανέρχονται πάντες εἰς τὰ γραφεῖα καὶ ἐξακολουθοῦσιν ἐμπορευόμενοι μέχρι τῆς ἕκτης ὥρας. Ὁσάκις ὅμως συμπέσῃ κατεπείγουσά τις ὑπόθεσις, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ καταστήματος ἐργάζεται μόνος μέχρι τῆς ἐννάτης ἢ καὶ δεκάτης.

Ἰδοὺ δὲ ποία ἡ διαφορὰ τῆς διαίτης μεταξὺ πλουσίου ἐμπόρου καὶ ἐμπορικοῦ ὑπαλλήλου, λαμβάνοντος ἑξήκοντα δραχμὰς τὴν ἑβδομάδα. Ἐκεῖνος μὲν ἔχει κατὰ τὸ ἄνω μέρος τῆς πόλεως μεγαλοπρεπῆ καὶ εὐρύχωρον οἰκίαν, τῶν καλῶν τῆς ὁποίας δὲν ἀπολαύει σχεδὸν ποτέ· οὗτος δὲ ἂν καὶ δὲν ἔχει οἰκίαν εἰς κανὲν μέρος τῆς πόλεως, ἀναπαύεται ὅμως καὶ διασκεδάζει κάθ' ἑσπέραν εἰς τὸ boarding-house, συνδιαλεγόμενος γλυκὰ γλυκὰ μὲ τὰς νέας.

Ἡ Ἀμερικὴ εἶναι ὁ ἐμπορικώτατος καὶ βιομηχανικώτατος τόπος τοῦ κόσμου· αὐξάνουσι δὲ καὶ ἀναπτύσσουσι τὴν ἐμπορίαν καὶ τὴν βιομηχανίαν ἡ δραστηριότης καὶ ἡ ἐμπειρία· σημειωτέον ὅμως ὅτι καὶ οἱ νόμοι παρέχουσι πᾶσαν εὐκολίαν πρὸς αὐτάς. Οὐδεὶς κανονισμὸς περιορίζει τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπαγγελμάτων· οὐδὲν προνόμιον προστατεῦον τὸ μὲν, καὶ ζημιοῦν τὸ δέ· οὐδεὶς φόρος ἐπιβάλλεται εἰς τὰ ἐμπορικὰ εἴδη· οὐδεὶς τυραννικὸς ἔλεγχος, οὐδεμία διατίμησις, οὐδὲν κώλυμα· ἐξ ἐναντίας ἡ περὶ τὴν πώλησιν καὶ τὴν ἀγορὰν παντὸς πράγματος ἐλευθερία εἶναι μεγίστη. Ἰδοὺ διὰ τί συνεχῶς, ἐντὸς πολλάκις τριῶν μηνῶν, οἱ ἐμπορευόμενοι ἀλλάζουσιν εἶδος ἐμπορίας· ὁ κατὰ πρῶτον φέρ' εἰπεῖν ἀρτοποιὸς γίνεται παντοπώλης, καὶ μετὰ ταῦτα κρεωπώλης, πωλητὴς ἐνδυμάτων τοῦ συρμοῦ, κατασκευαστὴς φερέτρων, ἀνθοπώλης, θεμελιωτὴς νέας θρησκείας, κουρεὺς, διδάσκαλος κυμβάλου καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἡ ὑπὲρ πτωχεύσαντος ἐμπόρου ὑπόληψις οὐδόλως ἐλαττοῦται· οἱ δὲ πιστωταὶ εὐκόλως λησμονοῦσι τὸν πτωχεύσαντα, ὅστις εὐθὺς ἐπιδίδεται εἰς νέας ἐπιχειρήσεις. Ἐπειδὴ δὲ βάσιν ἀναλλοίωτον διαγωγῆς ἔχει ἕκαστος τὸ δόγμα τοῦτο· « ὁ χρόνος εἶναι χρήματα, » προτιμᾷ νὰ πιστεύσῃ τὸν κακὸν ὀφειλέτην, ἢ νὰ καταναλώσῃ τὸν χρόνον αὐτοῦ συζητῶν τὰ περὶ τῆς πτωχεύσεως. Πρό τινων μάλιστα ἐτῶν ὁ πτωχεύσας οὔτε τὰ κατάστιχα αὐτοῦ ἐδείκνυεν εἰς τοὺς δανειστάς· ἔλεγε μόνον· — Τόσον δύναμαι νὰ δώσω τοῖς ἑκατὸν, ἢ δὲν δύναμαι νὰ δώσω τίποτε. — Πλὴν τούτου, ἐπειδὴ ἐν Ἀμερικῇ ὁ νόμος προστατεύει ἐν γένει τοὺς πτωχοὺς καὶ ἐξασφαλίζει τὴν προσωπικὴν ἐλευθερίαν, ἐάν τις ὁρκισθῇ ἐπὶ τῆς Θείας Γραφῆς ὅτι δὲν ἔχει τὸν τρόπον νὰ πληρώσῃ ὅσα ὀφείλει, παύει πᾶσα καταδίωξις. Ἐν Νεοεβοράκῳ ἐγένετο ἐσχάτως νόμος ἐξαιρῶν πάσης κατασχέσεως τὰς βιβλιοθήκας τῶν συγγραφέων, τῶν ἐφημεριδογράφων καὶ τῶν κληρικῶν. Ἀλλ' οὐδὲ τὰ ἐργαλεῖα, ὁποιαδήποτε καὶ ἂν ὦσιν, ὑπόκεινται εἰς κατάσχεσιν. Τινὲς δὲ τῶν Ἀμερικανῶν νομολόγων καὶ βάρβαρον ἀξιοῦσι τὴν φυλάκισιν τῶν ὀφειλετῶν. Πῶς θέλετε, λέγουσι, νὰ πληρώσωσι τὰ ὀφειλόμενα ὅταν ἀφαιρῆται ἀπ' αὐτῶν ὁ μόνος τρόπος, ἡ ἐργασία, δι' οὗ δύνανται νὰ πράξωσι τοῦτο; Ἐξ ἐναντίας, προσθέτουσι, πρέπει νὰ βιάζωνται οἱ ὀφειλέται νὰ ἐργάζωνται ὅπως ἀποτίσωσι τὰ ἴδια χρέη.

Ἐὰν τὸ ἔνδυμα, τὸ ὡρολόγιον, ὁ πῖλος, ἡ ῥάβδος σου ἤ τι ἄλλο ἀρέσκουσιν εἴς τινα Ἀμερικανὸν, σ' ἐρωτᾷ ἀμέσως πόσου τιμᾶται. Εὐκόλως δὲ συμπεραίνεις ἐκ τοῦ ἤθους του ὅτι λέγει καθ' ἑαυτόν· « Ἴσως μὲ τὸ εἶδος τοῦτο ἠμπορέσω νὰ κάμω ἐμπόριον. »

Εὑρέθην ποτὲ εἰς χορὸν πλησίον ζεύγους χορευτῶν. Ὁ κύριος, θέλων νὰ συνδιαλεχθῇ μὲ τὴν κυρίαν, ἀφοῦ πρῶτον εἶπεν ὅτι τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ καιρὸς ἦτο ὡραῖος (very fine weather), ἐπήνεσε τὰ στολίσματα τῆς κεφαλῆς της καὶ ἠρώτησε τὴν ἀξίαν των. Ὁλοκλήρους ὥρας κατατρίβουσι πολλάκις τὸ ἑσπέρας νέοι καὶ νέαι ὁμιλοῦντες περὶ οἰκονομικῆς κρίσεως, περὶ τῆς συγκομιδῆς τοῦ βάμβακος, περὶ σίτου, περὶ ἐμπορευμάτων στεγνῶν ἢ βρεγμένων καὶ καθεξῆς. Ναὶ μὲν τὰς τοιαύτας ὁμιλίας δὲν ἀγαπῶσιν αἱ Ἀμερικανίδες, αἵτινες οὔτε εἰς τὰ ἐμπορικὰ ἀναμιγνύονται, οὔτε καὶ τῶν ἰδίων αὐτῶν συζύγων τὰς ὑποθέσεις γινώσκουσιν· ἀλλὰ τοιαύτη ἡ πρὸς τὰ ἐμπορικὰ ἀκατάσχετος κλίσις τῶν ἀνδρῶν, ὥστε λησμονοῦσιν ὅτι ὁμιλοῦσι πρὸς νέας.

Καὶ ὅμως οἱ Ἀμερικανοὶ εἶναι λίαν φιλόφρονες πρὸς τὰς κυρίας. Ἐάν τις γυνὴ παραδείγματος χάριν ἐμβῇ εἰς ἐργαστήριον καὶ εἴπῃ ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ ἴδῃ τὰ ἐμπορεύματα χωρὶς ὅμως ν' ἀγοράσῃ τι, δεικνύουσιν αὐτὰ μετὰ πάσης προθυμίας. Τοῦτο λέγεται ἀγγλιστὶ magasiner. Ἀφοῦ δὲ ἐξετάσῃ αὐτὰ, ἐξέρχεται χωρὶς κἂν νὰ εἴπῃ *εὐχαριστῶ* καὶ μεταβαίνει εἰς ἄλλο ἐργαστήριον ὅπως καὶ ἐκεῖ πράξῃ τὸ αὐτό.

Καθ' ὁδὸν δὲν πλήττουσι τὰς ἀκοάς σου εἰμὴ αἱ λέξεις *τάλληρα*, *ἐμπόριον*, *ζημίαι*, *κέρδη*. Καὶ εἰς τὰ θέατρα, καὶ εἰς τὰ καπηλεῖα, καὶ εἰς τὰς λέσχας, καὶ εἰς ὅλα τὰ δημόσια μέρη, πανταχοῦ ἑνὶ λόγῳ ἡ ὁμιλία περιστρέφεται εἰς ὑποθέσεις. Εἰς τὴν Ἀμερικὴν παιδία δὲν ὑπάρχουσιν. Ἐγνώρισα ἀξιόλογόν τινα ταμίαν *δώδεκα* μόνον ἐτῶν ἡλικίαν ἔχοντα. Παιδία εἰς τὰ ὁποῖα ἀλλαχοῦ οὔτε δέκα λεπτὰ ἐμπιστεύεταί τις, εἰς τὴν Ἀμερικὴν τρέχουσι καὶ εἰσπράττουσιν ἀξιόλογα ποσά. Προσπάθησον ἂν θέλῃς νὰ τ' ἀπατήσῃς· αὐτὰ ἐκ κοιλίας μητρὸς ἐξῆλθον λογισταί. Τοσούτῳ δὲ κατακυριεύει πάντας τοὺς Ἀμερικανοὺς ἡ ἰδέα τοῦ συμφέροντος, ὥστε ὅτε ἀπέθανεν ὁ Ἀραγὼ, μοὶ εἶπέ τις ἐξ αὐτῶν. « Θὰ ἐκέρδαινε βεβαίως πολλὰ χρήματα· ἡ ἀστρονομία εἶναι ἐπικερδεστάτη. »

Πολλάκις ἐγέλασα ἀναπολῶν τί θὰ ἐγίνοντο εἰς τὴν Ἀμερικὴν οἱ καλλιτέχναι, οἱ ἐπιστήμονες καὶ οἱ φιλολόγοι τῶν Παρισίων. Θὰ ἐγίνοντο βεβαίως ὅ,τι καὶ οἱ Κινέζοι ἐκεῖνοι ὑποκριταὶ, οἵτινες μὴ ἔχοντες μίαν ἡμέραν τί νὰ φάγωσιν εἰς Νεοεβόρακον, ἀπεφάσισαν νὰ κρεμασθῶσιν. Ἐκάρφωσαν μεγάλα καρφία εἰς τοὺς τοίχους, ἡτοίμασαν τὰς ἀγχόνας, καὶ ἦσαν ἕτοιμοι νὰ βάλωσιν εἰς αὐτὰς τοὺς λαιμούς των ὅτε ἤνοιξεν ἡ θύρα. Ἔτι πέντε λεπτὰ τῆς ὥρας, καὶ οἱ τριακοντατρεῖς Κινέζοι θὰ ἦσαν κρεμασμένοι κατὰ σειράν.

Πρό τινος καιροῦ ἐγράφη περιεργότατον βιβλίον, ἡ βιογραφία τῶν ἐν Ἀμερικῇ πλουσίων ἐμπόρων, περιλαμβάνον λεπτομερεστάτας ἱστορικὰς εἰδήσεις περὶ τῆς περιουσίας ἑκάστου αὐτῶν. Οὔτε ὁ Δουμᾶς, οὔτε ὁ Σύης, οὔτε ὁ Οὐγγὼ, οὔτε ὁ Λαμαρτὶν, οὔτε ὁ Σεκσπὴρ, οὔτε ὁ Βολταὶρ, οὔτε ὁ Γκὲτ, οὔτε ὁ Σίγλερ, οὔτε ὁ Βάϊρων, οὔτε ὁ Σερβαντὲς, οὔτε ὁ Δάντης, οὔτε ὁ Τάσσος, οὔτε ὁ Βιργίλιος, οὔτε (ὁ Θεὸς νὰ μὲ συγχωρήσῃ) αὐτὸς ὁ Πὼλ δὲ Κὸκ, ἔχει τὴν δύναμιν νὰ μαγεύσῃ τοὺς Ἀμερικανοὺς ὅσον ἡ ἱστορία τῶν πλουσίων. Βιβλίον περιγράφον πῶς ὁ περίφημος κεφαλαιοῦχος Ζὼν ἤρχισε τὸν βίον του, πρῶτον μὲν σύρων κάῤῥον, ἔπειτα πωλῶν μῆλα, ἔπειτα κρόμμυα καὶ πράσα, ἔπειτα παστὰ, ἔπειτα ξύλα, ἔπειτα βαμβάκια, ἔπειτα ἄλευρα· ὅτι μετὰ ταῦτα ἔστειλε πλοῖα μὲ πυρίτιδα εἰς τὴν Ἀφρικὴν, μὲ σπάθας καὶ πυροβόλα εἰς ἄλλον τόπον ὅπως προστατευθῶσιν ἢ ὅπως καταπολεμηθῶσι τὰ καθεστῶτα, ὅτι κατεσκεύασεν ἀτμόπλοια, ἐχάραξε δρόμους, ἤνοιξε ἐκκλησίας δι' ὅλας τὰς θρησκείας, ἀρχαίας ἢ νεωτέρας ἀδιάφορον, ὅτι ἐπώλησε μαύρους εἰς τὴν μεσημβρινὴν καὶ ἐκήρυξε τὴν κατάργησιν τῆς δουλείας εἰς τὴν βόρειον Ἀμερικήν· ὅτι ἔχει πλοῖα εἰς ὅλας τὰς θαλάσσας καὶ καταστήματα εἰς ὅλους τοὺς λιμένας· τοιοῦτο λέγω βιβλίον εἶναι πρὸς τὸν Ἀμερικανὸν ἀναγνώστην τὸ διδακτικώτατον καὶ ἐπαγωγότατον τῶν συγγραμμάτων. Κατ' ἐμὲ δὲ ἓν μόνον πόνημα δύναται νὰ διαγωνισθῇ πρὸς τὸ θέλγητρον τῆς *Ἀρχῆς τῶν ἐν Ἀμερικῇ περιουσιῶν*, ἡ ἱστορία τῶν πτωχεύσεων, περιέχουσα καὶ ὁδηγίας περὶ τοῦ *τρόπου τῆς χρήσεως* αὐτῶν. Οἱ μὲν θ' ἀναγινώσκωσι τὴν ἱστορίαν ταύτην ὅπως φυλάσσωνται ἀπὸ τῶν χρεωκόπων, οἱ δὲ ὅπως χρεωκοπήσωσιν· ὁπωσδήποτε πάντες θ' ἀναγινώσκωσιν αὐτήν.

Ἐπειδὴ ἕκαστος Ἀμερικανὸς ἔχει τὴν ἐλευθερίαν ν' ἀνοίξῃ ἐργαστήριον ὅπου θέλει καὶ νὰ πωλῇ ἢ νὰ

ἐργάζεται ἐν αὐτῷ ὅ,τι θέλει, πολλάκις βλέπεις καὶ εἰς τοὺς ὡραιοτέρους καὶ πολυπληθεστέρους δρόμους τοῦ Νεοεβοράκου, πλησίον καταστήματος μεγαλοπρεπῶν ἐνδυμάτων, σφαγεῖον βοῶν καὶ προβάτων, ἐν ᾧ σφάζονται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν διαβατῶν τὰ ζῶα ταῦτα, ζαχαροπωλεῖον, φερετροποιεῖον καὶ τὰ τοιαῦτα.

Γάλλος τις θελήσας ν' ἀγοράσῃ πράγματά τινα χρήσιμα εἰς ἐνδυμασίαν, λανθασθεὶς εἰσῆλθεν εἰς ἐργαστήριον ὅπου κατεσκευάζοντο φέρετρα διὰ νεκρούς. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἀνέφριξεν ἰδὼν ὄρθια τόσα πένθιμα ἀντικείμενα· μετὰ μικρὸν ὅμως ἀνανήψας ἐγέλασε.

— Τί ἀγαπᾶτε, Κύριε; ἠρώτησεν εὐγενῶς ὁ ἐργοστασιάρχης.

— Ἐπεθύμουν ἓν φέρετρον, ἀπεκρίθη σοβαρῶς ὁ Γάλλος.

— Ἓν μόνον ἐπιθυμεῖτε;

— Μὲ φθάνει ἓν πρὸς τὸ παρόν.

— Καὶ ποίου μεγέθους νὰ εἶναι;

— Τοῦ ἐδικοῦ μου.

— Λοιπὸν εἶναι δι' ἄνθρωπον ἔχοντα τὸ ἀνάστημά σας;

— Δι' ἐμὲ τὸν ἴδιον.

— Πῶς, κύριε, θέλετε ἀπὸ τώρα φέρετρον; δὲν περιμένετε . . .

— Ὄχι, κύριε, παρακαλῶ νὰ λάβετε τὸ μέτρον μου.

— Καὶ θέλετε ἀμέσως αὐτό;

— Αὔριον τὸ πολύ, διότι βιάζομαι.

— Ἀ! ἐννοῶ . . . . Σκοπεύετε νὰ γίνετε σήμερον αὐτόχειρ, καὶ ὡς ἄνθρωπος προβλεπτικός . . . Λοιπὸν χαίρω, κύριε, ὅτι ἀπετάθητε εἰς ἐμέ, ὁ ὁποῖος ἡτοίμασα κατ' αὐτὰς φέρετρα ἀπὸ ἀκαζοῦ ἀρίστης ποιότητος.

— Ἔστω· ἀγοράζω ὅ,τι συνειθίζεται· ἀλλὰ πρέπει νὰ ἑνώσωμεν τὸ ἡδὺ τῷ ὠφελίμῳ. Εἶναι στερεὰ τὰ φέρετρά σας;

— Ἐγγυῶμαι διὰ τρία ἔτη.

— Πολλὰ καλά, σᾶς πιστεύω. Λάβετε τὸ μέτρον μου, ἀλλὰ μὲ προσοχὴν διότι εἶμαι δύσκολος.

— Ἠμπορεῖτε, κύριε, νὰ ἀναθέσετε εἰς ἐμὲ πᾶσαν ἐμπιστοσύνην. Ποτὲ κανεὶς ἐξ ὅσων ἀνεπαύθησαν εἰς τὰ φέρετρά μου δὲν παρεπονέθη ἐναντίον μου, διότι ἔχω τὸν καλήτερον τεχνίτην.

Ὁ ἀστεῖος Γάλλος ἐδοκίμασε πολλὰ φέρετρα, ἔκαμε παρατηρήσεις, ἐπήνεσε τὸ ξύλον καὶ τὴν ἐργασίαν, προσέθετεν ὅμως ὅτι καὶ ὅλα τὸν ἐστενοχώρουν κατὰ τοὺς ὤμους. Τέλος πάντων ἦλθε καὶ ἡ ὥρα τῆς τιμῆς.

— Τὸ θέλετε, ἠρώτησεν ὁ ἔμπορος, μονὸν ἢ διπλόν;

— Διπλὸν, διότι εἶναι ζεστότερον.

— Ἀπὸ λευκοσίδηρον ἢ ἀπὸ μόλυβδον;

— Ἀπὸ μόλυβδον, ἐννοεῖται.

— Ἐξῆντα τάλληρα.

— Ἐξῆντα! Μὴν ἔχετε λάθος;

— Διόλου· ἂν θέλετε ἕτοιμον σᾶς τὸ δίδω εὐθηνότερα· ἀλλὰ νὰ κατασκευάσω ἐπίτηδες, εἶναι ἀδύνατον εἰς κατωτέραν τιμήν. Ἠξεύρετε ὅτι ἀπό τινος καιροῦ ὑπερετιμήθησαν τὰ φέρετρα, ἐξ αἰτίας τῆς χολέρας, τοῦ τύφου καὶ τῆς δυσεντερίας. Οἱ ἐργάται δὲν προφθάνουν.

— Διάβολε! τοῦτο χαλᾷ τοὺς λογαριασμούς μου. Ἔκαμα ὅλας μου τὰς προετοιμασίας καὶ προσδιώρισα μίαν ποσότητα χρημάτων διὰ τὸ φέρετρον· νὰ γείνω αὐτόχειρ μὲ ὅσην τιμὴν μὲ ζητεῖτε δὲν ἔχω τοὺς τρόπους· θὰ περιμείνω ἕως ὅτου νὰ εὐθηνύνουν τὰ φέρετρα.

— Ὅπως ἀγαπᾶτε, κύριε· ἰδέτε καὶ ἀλλοῦ. Καλήτερα ὅμως δὲν θὰ εὕρετε.

Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι, αἵτινες ὀφείλουσι τὴν ἀκατανόητον αὐτῶν εὐτυχίαν εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν ἐμπορίαν, δὲν θὰ μείνωσι βεβαίως περιωρισμέναι εἰς μόνα τὰ δύο ταῦτα ἐπαγγέλματα. Μετά τινα χρόνον ὁ φιλόδοξος καὶ φιλόπατρις αὐτῶν λαὸς, καλλιεργῶν τὸν νοῦν, θέλει καταταχθῆ μεταξὺ τῶν πρώτων ἐθνῶν τῆς οἰκουμένης. Ἀφοῦ πρῶτον στερεώσωσι τὴν ὑλικὴν αὐτῶν περιουσίαν, θέλουσι στραφῆ ἀναμφιβόλως καὶ πρὸς τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς τέχνας. Καὶ σήμερον ἔτι, μεταξὺ τῶν ἀνθρωπομόρφων ἐκείνων μυρμήκων, ὑπάρχουσί που νέοι τέττιγες τερετίζοντες δι' ὅλου τοῦ ἔαρος, χωρὶς φόβον νὰ μὴ ἔχωσί τι νὰ φάγωσι τὸν χειμῶνα. Ναὶ μὲν δὲν εὑρίσκομεν σήμερον εἰς τὴν Ἀμερικὴν υἱοὺς ἀσώτους, εὑρίσκομεν ὅμως υἱοὺς γενναιοτέρους τῶν πατέρων αὐτῶν, ἐννοοῦντας ὅτι τὰ χρήματα χρησιμεύουσι μόνον εἰς αὔξησιν τῶν χρημάτων.

Μίαν τῶν ἡμερῶν φιλανθρωπική τις ἐπιτροπὴ, παρουσιασθεῖσα εἰς τὸν Κ. Ἄστορ, ὅστις, κατὰ τὴν ἀμερικανικὴν φράσιν, ἤξιζεν ἑκατὸν ἑκατομμύρια δραχμῶν, ἐζήτησε συνδρομήν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Κ. Ἄστορ ἔδωκε μόνον δύο χιλιάδας, ἐνῷ ἡ ἐπιτροπὴ ἤλπιζε πολὺ πλείονα, ἓν τῶν μελῶν αὐτῆς μετὰ τὴν συνήθη εὐχαρίστησιν προσέθετο ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Κ. Ἄστορ, εἰ καὶ νεώτατος, ἔδωκε πέντε χιλιάδας δραχμῶν πλέον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. — Ὁ υἱός μου, ἀπεκρίθη, ἠμπορεῖ νὰ δώσῃ ὅσα θέλει, διότι ὁ πατήρ του θὰ τὸν ἀφήσῃ κατάστασιν, ἐνῷ ὁ ἐδικός μου μ' ἀφῆκε μόνην τὴν μνήμην τῶν ἀρετῶν του.

Ὁ υἱὸς τοῦ Κ. Ἄστορ, ἐξακολουθήσας τὴν ἐμπορίαν τοῦ ἰδίου πατρὸς ἔχει σήμερον τόσην περιουσίαν, ὥστε καὶ δύο Ῥοτζιλδ δὲν δύνανται νὰ ἐξισωθῶσι πρὸς αὐτόν. Ἂς ἐλπίσωμεν ὅτι οἱ υἱοὶ αὐτοῦ θὰ γίνωσι γενναιότεροι πρὸς τὰς τέχνας, τὰς ἐπιστήμας, τὰ γράμματα, πρὸς πᾶν ἐν γένει τὸ ὡραῖον, τὸ καλὸν, τὸ μέγα. Τηλικαύτην ἔχουσα χρηματικὴν περιουσίαν ἡ Ἀμερικὴ καὶ τέκνα ἐννοοῦντα κάλλιον ἢ σήμερον τὴν χρῆσιν ταύτης, δὲν θὰ εἶναι κατ' οὐδὲν κατωτέρα τῆς Εὐρώπης.

(*Ἕπεται συνέχεια.*)

ΠΕΡΙ ΠΑΡΑΜΥΘΙΩΝ

ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΝΕΩΤΕΡΟΙΣ ΕΛΛΗΣΙ.

Ῥίπτοντες ἓν βλέμμα ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς ἀπωτάτους χρόνους, εὑρίσκομεν τὸν κομψὸν τοῦ μύθου πέπλον σκέποντα τὴν σοβαρὰν τῆς ἱστορίας μορφήν. Αἱ προφορικαὶ ἱστορικαὶ παραδόσεις, μεταβαίνουσαι ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν, μετεβάλλοντο ἐπὶ τὸ ἰδανικώτερον καὶ φανταστικώτερον, ἐπενεργούσης καὶ τῆς φύσεως τοῦ τόπου καὶ τῆς φαντασίας τοῦ διηγουμένου. Δὲν λαμβάνομεν ὑπ' ὄψιν τοῦ Παλαιφάτου τὰς βεβιασμένας ἐξηγήσεις τῶν μύθων· ἀναφέρομεν ὅμως συγγραφέα ἀρχαῖον, τὸν Ἡρόδοτον, ὅστις μετὰ πολλῆς ἐπιφυλάξεως ὁμιλεῖ ἢ σιωπᾷ ὅλως διόλου, ὅταν πρόκειται περὶ ἱερῶν· ἐμβατεύων ὅμως εἰς τοὺς σκοτεινοὺς τῆς ἱστορίας χρόνους διηγεῖται (α) μετ' εἰκασιῶν καὶ διαφοροτρόπως τὸ γεγονὸς, ἐξ οὗ ἐπλάσθη ὁ μῦθος τῆς Ἰοῦς, τὸν ὁποῖον ὁ Ὀβίδιος (β) κατεσκεύασεν ἀληθὲς *παραμύθιον*.

Οἱ ἀρχαῖοι εἶχον εἶδος παραμυθίων, ἅπερ *Συβαριτικοὺς* λόγους ἢ μύθους ἐκάλουν (γ), οἵτινες κατὰ Κορᾶῆ (δ) ἦσαν ἄσεμνοι οἱ περισσότεροι καθὼς καὶ τὰ ἤθη τῶν Συβαριτῶν· ἀλλὰ καὶ τὴν μυθιστορίαν Χαρίτωνος τοῦ Ἀφροδισιέως (τὰ κατὰ Χαιρέαν καὶ Καλιῤῥόην) διὰ τὸ ἐκλελυμένον τοῦ λόγου καὶ τῶν ἐννοιῶν παρομοιάζει μὲ τὰ παραμύθια (ε). Ἐθεώρουν προσέτι οἱ ἀρχαῖοι καταλλήλους πρὸς διδασκαλίαν τῶν παίδων μύθους τινὰς παρεμφερεῖς πρὸς τὰ παραμύθια (ς), ὑπὸ δὲ τοῦ Ἀριστοφάνους ἀναφέρονται μυθολόγοι, οἵτινες ἢ τῆς μυθολογίας συμβάματα ἢ πλάσματα τῆς φαντασίας των διηγούμενοι, ἐλάμβανον παρὰ τῶν περιεστώτων κερμάτιά τινα (ζ).

(α) Ἡρόδ. Α. 1, 2, 3. (β) Ovid. Metam. 1,583—75. Περὶ τοῦ μύθου τῆς Εὐρώπης πρβλ. Ἡρόδ. Α'. 2 καὶ Ovid Metam. II 836—875. III 1—130. Μόσχου. Εἰδ. Β'. Εὐρώπη 1—165. καὶ ἀλ. (γ) Σχολ. Ἀριστοφ. Ὀρν. 471. (δ) Κορ. Ἡλιοδ. Αἰθιοπ. προλεγ. Τόμ. Α'. σ. ιά. (ε) αὐτ. σ. ις'. (ς) Στράβ. Τόμ. Α'. σ. 23 ἔκδ. Κορᾶῆ. (ζ) Ἀριστοφ. Πλοῦτον 214 καὶ τοὺς Σχολ. αὐτ. Περὶ τῶν κατὰ τὴν Ἀνατολὴν μυθολόγων βλ. Πανδ. Α' σ. 69.

Αἱ διάφοροι μυθολογικαὶ διηγήσεις τῶν ἀρχαίων καὶ ἰδίως τοῦ Ὁμήρου ἔσχον μεγάλην τὴν ἐπιῤῥοὴν ἐπὶ τῶν μυθολογιῶν καὶ παραμυθίων τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων καὶ ἄλλων ἀσιανῶν ἐθνῶν, πρὸ πάντων δὲ τῶν Ἀράβων. Διάφορα περίεργα ἐπεισόδια τῆς ἀρχαίας μυθολογίας ὑπῆρξαν ὕλη οὕτως εἰπεῖν ἀκατέργαστος διὰ τοὺς νεωτέρους Ἕλληνας καὶ Ἄραβας μυθολόγους, διαπλασθεῖσα κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ λαοῦ καὶ τὰς περιστάσεις, πρόσθες δὲ καὶ τὴν φαντασίαν διαφόρων μυθολόγων, ἀρεσκομένων νὰ πλάττωσι τερατώδεις διηγήσεις, καὶ νὰ συγκερνῶσι τὸ ἁπλοῦν, ποιητικὸν καὶ χαρίεν τῶν ἀρχαίων μύθων μετὰ τῆς ἰδιοτρόπου καὶ ζωηρᾶς ποιητικῆς φαντασίας τῶν Ἀσιανῶν. Δὲν κρίνομεν περιττὸν νὰ ἀναφέρωμεν παραδείγματά τινα παραμυθίων, ὧν ἡ βάσις εὑρίσκεται εἰς διηγήσεις ἀρχαίων συγγραφέων. Ἡ ὑπὸ Ἡροδότου (η) μετ' ἁπλοϊκότητος ἀναφερομένη διήγησις τῶν κατὰ *Ῥαμψίνητον* ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς πολλὰ παραμύθια, ἅτινα ἄλλο δὲν δύνανται νὰ ὀνομασθῶσιν ἢ παραφράσεις σχεδὸν τοῦ ἐπεισοδίου τούτου τοῦ Ἡροδότου. Ἡ Ἡσιόνη, καὶ ὁ ἐλευθερωτὴς αὐτῆς Περσεὺς μετετράπησαν εἰς βασιλοπούλαν καὶ Ἅγιον Γεώργιον. Ἡ τῶν ἑταίρων τοῦ Ὀδυσσέως εἰς χοίρους ὑπὸ τῆς Κίρκης μεταμόρφωσις (θ) παρήγαγε τὴν τοῦ *Καρούκ* (ι). Τὸ (ια)

— ἔρχεο νῦν συφεόνδε, μετ' ἄλλων λέξο ἑταίρων,

ἀντιπροσωπεῖται ὑπὸ τοῦ· «*Τολμηρὲ καὶ ἀπόκοτε »ξένε, δοκίμασε τὴν παιδείαν τὴν διωρισμένην »εἰς ὅλους ἐκείνους, ὅπου τολμηρῶς ἐμβαίνουν εἰς »τὸ παλάτι τῆς Μερχάνης· ἄφησε τὴν φυσικήν »σου μορφὴν καὶ λάβε ἐκείνην μιᾶς ἐλάφου...* (ιβ)» Ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ (ιγ) οἱ ἑταῖροι τοῦ Ὀδυσσέως μεταμορφωθέντες,

«— . . . συῶν μὲν εἶχον κεφαλὰς, φωνήν τε, τρίχας τε,
καὶ δέρμας, αὐτὰρ νοῦς ἦν ἔμπεδος, ὡς τὸ πάρος περ.»

Οὕτω καὶ ἡ *Μερχάνη* λέγει (ιδ) πρὸς τὸν *Καρούκ*· — «*Χάσε τὴν ὁμιλίαν σου καὶ διαφύλαξαι μόνον τὸ »ἀνθρώπινον λογικὸν νὰ σοὶ δουλεύῃ διὰ περισ»σοτέραν σου παιδείαν.*» Τ αῦτα εἶναι τὰ παραδείγματα, τὰ ἐπιζήσαντα εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν, ἴσως δὲ καὶ ἄλλα πάμπολλα ὑπάρχουσι, τὰ ὁποῖα ὅμως ἢ δὲν ἠκούσαμεν ἢ ἐὰν ἠκούσαμέν τινα δὲν ἠδυνήθημεν νὰ εὕρωμεν τὴν πηγὴν αὐτῶν, ἅτε παραμορφωθέντων πολλῶν ἐξ ὁλοκλήρου. Ἡ ἱστορία λ. χ. τοῦ φύλακος τῶν μήλων τῶν Ἑσπερίδων *δράκοντος* καὶ τῶν τοῦ χρυσοῦ δέρατος διὰ μυριάδων στομάτων διαδιδομένη, παρήγαγε πολλὰ καὶ ποικίλα παραμύθια, ἐν οἷς οἱ δράκοντες, ἔχουσί τι φοβερώτερον,

(η) Ἡρ. Β. 121. (θ) Ὀδ. Κ. 230 κε. (ι) Ἀραβ. μυθολ. Χαλιμᾶ. Ἐκδ. Βενετίας Τόμ. Β'. σ. 159. (ια) Ὀδ. Κ. 320. (ιβ) Ἀραβ. Μυθ. ἐνθ. ἀν. (ιγ) Ὀδ. Κ. 239. (ιδ) Ἀραβ. Μυθολ. αὐτ.

ἐνίοτε δὲ καὶ θρησκευτικῆς ἀποπνέουσιν ἐπιῤῥοίας διὰ τῆς παρουσίας τελωνίων, πειρασμῶν κλ.

Τὰ παραμύθια τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων διαιροῦνται εἰς πολλὰ εἴδη· καὶ ἐν μὲν εἶδος τούτων εἶναι τὰ ἐκτεταμένα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἅτινα πολλὰς φανταστικὰς ἱστορίας περιέχουσι. Τὰ παραμύθια ταῦτα δὲν πρέπει νὰ ἀκούωσι τὰ παιδία, διότι τοῖς προξενοῦσι μεγάλην ἐντύπωσιν καὶ ῥιζόνονται εἰς τὸν ἁπαλὸν αὐτῶν νοῦν προλήψεις καὶ φόβοι φανταστικῶν ἀντικειμένων, ἅτινα δυσκόλως ἐκριζοῦνται. Δεύτερον δὲ εἶδος εἶναι ἐκεῖνα, ἅτινα ὀνομαστέα εὐτράπελα, διότι κύριον σκοπὸν ἔχουσι νὰ παρέχωσι θυμηδίαν καὶ γέλωτα. Τρίτον δὲ τὸ τῶν μικρῶν παραμυθίων καὶ ἀπολόγων, ἅτινα ἐγκρύπτουσι πλειότερα τῶν Αἰσωπίων μύθων γνωμικὰ καὶ ἠθικὰ ἀξιώματα, ἅτινα εὐχαρίστως ἀκούουσιν ὅλοι σὺν τῷ τερπνῷ τὸ ὠφέλιμον ἀπολαμβάνοντες. Τέταρτον δὲ τὸ τῶν ἐμμέτρων, ἅτινα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀλλοιωθῶσι καὶ διὰ τοῦτο εὐκταῖον νὰ κατεγίνετό τις εἰς τὴν συλλογὴν αὐτῶν (ιε)· ἰδοὺ ἓν περισωθὲν εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν.

«Νὰ σοῦ πῶνα (ις'.) παραμύθι
Τὸ κουκκὶ καὶ τὸ ῥεβίθι
Ποῦ μαλώναν οἱ Ἑβραῖοι
Γιά 'να (ιζ) ψάρι, γιά 'να χέλυ,
Γιά 'να κόκκινο τζεμπέρι. (ιη)
Καὶ πιαστῆκαν ἀπ' τὰ γένεια·
Κόκκορας καὶ Διαμαντένια.
Πάου πέρα 'ς τῆς Μαντίνιες. (ιθ)
Βρίσκω μιὰ 'κλησιὰ κλεισμένη
Καὶ σφικτὰ μανταλωμένη.
Βάνω τῶνα (κ) μου δαχτύλι,
Βάνω τ' ἄλλο μου δαχτύλι
Κάνει ὁ Θεὸς κι' ἀνοίγει.
Βρέσκω πῆττα 'ς τὸ πλαστῆρι
Κι' ἀλεποῦ 'ς τὸ μοναστῆρι.
Κι' ὁ σκαντζόχοιρος ὁ λείρης
Κάνει τῆς χελώνας μάτι.
Κ' ἡ χελῶνα τὸ 'πονοιάσθη
Κι' ἀπὸ τὸ χορὸ πετάχθη·
Τὰ παπούτζα της φορένει
Καὶ τὸ φερετζέ της πέρνει.
Κάτου 'ς τὸ γιαλὸ παγαίνει
Καὶ 'ς τὴ βάρκα μέσα μπαίνει,
Καὶ 'ς τὴ Καλαμάτα βγαίνει,
Πάνου (κα) 'ς τὸν Κατῆ παγαίνει.
— Ἄδικα, Κατῆ κι' ἀφέντη,
Ἀπὸ τοῦτον τὸν λεβέντη.
Ὅπου πάου νὰ συργιανίσω
Οὔλω μπρός μου τὸν εὑρίσκω.
— Πάρτονε, Κυρὰ-Κοκκώνα,
Καὶ καλό 'ν' τὸ παλληκάρι.
Ψιλὸς λιγνὸς 'σὰν κόπανος
Χοντρὸς σὰν τὸ πιθάρι.»

Εἶναι δὲ καὶ ἄλλο εἶδος παραμυθίων, εἰς ὃ ἀνάγονται διάφοροι διηγήσεις Λυκοκαντζάρων, Στριγκλῶν, Νεράϊδων, κτλ., ἅτινα διασαφίζουσι τὰς περὶ τούτων ἰδέας τοῦ λαοῦ.

Ὁμιλῶν περὶ τῶν ἀραβικῶν μυθολογιῶν ὁ Florian «Je les (les Milles et une Nuits) aimerai encore davantage, λέγει, s'ils avaient plus souvent »un bout moral . . . L'extravagance est admirable, sans doute ; mais il faut des ombres »dans un tableau, et je voudrais que la raison »se montrât de-temps en temps pour mieux faire »ressortir la folie.» (κθ) Καὶ ὅμως δὲν ἀμοιροῦσιν ὅλως διόλου ἠθικοῦ σκοποῦ αἱ *χίλιαι καὶ μία νύκτες*, καὶ αἱ ἄλλαι μυθολογικαὶ διηγήσεις τῶν Ἀράβων· ἐξ ἐναντίας, κατὰ τὸν κ. Ν. Δραγούμην, «ὅτι οἱ μῦθοί »των εἶναι διδακτικώτατοι τὸ ἀποδεικνύει καὶ ἡ ἄ»κρα αὐστηρότης μεθ' ἧς διατηροῦνται κατὰ τὴν διή»γησιν ὅλοι οἱ κανόνες τῆς χρηστοπροσηγορίας. Ὄχι μό»νον δὲν λέγουσι ῥητῶς, ἀλλ' οὐδ' ὑπαινίττονται »ποτὲ τὴν ἐλαχίστην ἄσεμνον πρᾶξιν οἱ μυθολόγοι· »*ἐξ ἐναντίας αἱ διηγήσεις των πλήθουσιν ἀπο»φθεγμάτων καὶ ἀλληγοριῶν, δι' ὧν ἐμπνέονται »αἰσθήματα φιλανθρωπίας, δικαιοσύνης καὶ ἠθι»κῆς εἰς τὸ ἀκροατήριον*» (κγ). — Ὀλιγώτερον φειδωλῶς ἀναδείκνυται ὁ ἠθικὸς σκοπὸς εἰς τὰ παραμύθια τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, εἰς πολλὰ τῶν ὁποίων ἁρμόζει νὰ τίθενται ὡς ἐπιγραφαί, ὡς εἰς τὰ ἀρχαῖα ἱσπανικὰ δράματα, ὁλόκληρα γνωμικά.

Δὲν εἶναι νομίζομεν περιττὸν νὰ διηγηθῶμεν τὸν τρόπον καθ' ὃν λέγονται τὰ παραμύθια, ἂν καί τινες πρὸ ἡμῶν τὸν περιέγραψαν (κδ). Κατὰ τὰς μακρὰς τοῦ χειμῶνος νύκτας πολύπειρος καὶ πολυΐστωρ γραῖα, καθημένη παρὰ τὴν ἑστίαν, ἀφ' οὗ μετὰ πολλὰς παρακλήσεις τῶν περικυκλούντων αὐτὴν παιδίων ἀποφασίσῃ νὰ εἴπῃ παραμύθιον, οὕτινος, ῥηθείτω ἐν παρόδῳ, καὶ χαριτόβρυτοι τοῦ Ὑμηναίου ὀπαδοὶ καὶ θεράποντες ἐνίοτε τοῦ Κερδῴου μετ' οὐκ ὀλίγου τοῦ ἐνδιαφέροντος ἀκροῶνται, πρῶτον μὲν προσαγορεύει τοὺς περιεστῶτας διὰ τοῦ ἑξῆς ᾀσματίου·

«Κόκκινη κλωστὴ δεμένη
'Σ τὴν ἀνέμη τυλιγμένη
Δός της μπάτσα νὰ γυρίσῃ,
Παραμῦθι ν' ἀρχινήσῃ,
Καὶ τὴ γκαλή μας συντροφιά,
Νὰ τὴν καλησπερίσῃ.
— Καλὴ 'σπέρα σας» (κε).

Ἀφ οὗ δὲ οἱ περιεστῶτες ἀνταποδώσωσι τὸν χαιρετισμὸν, ἐπανέρχεται εἰς τὴν διήγησιν ἀρχομένη οὕτω· *Ἤταν μιὰ φορὰ καὶ ἕνα γκαιρό*· τελευτῶσα δὲ ἐπιφέρει· *Τέλος τοῦ παραμυθοῦ καὶ μήτ' ἐγὼ ἤμουν ἐκεῖ μήτε σεῖς νὰ τὸ πιστεύσετε.*

Τελευτῶντες καταριθμοῦμεν ἐνταῦθα συλλογὰς Νεο-Ἑλληνικῶν παραμυθίων, ὅσας γιγνώσκομεν καὶ ἀ) μὲν εἶναι ἡ τοῦ κ. I. G. von Hahn, (κς) ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Griechische und Albanesische märchen, gesammet, übersetzt und erläuter. Ἐν Λειψίᾳ 1864.— β'.) ἡ τοῦ κ. Γ. Χασιώτου, ἥτις κατὰ τὴν ἀγγελίαν θὰ ἀπαρτίζεται ἐκ τριῶν τόμων, ἐξ ὧν ὁ τελευταῖος περιέχει σημειώσεις παρεκβολικάς. Ἀποδίδοντες τὸν προσήκοντα ἔπαινον εἰς τὸν φιλόπονον συλλογέα τῶν δημοτικῶν προϊόντων τῆς Ἠπείρου, δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ ἐκφράσωμεν καὶ ἡμεῖς τὴν ἀγανάκτησίν μας κατὰ τῆς ἀβελτηρίας τινῶν ἐκ τῶν Ἑλλήνων, καὶ δυστυχῶς οὗτοι δὲν εἶναι ὀλίγοι, περιφρονούντων ἢ θεωρούντων καταγέλαστον τὴν ἀσχολίαν περὶ τὴν συλλογὴν δημοτικῶν προϊόντων, τοῦ δὲ συλλογέως *ἔχουσι τὴν καλωσύνην νὰ τοῦ καταγιρώσκωσι μωρίαν* (κζ). Ἀλλὰ καὶ ἡ *Πανδώρα* (κη) ἐδημοσίευσε μύθους τινὰς τῆς Φιλιππουπόλεως· καὶ *Παραμύθιον τῆς Ἀλουποῦς* εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν παίδων πολλάκις ἐξεδόθη, καὶ *Παραμύθιον ὁ Γιάννης Λαβοσπάθης* καὶ εἴτι ἕτερον.

Ἐν Καλάμαις τὴν 29 Ἀπριλίου τοῦ 1867.

Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ.

(ιε) Σημειωτέον ὅτι πολλὰ τῶν τοιούτων παραμυθίων ἐδημοσιεύθησαν ἤδη. Ἐν τῇ Εὐτέρπῃ (τόμ. Β'. φ. λέ.) Ἡ Αἰογένννητη. Ὡσαύτως ὁ μῦθος τῆς μεταμορφώσεως τῆς κουκουβάγιας ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ Συλλογ. τοῦ Ζαμπ., ἐν τῇ Εὐτέρπῃ (Τόμ. Ζ' ἀλλ' ἐλλειπὲς) ἐν τῇ Χρυσαλλίδι (τόμ. Δ'. φυλ. 8.) Ἀλλ' εἰς ὅλας ταύτας τὰς δημοσιεύσεις λείπουσιν οἱ στίχοι οὗτοι, οἵτινες ἐμπεριέχουσι τὴν μεταμόρφωσιν τῆς ἀδελφῆς εἰς γλαῦκα μετὰ τὸν θάνατον τῆς μητρός της·

«Περικαλεῖται 'ς τὸν Θεὸν ἡ Ἀρετὴ καὶ λέει·
»Θέ μου, καὶ κάμε με πουλὶ, κάμε με κουκουβάγια
»Νὰ περπατῶ 'ς τῆς ἐρημιαῖς νὰ κλαίου τοὺς ἀδελφούς μου.»

Ὁ δὲ κ. Φίλιπ. Ἰωάννου ἐδημοσίευσε γλαφυρὰν καὶ συγκινηκωτάτην μετάφρασιν τοῦ ᾄσματος τούτου (Φιλολ. Πάρεργα. σ. 388). Ἐν παρόδῳ σημειοῦμεν ὅτι καθ' ἡμᾶς τὸ ἐν τῷ ᾄσματι τούτῳ· «Τὸ Θεὸ τῆς κάνει ἐγγυητὴ καὶ τοὺς ἁγιοὺς μαρτύρους,» παρεξηγήθη ὑπὸ τοῦ μεταφραστοῦ, ὅστις τὸ μετέφρασε· « Θεὸν τ' ἐπομνὺς τούς τε Χριστοῦ μάρτυρας » (ς. 22 36, 99), ἐν ᾧ ἡ ἔννοια εἶναι· Τὸν Θεὸν δίδει ἐγγυητὴν καὶ μάρτυρας τοὺς ἁγίους. Ὡσαύτως Κυπριακὸν τοιοῦτο παραμύθιον ἐδημοσίευσεν ἡ ἐφημ. τῶν Φιλομαθῶν (Τόμ. ΙΓ' ἀριθ. 574) καὶ ἕτερον ἡ Χρυσαλλὶς (Τόμ. Γ' σ. . . .) καὶ ἄλλαι πολλαὶ δημ. ᾀσμάτων συλλογαί. Μεταξὺ τῶν Παραμυθίων καὶ τῶν ἁπλῶν ᾀσμάτων ταλαντεύονται· «Ἡ Σκλαβιὰ καὶ ὁ γάμος» (Πανδ. Η' φ. ρπγ'. σ. 353), καὶ τὸ Βυζαντινὸν ᾆσμα (ἡ ἀναγνώρισις) τὸ σωζόμενον ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων καὶ δημοσιευθὲν ἐν τῷ ἀξιολογωτάτῳ συγγράμματι τοῦ κ. Σπ. Ζαμπελίου «Πόθεν ἡ κοινὴ λέξις Τραγουδῶ.» (ις') Νὰ σοὶ εἴπω ἔγ. (ιζ) Δι' ἔγ. (ιη) Πέπλογ. (ιθ) Χωρίον πλησίον τῶν Καλαμῶν. (κ) Τὸ ἓν. (κα) Εἰς τὸ ἐπάνω μέρος τῶν Καλαμῶν, πλησίον τοῦ φρουρίου ἤτον ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἡ Τουρκικὴ συνοικία. Ἐκ τῆς λέξεως ταύτης ἐξάγεται ὅτι τὸ ᾆσμα ἐποιήθη πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως. (κθ) Florian Bathmendi.

(κγ) Πανδ. Δ'. φ. 3. σ. 71. (κδ) Ὁ κ. Βλ. Γ. Σκορδέλης Πανδ. ΙΔ' σ. 452 καὶ ὁ κ. Γ. Χ. Χασιώτης· Συλλογῆς τῶν κατ' Ἤπειρον παραμυθίων προλεγόμενα. Χρυσ. Δ'. ς'. σ. 442. (κε) ἐν Μάνῃ δὲ πρὸ τούτου τίθενται καὶ οἱ ἑξῆς στίχοι·

«Ἀφέντη μου, μεσέντζη μου,
Σουλτανούμ, πανιερώτατε,
Ἐλέγκω, μελελέγκω
Μιὰ φορὰ κ' ἕνα ζαμάνι
Εἶχαν Τοῦρκοι Ῥαμαζάνι
Οἱ Ῥωμαῖοι Πάσκα
Κ' οἱ Ἑβραῖοι Φάσκα.»

τοὺς ὁποίους εἶπε Μανιάτης τις ἐν τῇ οἰκίᾳ προκρίτου τινὸς Τούρκου χαιρετῶν τοὺς περιεστῶτας, καὶ ἀρχόμενος τῆς διηγήσεως. (κς) Χρυσ. ἐνθ. ἀν. (κζ) Ἐν τῇ συλλογῇ ταύτῃ ὁ κ. Χασιώτης μεταχειρίζεται τὴν δημ. γλῶσσαν· καθ' ἡμᾶς ἡ γλῶσσα αὕτη δὲν εἶναι κατάλληλος ὡς πρὸς τὰ παραμύθια, διότι ταῦτα διηγεῖταί τις κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς φαντασίας του ἢ πολὺ δηλ. γλαφυρῶς καὶ ἐκτεταμένως, ἢ ξηρῶς καὶ μονοτόνως, ἢ κατὰ τὸν μέσον τούτων ὅρον. Ἀνάγκη λοιπὸν ὁ συλλογεὺς νὰ τὰ γράψῃ ὅπως τὰ ἤκουσε παρὰ τοῦ διηγηθέντος αὐτὰ πρῶτον, ὅπερ δὲν εἶναι τόσῳ ὀρθόν. Ἂν δὲ λαβὼν τὸν σκελετὸν τοῦ παραμυθίου κατασκευάσῃ τὴν διήγησιν, ἐνδύων αὐτὴν διὰ τῆς δημ. διαλέκτου, θὰ ματαιοπονήσῃ καθ' ἡμᾶς, διότι ἡ γλῶσσά του πάντως δὲν θὰ ἦναι ἡ καθαρὰ διάλεκτος τῶν χωρικῶν, τῶν ὁποίων τὰ δημιουργήματα τῆς φαντασίας ἀπεικονίζει ἐπὶ τοῦ χάρτου. Ἀνάγκη ὅμως εἰς τὰ δημοτικὰ προϊόντα, τὰ ὁποῖα μένουσιν ἀμετάβλητα, τὰ ᾄσματα λ. χ., τὰς παροιμίας κτλ., νὰ καταβάλλῃ πᾶσαν φροντίδα ὁ συλλογεὺς ὅπως ἡ γλῶσσα μένῃ ἡ αὐτή, καὶ νὰ μὴ προσπαθῇ νὰ τὴν στολίζῃ μὲ τὴν ἀχάριστον ἐκείνην toilette, τὴν ὁποίαν τόσον κακίζει ὁ κ. Σ. Ζαμπέλιος. (φιλολογ. ἔρευναι ἐπὶ τῆς Νεοελλην. Διαλέκτου Πανδ. Ζ'. σ. 378, στηλ. β'. κε). (κη) Πανδ. ΙΔ'. σ. 452.

(1) Ὁ Πίναξ οὗτος ὑπάρχει ἐν τῷ κατὰ τὸ Ταγανρὸγ Ἱεροσολυμικῷ Μοναστηρίῳ.

ΒΙΒΛΙΑΚΑ.

Ἀξιότιμε φίλε!

Κατὰ τὴν πρόσκλησιν ὑμῶν (*Πανδ.* Τ. Θ' σελ. 95 Σημ.) ἐπιστέλλομεν τῇ *Πανδώρᾳ* τὰ ἑπόμενα περὶ Γεωγραφικοῦ τινος Πίνακος μὴ μνημονευομένου ἐν τῷ Καταλόγῳ τοῦ Κ. Παπαδοπούλου Βρετοῦ.

Ὁ γεωγραφικὸς οὗτος πίναξ (1) φιλοκάλως πάνυ κεχαλκογραφημένος ἐν Βιέννῃ τῷ 1797 Ἰανουαρίου 30 ὑπὸ Λουδοβίκου Σμὶδ, ἐπὶ φύλλου παχέως χάρτου μήκ. 0,89, πλάτ. 0,54 Γ. μέτρ. παρίστησι τὰ δύο ἡμισφαίρια ὑπὸ τὴν ἐπιγραφήν· «Γεωγραφικὸς Πίναξ τῶν δύο ἡμισφαιρίων ἁπάσης παλαιᾶς τε καὶ νέας ἐγνωσμένης γῆς ἑλληνιστὶ ἐκδοθεὶς δαπάνῃ καὶ ἐπιμελείᾳ Ἰωάσαφ Ἱερομονάχου τοῦ ἐκ τῆς σεβασμίας Μονῆς τῶν Ἰβήρων=Προσφωνηθείς τε τῷ περιφανεστάτῳ γένει τῶν Ἑλλήνων, τῇ πατρίδι, τοῖς Ἑλληνομουσίοις, καὶ τοῖς ἐν αὐτοῖς Τροφίμοις καὶ Μαθητῶσι χάριν εὐγνωμοσύνης τῶν αὐτοῦ ὀφλημάτων.» Μεταξὺ τῶν δύο ἡμισφαιρίων παρίσταται ἄνωθεν μὲν

ὁ ἥλιος ἀκτινοβόλος, ἀστέρες, καὶ ἡ σελήνη αὔξουσα ἐν νεφέλαις ἐφ' ὧν δύο ἄγγελοι ἱπτάμενοι φέρουσι ταινίαν ἀντιστοιχοῦσαν ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν καὶ περιέχουσαν λεπτοῖς χαρακτῆρσι τὸ δεύτερον αὐτῆς μέρος· ὑπὸ δὲ τὸν ἥλιον ἡ συμβολικὴ παράστασις τῆς ἀναγεννήσεως « Φοῖνιξ ἐπὶ φλογῶν » πάντων ἐν εὐφυᾷ διατάξει. Κάτωθεν δὲ διπλοῦν τι περίκομψον πυραμιδοειδὲς βάθρον ἐπὶ γῆς στηριζόμενον, μύρτοις ἐπεστεμμένον καὶ ὑποβαστάζον ἰδίᾳ τὸ μὲν ἄνω τὸν Ποσειδῶνα τριαινοφόρον ἐποχούμενον τριῶν θαλασσίων ἵππων, καὶ φέρον τὰ ἐν τοῖς ἡμισφαιρίοις σημεῖα καὶ τῶν συντετμημένων λέξεων τὴν ἐξήγησιν, τὸ δὲ κάτω, ὑποβαστάζον τὸ παπικὸν τριπλοῦν στέμμα, τὴν πατριαρχικὴν μήτραν, τὸ καισαρικὸν διάδημα καὶ τὴν σουλτανικὴν κίδαριν φέρει τὸ ἐπίγραμμα τόδε·

«Πείρατα, ἠδὲ πόλεις Γαίης Κᾳπειρίσι' ἄλλα,
Χώρας τ' ἀνθρώπων ὑδρώγεών τε Κύκλον
Ῥοῦν ποταμῶν Κυρτῶν ὀρέων κορυφὰς, σποράδων τε
Νήσων Εὐπύργων, εἴπερ ὁρᾷν ἀπόνως
Κλίματα τ' ἠδὲ θέσεις ἐθέλῃ τις τὴν δὲ ἀρίστην
Δέλτον θυμήρης χείρεσι προσλαβέτω. Γῆ
Κατ' ἐπεὶ πίνακος Γέγραπται βωτιανείρη
Γῆς πίνακ' οὖν πάσης μείζονα τὸν δέ γ' ἔχεις.»

Περὶξ δ' ἐμφαίνονται δάση, φοίνικες, λέοντες, ἵπποι, κάμηλοι κτλ.

Πλὴν δὲ τούτων ὁ Πίναξ φέρει ἐν ταῖς τέσσαρσι γωνίαις διαγράμματα ἡμισφαιρίου καὶ σφαίρας ἀνεπτυγμένων κατὰ τὰς μοίρας τοῦ μήκους καὶ τοῦ πλάτους, γνώμονας, πυξίδας, διαβήτας κτλ. γενικὴν διαίρεσιν τῆς γῆς, τὰ συνεχόμενα ἡμισφαίρια· κρικωτὴν καὶ ὑδρόγειον σφαῖραν, τεταρτοκύκλια, τὸ πλανητικὸν σύστημα, τὸν ζωδιακὸν κύκλον, ἄγριόν τινα τῆς Ἀμερικῆς καθωπλισμένον καὶ τέλος αὐτὸν τὸν Ἰωάσαφ καταμετροῦντα.

Ἐν Ταγανρὸγ 12 Μαΐου 1867.

ΕΜ. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ περὶ τῆς ἐν τῷ Ἑλλην. ἔθνει καταστάσεως τῶν γραμμάτων ἀπὸ ἁλώσεως Κωνστ/πόλεως (1453 μ. Χ.) μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς ἐνεστώσης (ιθ) ἑκατονταετηρίδος.

Πᾶν ἄμεσον τῆς διανοίας ἡμῶν ἔκγονον καὶ θρέμμα λόγῳ ἢ γραφῇ μεταδιδόμενον εἰς τοὺς ἄλλους, ἐὰν μέλλῃ νὰ εὐδοκιμῇ ὡς ὥριμόν τι καὶ γενναῖον, δέον, νομίζομεν, διπλῆν νὰ ἔχῃ τὴν ἀξίαν διττόν τινα σκοπὸν σκοπεῦον, τὸν μὲν τὴν τοῦ εἰδέναι ἐπιθυμίαν πάντων πληροῦντα τῶν ἀνθρώπων καὶ εἰς τὴν πνευματικὴν αὐτῶν πως βλέποντα προαγωγὴν, τὸν δὲ, ὃν ἰδίᾳ ἕκαστον ἔθνος ἢ κοινωνία τις ἄλλη μεγαλειτέρα ἢ μικροτέρα ἀνθρώπων θεραπεύει θέλουσα καὶ προσπαθοῦσα νὰ μάθῃ μὲν ἑαυτὴν ὁποία κατά τινα ἔποψιν ἦτο ἢ εἶνε, νὰ συμπεράνῃ δὲ καὶ κατὰ δύναμιν περὶ τοῦ πολυτίμου μέλλοντός της· ἡ δευτέρα ὅμως αὕτη τῶν ἀνθρώπων παρὰ τοῦ λέγοντος ἢ γράφοντος ἀξίωσις, ἅτε ἐγγύτερον οὖσα πρὸς τὴν φίλαυτον ἕξιν αὐτῶν, τὴν ἐθνικὴν λεγομένην ἢ ἄλλην φιλοτιμίαν, ἀποβαίνει τόσῳ μᾶλλον δικαίως σφοδροτέρα, ὅσῳ συχνότεραι ἐπιφαίνονται αἱ πρὸς ἔθνος τι ἢ ἄλλην τινὰ κοινωνίαν ἀνθρώπων πολέμιαι τάσεις τῶν εἴτε τὸ φίλυδρι φύσει καὶ φιλαπεχθῆμον ἐχόντων εἴτε ἄλλως ἐπιβουλευόντων καὶ ἀπὸ πονηρίας ἐπικειμένων.

Τὸ δὲ ἡμέτερον ἔθνος τὰ μάλιστα παθὸν καὶ πάσχον ὑπὸ τῶν τοιούτων, ἴσως καὶ διότι ἀπηλλάγη τοσούτων αἰώνων δουλείας οὐχὶ οἷον ἦτο ἐπὶ Περικλέους, δικαίως ἤθελεν ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων δαψιλῆ τινα καὶ γενναίαν συνδρομὴν ἐναντίον τῶν θελόντων νὰ διακόψωσι πᾶσαν ἡμῶν ἐθνικὴν ἢ ἄλλην σχέσιν πρὸς τοὺς λαμπροὺς ἡμῶν προγόνους, τοὺς ἔτι τὴν ἀνθρωπότητα παιδεύοντας ἐκείνους παῖδας· ἔργον λοιπὸν ἡμῖν ἀπόκειται μέγα καὶ ἐπίμοχθον, περὶ γένους ἀγὼν οὐκ ἀγενὴς οὐδὲ ἄδοξος, πολλὰς δ' ἔχων τὰς τροπὰς καὶ τὰς ὁδοὺς παντοίας· ὧν τὸ μὲν σύνολον καὶ κεφάλαιον εἶνε, νομίζομεν, ἡ τοῦ καθ' ἡμᾶς ἑλληνικοῦ βίου ἱστορία οὐχὶ καθ' ἑαυτὴν, οὐδὲ οὕτως ἀπολύτως ἀλλ' ἐχομένη τῆς ἀρχαίας καὶ διηνεκῆ τὴν πραγματείαν ἔχουσα, τῶν δὲ ταύτης διανομῶν καὶ ἀποκλαδώσεων ἡ μὲν ἀποβλέπει κατὰ ταὐτὰ εἰς τὸν πολιτικὸν ἡμῶν βίον, ὅσου καὶ ὁποίου ὑπὸ τῶν καιρῶν καὶ τῆς τύχης ἐπετράπη ἑκάστοτε νὰ μετάσχωμεν, ἔργον δέ της φαίνεται ἡ περὶ τὸν ἰδιωτικὸν βίον σπουδὴ καὶ μελέτη πολλὰ μὲν παρέχουσα διὰ μέγεθος πράγματα καὶ πόνους οὐ σμικρὸν ὅμως κέρδος πορίζουσα, πρὸς ὃ τείνει τὸ πᾶν τῶν ἡμετέρων φροντίδων· τὴν μεγίστην ὅμως καὶ ἀπάλαιστον ἐπικουρίαν χορηγεῖ εἰς ἡμᾶς ἡ ἐν συνεχείᾳ πρὸς τὰ ἀρχαῖα ἱστορία τῆς καθ' ἡμᾶς γλώσσης καὶ τῶν γραμμάτων μέρος καὶ αὕτη οὖσα τῆς συμπάσης ἡμῶν ἱστορίας οὐχὶ τὸ εὐτελέστατον, ἀλλὰ τὸ μεγίστης προσοχῆς ἄξιον καὶ θεραπείας οὐ τῆς τυχούσης· διότι, ὡς ἡμῖν φαίνεται, ἥ τε γλῶσσα παντὸς ἔθνους ἄλλοτε καὶ ἀλλαχοῦ ἄλλη πλαττομένη καὶ ἄλλα εἴδη λαμβάνουσα καὶ ἡ πρὸς τὰς μούσας τάσις αὐτοῦ καὶ ἐπίδοσις παντοία γιγνομένη, δύνανται νὰ ὦσιν ἀμφότερα εἰς τοὺς κατά τινας νόμους καὶ κανόνας ἱστοροῦντας ὡς ἀλάνθαστος καὶ ἀψευδὴς βάσανος τοῦ τε γένους καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἔθνους ἄλλως τε καὶ διότι ἡ γλῶσσα μετὰ τῶν γραμμάτων ὁμολογοῦνται ὡς τῶν τῆς διανοίας τέκνων τὰ συγγενέστατα αὐτῇ καὶ τὰ πλεῖστον ταύτην ἐκδηλοῦντα καὶ προδίδοντα.

Ἐὰν δ' ἔργῳ ἔλθωμεν νὰ ἐπισκεφθῶμεν τὸν ἀγῶνα τοῦτον, ὁπόσης παρ' ἡμῶν ἐπιμελείας τυγχάνει, θέλομεν χαρῇ χαρὰν μεγίστην καὶ θέλομεν τρυφήσει θεώμενοι μετόχους αὐτοῦ τοὺς τὰ πρῶτα φερομένους τῶν παρ' ἡμῖν φιλολόγων ἀνδρῶν· καὶ δή, ὡς ἡμεῖς εἰξεύρομεν, τὴν μὲν πολιτικὴν ἡμῶν ἱστορίαν ὁ κύριος Κ. Παπαῤῥηγόπουλος κατὰ ταῦτα πραγματευόμενος διεξέρχεται, τῶν δὲ περὶ τὴν γλῶσσαν ὁ μακαρίτης Δ. Μαυροφρύδης γενναίως ἀντείχετο πολλούς τινας τάξας περὶ ἑαυτὸν ἀρωγοὺς καὶ συναντιλήπτορας τοῦ ἔργου, οὐκ ὀλίγη δὲ οὐδὲ λόγου ἀναξία φροντὶς καταβάλλεται ὑπὸ τῶν περὶ τὰ ἰδιωτικὰ σπουδαζόντων, πολλῶν ὄντων καὶ ἱκανῶς εὐδόκιμα περί τινων χωρῶν ἰδίᾳ γραψάντων. Ἀλλ' οὐδ' οἱ τὰ γράμματα πειρώμενοι νὰ ἱστορήσωσι, ὅπως ἔτυχε νὰ ἔχωσι κατὰ τὰς διαφόρους ἡμῶν ἐθνικὰς περιόδους. ἔμελλε νὰ ὑπολειφθῶσι τῶν περὶ τἄλλα ἀγωνιζομένων· διότι τῶν μὲν ἀλλοδαπῶν λογίων μόνον τὰ ἀρχαῖα τιμώντων καί πως καὶ εἰς τὰ βυζαντινὰ τὸν νοῦν προσεχόντων, οἱ περὶ Βρετὸν καὶ εἴτινες ἄλλοι ἰδίᾳ ἢ ἐν τῇ *Πανδώρᾳ*, *Φιλίστορι* καὶ *Χρυσαλλίδι* ἔτυχον γράψαντες, ἐθνικὴν πληροῦντες ἀνάγκην καὶ εἰς τὴν τῶν ξένων ὀλιγωρίαν καὶ περιφρόνησιν ἀντιστρατευόμενοι ἱκανοὶ ἡμῖν ἀποφαίνουσιν ὅπως πιστεύσωμεν βεβαίως πίστιν ἡδίστην, ὅτι οἱ Ἕλληνες οὐδέποτε οὐδαμῶς καὶ τοῖς ὠμοτάτοις δουλεύοντες τῶν βαρβάρων διέλιπον φέροντες παρ' ἑαυτοῖς σῶα καὶ ἀκραιφνῆ τὰ κύρια τοῦ ἑλληνισμοῦ σήμαντρα, τὸν ἄσβεστον καὶ ἐμμανῆ πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας ἔρωτα· ἀλλὰ τὸ περὶ ταῦτα γιγνόμενον μικρὸν ὄν, φαίνεται πρὸς τὸν ὑποπτευόμενον θησαυρὸν καὶ τὴν ἤδη ἀκμαίαν ἐπιστημονικήν τε καὶ ἐθνικὴν χρείαν καὶ ὁρμὴν εἰς διασάφησιν καὶ ἀκριβῆ γνῶσιν τῶν πρὸ ἡμῶν, παρώρμησεν, ὡς εἰκός, καὶ τὴν ἐνταῦθα ἐπὶ τοῦ Ῥοδοκανακείου ἀγῶνος ἐπιτροπὴν νὰ θέσῃ ἆθλα τῷ μέλλοντι ἄριστα νὰ ἱστορήσῃ τὴν παιδείαν, ὅπως αὐτὴν ἐθεράπευον οἱ πατέρες ἡμῶν ὑπὸ τουρκικὴν ὄντες δουλείαν· πρὸς ταύτην δὲ τῆς ἐπιτροπῆς τὴν αἴτησιν οἷον ἀπάντησις οὐχὶ τὸ χιλιόδραχμον ἆθλον διώκουσα ἀλλ' εἰς τὴν τοῦ ἐν Κωνστ/πόλει φιλολογικοῦ συλλόγου ἔγκρισιν ἀρκεσθεῖσα καὶ ἀγαπῶσα, ἐὰν εἰς τὸ εὖ φρονοῦν κοινὸν εὐδοκιμήσῃ μόνον, ἐξῆλθε κατ' αὐτὰς εἰς τὸ φῶς τὸ ἀνὰ χεῖρας *Σχεδίασμα* εἰς μικράν τινα τοῦ ὁποίου ἐπίσκεψιν ἃς ἐπιτραπῇ νὰ ἐπικαλεσθῶμεν εὐμενῆ τὴν διάνοιαν τῶν ἀναγνωστῶν τῆς *Πανδώρας*.

Ἐὰν λοιπὸν καθόλου διανοηθῶμεν τὸ μέγεθος καὶ τὴν εὐρύτητα τοῦ παρόντος ἔργου οὐ μόνον ἐφ' ἅπασαν τὴν ὑπόδουλον Ἑλλάδα ἐκτεινομένου ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν ἁπανταχοῦ σχεδὸν Ἑλλήνων ὡσαύτως καὶ ἐξ ἴσου λόγον ποιουμένου, ὅπως δηλ. εἰς ἑκάστους ἔτυχε ἑκάστοτε νὰ καλλιεργῶσι τὴν παιδείαν, θέλομεν θαυμάσει μὲν τοὺς μυρίους πόνους καὶ τὴν ἀδάμαστον βούλησιν τοῦ κυρίου Μ. Παρανίκα τοῦ ἀφειδῶς ἑαυτῷ χρησαμένου εἰς τὸν εὐγενέστατον ἅμα καὶ μάλιστα τῇ πατρίδι λυσιτελῆ τοῦτον ἔρανον, ἥκιστα δὲ θέλομεν δυσκολευθῆ νὰ ἐννοήσωμεν τοὺς δικαίους λόγους τοὺς ὑποβαλόντας αὐτῷ τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ βιβλίου *Σχεδίασμα*. Πάντων δὲ μάλιστα ἤθελέ τις ταῦτα κατανοήσει οὕτως ἔχοντα ἐάν εἰς τοὺς λογισμούς του ἤθελε προσλάβει τὴν ἔννοιαν μεγίστης ἐνδείας καὶ ἀπορίας μέσων πρὸς τοιαῦτα ἔργα, ὧν τὴν ὕλην πορίζουσιν ὡς τὸ πολὺ παραδόσεις τῶν πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος εἰδότων ἀνδρῶν καί τινα παρά τισι μόνον καὶ ἐνιαχοῦ ὄντων χειρόγραφα καὶ ταῦτα οὐ πολλά.

Εἶνε λοιπὸν, ὡς φαίνεται, ἡ τοῦ πονήσαντος γνώμη καὶ ἐπιβουλὴ ἱκανῶς σώφρων καὶ μετρία, ἅτε σκιαγραφίαν τινὰ καὶ ὑπογραφὴν εἰς τοὺς περὶ ταῦτα ἐμπείρους ἐπιδεικνύουσα, ἵνα, ἐὰν πού τι πλημμελῆ ἢ ἐνδεῶς ἔχῃ, δυνατὸν ᾖ κατὰ μικρὸν ὑπὸ τούτων διορθούντων τε καὶ ἀπαρτιζόντων νὰ γείνῃ τελεία καὶ αὐτάρκης ἡ περὶ τούτων πραγματεία, μετέρχεται δὲ τὸ πᾶν τῆς τοῦ βιβλίου βουλήσεως δι' ὕλης μὲν μᾶλλον ὑλικῆς καὶ τῶν ἔξω τῆς παιδείας τὸν πολλὰ ἁπτομένης, ἀνάγκην ὅμως ἀκολουθεῖ σιδηρᾶν φύσει πως ἡγουμένην τῶν τὰ πρῶτα δὴ πάσης ἐπιστήμης καταβαλλομένων· διότι εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡ ἐσωτερικὴ καὶ κατὰ βάθος τῶν γραμμάτων καὶ τῆς παιδείας γνῶσις κατορθοῦται διά τε τῆς εἰσδύσεως εἰς τοὺς μυχοὺς τῆς διανοίας τῶν συγγραμμάτων, ἐὰν εἶνέ πού τινα, καὶ τῆς κατανοήσεως τοῦ τρόπου καὶ συστήματος τῶν διδασκόντων, ὁπόθεν πνευματικώτερά τινα συμβαίνει νὰ κερδαίνωμεν, πρὸς ἐπιτυχῆ ὅμως τούτων κάρπωσιν καὶ συγκομιδὴν ἀνάγκη ἀνέκφυκτος νὰ προηγηθῇ πολλὴ καὶ μεγάλη κατὰ πλάτος παρασκευὴ τοιαύτη, οἵαν εὐπορωτάτην ὁ φιλοπονότατος πατὴρ τοῦ παρόντος συγγράματος παρέχεται.

Καὶ τὰ μὲν περὶ προσηκούσης εἰς τὴν ὑπόθεσιν ὕλης τοιαῦτα διενοήθημεν, ἐὰν δὲ ἀρκούντως αὕτη ἔχει καὶ ὀρθῶς ἢ καί πού τι ἐνδεῶς καὶ ἡμαρτημένως τοῦτο νὰ κρίνῃ δὲν εἶνε ἔργον ἑνὸς, οὐδὲ τοῦ λογιωτάτου τῶν παρ' ἡμῖν καὶ μάλιστα πολυΐστορος, ἀλλ', ὅπερ ἐν τοῖς πρόσθεν εἴπομεν, πρόθεσις ὃν καὶ τοῦ συγγράψαντος αὐτοῦς ἀπόκειται εἰς τὴν περιέργειαν καὶ τὴν ἐθνικὴν φροντίδα τῶν ἑκασταχοῦ εἰδότων τὰ κατὰ τὴν ἑαυτῶν πατρίδα ἢ καὶ δυναμένων δι' ἀκριβείας τινὸς αὐτοί τε νὰ μάθωσι καὶ τὸ τυχὸν ἐνδεὲς τῶν εἰδήσεων νὰ συμπληρῶσι. Ἐὰν δέ πως καὶ ἡμεῖς εὐποροῦμεν τοιούτου τινος, ἄλλοτε ἐπὶ σχολῆς θέλομεν καταβάλλει ἰδίᾳ καὶ τὴν ἡμετέραν συμβολὴν οὐχὶ μὲν ἴσως τόσον εὐπρεπῆ καὶ

ἄφθονον ἀλλ' ὅμως θέλομεν τολμήσει τὴν ἀξίωσιν νὰ καταλεχθῶμεν οὐχὶ εἰς τοὺς τέκτονας ἀλλὰ τοὐλάχιστον εἰς τοὺς πορίζοντας τὰ δι' ὧν οἰκοδομεῖται τὸ λαμπρὸν τοῦτο τῆς νεωτέρας ἡμῶν φιλολογίας μουσεῖον.

Ἐλθωμεν δὲ νῦν ἐπὶ τὴν οἰκονομίαν τοῦ ἔργου, νὰ ἴδωμεν δηλ. ἐν κεφαλαίοις ὅπως ἡ ἀκατέργαστος καὶ ἄμορφος τὸ πρῶτον ὕλη, κόσμον τινὰ καὶ τάξιν λαβοῦσα τεχνικὴν καὶ εἶδός τι εὔσχημον καὶ καλὸν ἠμφιεσμένη, ἀσφαλέστατα μὲν καὶ ἐγγύτατα φαίνεται βάλλουσα τὸν σκοπὸν τοῦ ἐπιχειροῦντος αὐτῇ, ἥκιστα δὲ τὸν ἀναγινώσκοντα περιάγει καὶ ἀποπλανᾷ εἰς ἀκαίρους καὶ ματαιοσχόλους παραβάσεις διασπώσας οὕτω καὶ ταραττούσας τὴν ἀναγκαίαν τῶν καθ' ἕκαστα εἰς ἓν καὶ ὅλον συνοχήν· ἐπαίνων δὲ οὐ σμικρῶν ἄξιον κρίνομεν τὸν κύριον Παρανίκαν, δι ἥνπερ εὕρομεν παρ' αὐτῷ ἀποφυγὴν τῆς συγχύσεως, ἧς δυστυχῶς πολλοὶ τῶν τὴν συγραφικὴν παρ' ἡμῖν μετερχομένων ἀδυνατοῦσι ν' ἀπαλλαγῶσι, τὸ μὲν ἐκ γενικῆς τινος σχεδὸν τῶν καθ' ἡμᾶς ἀνθρώπων δυςαισθησίας περὶ τὸ καλὸν τὸ δὲ δι' ὀλιγωρίαν τῶν πολλῶν πρὸς τοὺς αὐστηροὺς τῆς λογικῆς νόμους καὶ τοὺς ἄριστα ταύτην τε καὶ τὸ καλὸν διδάσκοντας ἀρχαίους· καὶ δὴ πάντα μὲν τὰ ἐν τῷ βιβλίῳ εἰς ἓξ μεγάλας ἔταξε μοίρας α') τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει β') τὰ ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς ἐπαρχίαις τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους γ') τὰ ἐν ταῖς Ἀσιατικαῖς καὶ Ἀφρικανικαῖς δ') τὰ ἐν Ἐνετίᾳ καὶ ταῖς ἀνὰ τὴν δύσιν ἑλληνικαῖς κοινότησι ε') τὰ ἐν Ῥωσσίᾳ καὶ ταῖς παρὰ τὸν Ἴστρον ἡγεμονίαις ϛ') τῶν ἐν Εὐρώπῃ διδαξάντων Ἑλλήνων οἱ γνωστότεροι κατὰ χώρας τὴν διαίρεσιν ποιούμενος συμμέτρως τε καὶ ἁρμονικῶς αὐτῶν τῶν μερῶν πρὸς ἄλληλα καὶ πρὸς τὸ ὅλον· εἶνε δὲ, νομίζομεν, ἡ κατὰ τόπον αὕτη τῆς ὕλης διανομὴ τόσῳ τῆς κατὰ χρόνον μᾶλλον προτιμητέα, ὅσῳ μᾶλλον εὔληπτος τῇ διανοίᾳ εἶνε ἡ βάσις, ἐφ' ἧς ἀσφαλέστερον ἑδράζονται καὶ ἐμποδοῦνται τὰ διαῤῥέοντα ἄλλως τακτέα καὶ ὅσῳ ἐπιτηδειοτέρα εἰς πραγματικωτέραν τινὰ συναγωγὴν καὶ συγκέντρωσιν τῶν συμβάντων, εἶτα δὲ καὶ ἡ τῶν ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ γραμμάτων κατάστασις κατὰ χώρας μᾶλλον ἰδίᾳ τὰς μεταβολὰς ποιουμένη, ὀλιγώτερον δὲ ὑπὸ καθολικοῦ τινος χαρακτῆρος συνεχομένη οὐχὶ ἀλόγως ἄγει τὸν διακοσμοῦντα νὰ διαιρῇ τὰς πρώτας τοὐλάχιστον διαιρέσεις βλέπων εἰς φύσει οὐσιῶδες γνώρισμα τὴν τοπικὴν παραλλαγήν· τὸν αὐτὸν δὲ ἴσως λόγον δύναταί τις ν' ἀνεύρῃ πολύ τι κρατοῦντα καὶ εἰς τὸν κατὰ σχολεῖα ἐπιμερισμὸν ἑκάστης τῶν πρώτων μερίδων, διότι ὁ μέλλων κατὰ φύσιν τινὰ τῶν πραγμάτων νὰ οἰκονομῇ ἀναγκαίως καὶ ἐνταῦθα ἤθελε προςλάβει ὡς γνώμονα τῆς διακρίσεως τὸ καθ' ἕκαστα τὰ σχολεῖα ἦθος τῆς τε διδασκαλίας καὶ μαθήσεως ἄλλως ἐν ἄλλοις καὶ ἄλλοτε ἔχον· ἐπὶ δὲ τούτοις τελευτῶν ὡς κατακλεῖδα τῆς ταξινομήσεως, δέουσάν πως ἴσως εἰς τελέωσιν τοῦ ἔργου, ἤθελε προςτάξει, νομίζομεν, ὁ συγγραφεὺς καὶ τὰ περὶ ἐπιφανῶν ἐπὶ γράμμασιν ἀνδρῶν, γραμματικὰς ὡς τὸ πολὺ βιογραφίας παρενείρων ἑκάστοτε ἢ ὑποσημειῶν· οὕτω δὲ ἡ τοιαύτη πραγματεία ἅμα μὲν πλεονεκτεῖ τῆς βιογραφικῆς μεθόδου ὡς πρὸς τὴν ἑνότητα καὶ τὸ εὔτακτον τῶν καθ' ἕκαστα, ἅμα δὲ καὶ τὰ περὶ τῶν λογίων ἀνδρῶν ἱκανῶς καὶ κατὰ τρόπον ἀφηγουμένη ἤθελε μεταποιεῖσθαι καὶ τῆς ἰδιαζούσης τῇ ἑτέρᾳ ἀρετῆς, τῆς λεπτολόγου καὶ λίαν ἀκριβοῦς ἱστορίας τῶν περὶ ἕκαστον τῶν τότε γραμματισμένων.

Λείπεται δὲ τέλος νὰ πειραθῶμεν καθόλου λόγων τινῶν καὶ περὶ τῆς λέξεως τοῦ παρόντος πονήματος. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν λέγομεν ὅτι γνωστὸν μὲν ἤδη τοῖς πᾶσιν εἶνε ἡ τῶν εὐδοκιμοτάτων παρ' ἡμῖν φιλολόγων γνώμη περὶ τῆς ἡμετέρας γλώσσης, ὅτι πρέπει δηλ. ὑποθέμενοι τὴν φύσιν καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ὁμιλουμένης νὰ προάγωμεν καὶ κατὰ δύναμιν τελεῶμεν αὐτὴν παραλαμβάνοντες ἑκάστοτε ἐκ τοῦ πλουσιωτάτου γλωσσικοῦ θησαυροῦ τῶν παλαιῶν τὰ ἁρμωττόμενα τήν τε ὕλην καὶ τὸ εἶδος πρὸς τὸν τρόπον τῆς καθ' ἡμᾶς γλώσσης καὶ τὰς παντοίας ἐπιστημονικὰς καὶ πρακτικὰς ἀνάγκας ἔθνους προοδεύοντος· ἀλλ' ἐνταῦθα δὴ ὑπάρχει δυσκολία ἐν τῇ χρήσει μεγάλη, διὸ συχνότατοι μὲν εὑρίσκονται οἱ οἷον ναυτιῶντες καὶ ἐπὶ θάτερα ῥέποντες καθ' ἣν ἔτυχε νὰ ἔχωσι σπουδὴν καὶ πραγματείαν περὶ τὰ παλαιὰ ἢ τὰ νεώτερα, ἐλάχιστοι δὲ οἱ ἐν τοιούτῳ κλύδονι ὀρθοί καί πως κατὰ τὰ πρόσθεν ῥηθέντα δυνάμενοι νὰ γράφωσιν, εἰς οὓς δύναται μέν τις, νομίζομεν, οὐ μόνον νὰ μὴ ἀνήκῃ ἀλλὰ καὶ τοὐναντίου πολὺ νὰ μετέχῃ, δύναται ὅμως καὶ ὀφείλει ἐν συνειδήσει ὧν τοῦ ἑαυτοῦ πάθους νὰ λέγῃ καὶ γράφῃ, ὅσα νομίζει ἀναγκαῖα πρὸς ὁδηγίαν ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν ἄλλων εἰς τὸ ἐν τῇ χρήσει τῆς γλώσσης μέτρον· διότι οὐ μόνον οἱ δημοσιογράφοι σχεδόν τι ἅπαντες ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλως ἐπιστημόνων οὐκ ὀλίγοι μεγάλην φαίνονται πάσχοντες ξενισμῶν ταραχὴν καὶ ζάλην ὑπὸ τῶν νεωτέρων τῆς Εὐρώπης γλωσσῶν πρὸς ἃς κατ' ἀνάγκην ἔχουσι κοινωνίαν μεγίστην, τὴν ὕλην ἐκεῖθεν οἱ μὲν τῶν εἰδήσεων οἱ δὲ τῶν ἐπιστημῶν ἀρυόμενοι, πρὸς δὲ τούτοις οἷον ἀντισήκωμα πολλοὶ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει λογίων καὶ τῶν ἐνταῦθά τινες θέλουσι νὰ εἶνε θαῤῥαλεώτεροί πως πρὸς τὴν χρῆσιν καὶ ἀπολαυὴν τῆς πατρῴας κληρονομίας, εἰς ὑπερβολὴν ἐκκλίνοντες καὶ οὗτοι διά τε τὸ ὀξύῤῥοπον τοῦ πράγματος καὶ τὴν πρὸς τοὺς ἑτέρους ἐναντιότητα. Εἰς τὴν γλῶσσαν δὲ τῶν δευτέρων τούτων τῶν ὀλιγώτερον ἴσως πταιόντων, νομίζομεν ὅτι ᾐσθάνθημεν πλησιάζουσαν καὶ τὴν τοῦ *Σχεδιάσματος* λέξιν· καὶ τὰ μὲν περὶ ὀρθότητα ταύτης δυνάμεθα ἴσως ἐξ ὧν ἀνέγνωμεν νὰ εἴπωμεν ὅτι ἥκιστα πταίουσα ἀπαντᾷ· ζωὴν δ' ἄλλως ὁ λόγος ἐνέχει καὶ μετὰ νεανικοῦ κόσμου ἀπὸ ἐννοίας εἰς ἔννοιαν σκιρτῶν σφριγᾷ μετ' αὐτῆς σφριγώσης, πρὸς ἀδυνατοῦσαν δὲ καὶ ἐκπίπτουσαν μαραίνεται καὶ αὐτὸς, προσήκων οὕτω γιγνόμενος καὶ καλὸς, ἐνῷ τὰ πράγματα, ἅπερ περιβάλλει, κινδυνεύουσι νὰ ὦσι φύσει οἷα τὰ ἐν τοῖς λεξικοῖς ἢ ἐν τοῖς καταλόγοις.

Οὕτω λοιπὸν σὺν θεῷ φθάσαντες ἴσως μὲν ἐλλιπῶς ἀλλ' ὅμως φθάσαντες εἴς τι πέρας τοῦ λόγου δυνάμεθα ἀπαλλαττόμενοι αὐτοῦ νὰ συγχαρῶμεν εἰλικρινῶς τῷ συγγραφεῖ, εὐχόμενοι αὐτῷ μὲν τὴν ἐπὶ τὰ μείζω ἐπίδοσιν, τοῖς δ' ἄλλοις τοῖς περὶ τὰ τοιαῦτα φιλότιμον καὶ εὐτυχῆ ἅμιλλαν.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 2 Μαΐου 1867.

Μ.

ΣΚΗΝΑΙ
ΤΗΣ
ΑΡΓΕΝΤΙΝΗΣ ΕΡΗΜΟΥ.

(Ἴδε φυλλάδ. 411, σελ. 57.)

Ἡ Εὐσέβεια ἐδιοίκει τῳόντι πάντα τὰ τῆς οἰκίας. Ὅταν οἱ ὑπηρέται ἐρχόμενοι εἰς τὸ μαγειρεῖον νὰ λάβωσι τὴν ὡρισμένην μερίδα τοῦ κρέατος καὶ τοῦ ὀρνιζίου, ἔβλεπον μακρόθεν τὸ ὑψηλὸν καὶ ὀπωσοῦν κυρτὸν ἀνάστημα καὶ τὸ μελάγχρουν καὶ αὐστηρὸν πρόσωπόν της, ἐτάχυνον τὸ βῆμα μηχανικῶς· οὐδ' ἠστειεύοντο, ὡς συνείθιζον, μὲ τὴν μαύρην μαγείρισσαν, ἐπαινοῦντες τὴν κόμην καὶ τὸ λευκὸν δέρμα της. Καὶ ἀστειότητες καὶ χειρονομίαι ἐξηφανίζοντο, καὶ ὅλοι ἐπροσπάθουν νὰ φύγωσι μίαν ὥραν προτότερα μακρὰν τῶν βλεμμάτων τῆς *ἀτρομήτου γραίας*.

Αἱ ἡμέραι τῆς ἀφελοῦς καὶ μονοτόνου ζωῆς τῆς ἐρήμου παρέρχονται ταχέως. Δεκαπέντε ἔτη εἶχον παρέλθει, ἡ δὲ Εὐσπλαγχνία καὶ ἡ Λύπη ἦσαν αἱ ὡραιότεραι νέαι τοῦ τόπου· εἶχον κληρονομήσει τὴν κόμην καὶ τοὺς μέλανας ὀφθαλμοὺς τῆς μητρός των, καθὼς καὶ τοὺς λοιποὺς χαρακτῆρας, τοὺς λευκοτάτους ὀδόντας καὶ τὴν ὄψιν τοῦ προσώπου τὴν ἰδιάζουσαν εἰς τὰς ἐξ Ἀνδαλουσίας· ἕφερον δὲ τὴν κεφαλὴν θαυμασίως καὶ ἦσαν ἐν γένει πλήρεις χάριτος καὶ κομψότητος. Εἶχον πνεῦμα γλυκὺ καὶ συμβιβαστικὸν, ἀγάπην, ὑπομονὴν καὶ σέβας πρὸς τὸν πατέρα των, καὶ ὡς πρὸς τὰ θρησκευτικὰ, τὴν βαθυτάτην ἐκείνην ὑποταγὴν εἰς τὰς ἄνωθεν ἀποφάσεις, τὴν ὁποίαν ὁ ἰσλαμισμὸς τῶν μαύρων ἐκληροδότησεν εἰς τὰς ἱσπανικὰς φυλάς. Αἱ ἀσχολίαι των ἦσαν αἱ τῶν πλουσίων δεσποινῶν τοῦ τόπου. Ὁ πατήρ των τὰς εἶχε διδάξει ὅτε ἦσαν παιδία νὰ γράφωσι καὶ ν' ἀριθμῶσιν, ἡ δὲ Εὐσέβεια, ἐκτὸς τῆς ἀναγνώσεως καὶ τῆς προσευχῆς, ἔμαθεν εἰς αὐτὰς νὰ πλέκωσι τὰς ὡραίας *δαντέλλας*, τὰς ὁποίας αἱ γυναῖκες τῶν ἀποικιῶν κατασκευάζουσι χάρις εἰς τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν μεγάλην ἐπιτηδειότητά των. Ὑπερηγάπων δὲ τὰ ἄνθη καὶ τὰ πτηνά· ἔμπροσθεν τοῦ παραθύρου των κιβώτια ξύλινα καὶ πήλιναι γάστραι περιεῖχον πολλῶν εἰδῶν φυτά, τὰ ὁποῖα ἐκαλλιέργουν τὰ δύο κοράσια· ῥόδα κόκκινα καὶ ἴασμοι ἐπεριτυλίσσοντο εἰς τὰς στήλας τοῦ ἐξώστου. Ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Ἐμμανουὴλ, ποτὲ δὲν ἐπέστρεφον ἀπὸ ἐκδρομὴν χωρὶς νὰ φέρωσι νέον φυτὸν ἢ αἰχμάλωτόν τινα μὲ στιλπνὰ πτερά, τὸν ὁποῖον ἔκλειον εὐθὺς εἰς τὸ καλάμινον κλωβίον, τὸ κατασκευασθὲν ὑπ' αὐτῶν τῶν ἰδίων. Ἡμέραν τινὰ ἦλθον φέροντες δύο μικρὰς δορκάδας ἐχούσας μαύρους ὀφθαλμοὺς, μακρὰς βλεφαρίδας καὶ πόδας τόσον λεπτοὺς, ὥστε ἐφαίνοντο ἀνίκανοι νὰ βαστάσωσι τὸ βάρος τοῦ σώματός των. Εἶχον δὲ ἀφαιρέσει τὰ ὡραῖα ταῦτα πλάσματα ἀπὸ τὴν μητέρα των πρὶν ἔτι ἀπογαλακτισθῶσιν. Ἡ Εὐσπλαγχνία καὶ ἡ Λύπη ἔδιδον γάλα καὶ ἄρτον εἰς αὐτὰ, ἕως ὅτου ἐμεγάλωσαν ἀρκετὰ καὶ ἠδύναντο νὰ τρέφωνται μὲ χόρτα. Τὰ δύο ζῶα τὰς ὑπερηγάπων καὶ τὰς ἠκολούθουν πάντοτε ὡς κυνάρια. Δυσκόλως ποιητὴς ἢ ζωγράφος θὰ ἐφαντάζετο ὡραιότερον θέαμα ἀπὸ τὰς δύο ἀδελφὰς, ἐργαζομένας εἰς τὸν ἐξώστην περικυκλωμένον ἀπὸ ἄνθη καὶ παρὰ τοὺς πόδας ἐχούσας τὰς δύο δορκάδας.

Ἐπειδὴ ἡ Εὐσπλαγχνία εἶχε γεννηθῆ πρὸ τῆς ἀδελφῆς της, τὴν ὠνόμαζον la major ἤτοι πρωτότοκον· ἦτο δὲ καὶ ὑψηλοτέρα· ἄνευ τῆς μικρᾶς ταύτης διαφορᾶς τοῦ ἀναστήματος, εἶχον κατὰ πάντα τὰ λοιπὰ ἐντελεστάτην ὁμοιότητα. Ἡ Εὐσπλαγχνία, ἔχουσα χαρακτῆρα δραστηριώτερον καὶ ἀποφασιστικώτερον, ἐδιοίκει τὴν Λύπην, τῆς ὁποίας ἡ ὑπακοὴ ἦτο ἔμφυτος καὶ ἐγκάρδιος, καὶ τὴν διεύθυνε μετὰ πολλῆς γλυκύτητος καὶ χάριτος, ὥστε εἶχε κατακτήσει καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸν νοῦν της.

Ὅτε κατὰ πρώτην φορὰν ὑπῆγον εἰς τὸν χορὸν τοῦ διοικητοῦ ἐπροξένησαν μεγίστην ἐντύπωσιν, ἂν καὶ τὸ κάλλος δὲν εἶναι σπάνιον εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα. Ἦσαν δὲ ὡραιόταται καὶ αἱ δύο, φέρουσαι ῥοδόχρουν ἐσθῆτα, ἰάσμους καὶ ἔχουσαι τὴν κόμην στολισμένην μὲ τοὺς μαργαρίτας τῆς μητρός των. Μετὰ τὸν χορὸν πολλοὶ τὰς ἐξήτησαν εἰς γάμον· ἀλλ' ὁ δὸν Ἐστεβὰν ἀπέβαλε πάσας τὰς προτάσεις προφα-

σιζόμενος τὴν νέαν ἡλικίαν των. Μετὰ δύο ἢ τρεῖς μῆνας ἦλθον εἰς τὴν ἔπαυλιν τοῦ Σάντα Ρόζα δύο νέοι, υἱοὶ φίλου τινὸς τοῦ δὸν Ἐστεβάν, ὡραιότατοι καὶ οἱ δύο, ὡς τουλάχιστον τὸ ἔκρινε καὶ ἡ Εὐσέβεια καὶ ὁ δὸν Ἐστεβάν, ὅστις ἦτο φιλοφρονέστατος πρὸς αὐτούς. Αἱ δύο ἀδελφαὶ δὲν ἔστρεφον πολὺ τὴν προσοχὴν εἰς αὐτούς· ἀλλά τινα τῶν ἡμερῶν συνέβη τι τὸ ὁποῖον εἵλκυσε τὴν τῆς Εὐσπλαγχνίας, ὀξυδερκέστερον τῆς ἀδελφῆς της ἐχούσης τὸ βλέμμα.

Ὁ δὸν Ἐστεβὰν συνωμίλει εἰς τὴν αὐλὴν μὲ τοὺς δύο ξένους περὶ ἐκδρομῆς τινος εἰς τὰ περίχωρα. Ὁ Ἰωσὴφ καὶ ὁ Ἐμμανουὴλ ἡτοίμαζον τοὺς ἵππους τοὺς ὁποίους εἶχε χαρίσει εἰς αὐτοὺς ὁ δὸν Ἐστεβὰν, ὅτε οὗτος στραφεὶς πρὸς αὐτοὺς εἶπεν· — Ἑτοιμάσετε ἄλογα διὰ τοὺς δύο κυρίους καὶ δι' ἐμέ.

Ὁ Ἰωσὴφ ἔρριψε πρὸς αὐτὸν βλέμμα ζοφερὸν καὶ ὑπερήφανον, καὶ κράξας ὑπηρέτην, ὅστις ἐκυλίετο εἰς τὸ χῶμα ὡς ζῶον· — Κυπριανὲ, εἶπεν, ὕπαγε νὰ εἰπῇς νὰ φέρουν δύο ἄλογα διὰ τούτους τοὺς ξένους, καὶ τὸν Κοραζὸν διὰ νὰ βάλω τὸν χαλινὸν τοῦ δὸν Ἐστεβάν.

Ὁ κύριος τῆς ἐπαύλεως ἀλλοῦ ἔχων τὸν νοῦν δὲν παρετήρησε τὸ συμβεβηκὸς, τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν διέφυγε τῆς πρωτοτόκου κόρης του τὴν προσοχήν. Ἀποταθεὶς δὲ ἐκ νέου εἰς τὸν Ἰωσήφ· — Θὰ μᾶς συντροφεύσετε; εἶπεν· — Οὗτος ὅμως ρίψας ὀξὺ βλέμμα εἰς τὸν ἀδελφόν του· — Μᾶς συγχωρεῖτε, εἶπε, κύριε, ἔχομεν ἐργασίαν εἰς Ῥομέρο καὶ πρέπει νὰ ὑπάγωμεν. — Καὶ πηδήσαντες εἰς τοὺς ἵππους των ἔγιναν ἄφαντοι καὶ οἱ δύο.

Γ'.

Ἐν τοσούτῳ ὁ σὶρ Ἐρρῖκος Οὐΐλιαμς ὡδοιπόρει διευθυνόμενος πρὸς τὴν ἔπαυλιν τοῦ Σάντα-Ῥόζα. Ἀπὸ τὸ Ῥοζάριον εἰς Σάντα-Φὲ μετέβαινε καθ' ἑβδομάδα βαρυτάτη ἅμαξα, ἥτις ἀνετίναζε φρικωδῶς τοὺς ταλαιπώρους ἐπιβάτας, ὅσοι ἐτόλμων νὰ ἐμπιστευθῶσιν ἑαυτοὺς εἰς αὐτήν. Ὁ σὶρ Ἐρρῖκος ὅμως ἐπροτίμησε νὰ μεταβῇ ἔφιππος, ἔχων ὁδηγὸν νέον μελαγχροινὸν, μελαγχολικὸν καὶ ὀλίγον ἀγριωπὸν, ὅστις εἶχε λάβει ἐκ προκαταβολῆς τὸ ἥμισυ τῆς συμφωνηθείσης ἀμοιβῆς, τὸ δὲ ἄλλο ἥμισυ ἔμελλε νὰ λάβῃ παρὰ τοῦ προξένου μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του. Κατὰ τὸν ὁδηγὸν, ὁ σὶρ Ἐρρῖκος ἢ ἔπρεπε ν' ἀγοράσῃ ἵππους, τοὺς ὁποίους νὰ πωλήσῃ μετὰ τὸ τέλος τοῦ ταξειδίου του, ἢ νὰ ταξειδεύῃ μὲ τοὺς ταχυδρομικούς· ἀλλ' ὁ Ἄγγλος ἐπροτίμησε τὴν δευτέραν τῶν δύο προτάσεων.

Καθόσον ἐπροχώρουν ὁ ἀριθμὸς τῶν οἰκιῶν ἠλαττοῦτο, ἀπέραντος δὲ παρουσιάζετο εἰς τοὺς ὀφθαλμούς των ἡ ἔρημος. Καὶ ποὺ μὲν ἔβλεπον δένδρα γιγάντεια, ποὺ δὲ ποταμοὺς καὶ λίμνας καὶ ποὺ ἀναριθμήτους ἀγέλας ποιμνίων, τὰ ὁποῖα ἐφύλαττον ἔφιπποι ποιμένες κρατοῦντες λόγχας, καὶ μελαγχολικὸν ἅμα δὲ καὶ ἄγριον ἔχοντες τὸ ἦθος.

Μετὰ τριῶν ἢ τεσσάρων ὡρῶν ταχεῖαν πορείαν ἔφθασαν εἰς τὸν πρῶτον ταχυδρομικὸν σταθμόν· ἐπειδὴ δὲ οἱ σταθμοὶ οὗτοι εἶναι συνήθως ἐλεεινοί, ὁ ὁδοιπόρος δὲν πρέπει νὰ προσδοκᾷ οὐδεμίαν ἀνάπαυσιν, ἀλλὰ μόνος νὰ προμηθεύεται καὶ τροφὰς καὶ πινάκια, καὶ νὰ στρατοπεδεύῃ ὑπὸ τὸν αἴθριον οὐρανόν. Ὅτε ἐπέζευσεν ὁ ὁδηγὸς παρετήρησε μικρὸν παιδίον ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ ἐτῶν, τὸ ὁποῖον τὴν κορυφὴν ἔχον κατὰ γῆς καὶ τοὺς πόδας εἰς τὸν ἀέρα ἐπεριστρέφετο ὡς πίθηξ.

— Εἶναι κανεὶς ἐδῶ; ἠρώτησεν ὁ ὁδηγός.

— Κανεὶς, ἀπεκρίθη τὸ παιδίον.

Καὶ στραφεὶς πρὸς τὸν Σὶρ Ἐρρῖκον·

— Αὐτὸ, εἶπε, συμβαίνει πάντοτε εἰς τοὺς σταθμοὺς τούτους. Πεζεύσατε, κύριε, καὶ ἀναπαυθῆτε ὀλίγον, ἐνόσῳ νὰ προμηθευθῶ τὰ ἀναγκαῖα.

Καὶ ταῦτα εἰπὼν δὲν ἀπέτεινε πλέον οὐδεμίαν ἐρώτησιν εἰς τὸ παιδίον, τὸ ὁποῖον ἄλλως τε, ὑπερήφανον ὄν, οὔτε θ' ἀπεκρίνετο. Ἀνέβη εἰς τὸν ἵππον καὶ ἰδὼν μακρὰν ποίμνιον ἔτρεξε πρὸς αὐτὸ, ἠγόρασεν ἀρνίον καὶ ἐπιστρέψας τὸ ἔσφαξε καὶ τὸ ἔκοψεν εἰς τετάρτια. Ἀνερρίπισε τὸ πῦρ ἐνῷ ἐπλησίαζε νὰ σβεσθῇ ρίψας εἰς αὐτὸ ξηρὰ φρύγανα, καὶ περάσας τὰ τετάρτια εἰς δύο σιδηροῦς ὀβελοὺς κειμένους ἐκεῖ πλησίον, τὰ ἐκόκκισε μὲ ἅλας τὸ ὁποῖον εἶχεν εἰς τὸ θυλάκιόν του καὶ τὰ ἔβαλεν ἐπὶ τοῦ πυρός. — Ἐνῷ ψήνεται τὸ ἀρνίον, εἶπε, πρέπει νὰ ὑπάγω νὰ εὕρω ἄλογα.

Καὶ ἱππεύσας ἔτρεξε ταχὺς ὡς ἄνεμος, ἐστρυφογύρισεν ὑπὲρ τὴν κεφαλήν του τὸν βρόχον, καὶ ρίψας αὐτὸν μὲ μεγίστην ἐπιτηδειότητα ἐζώγρησε δύο τῶν καλλιτέρων ἵππων. Ἡ ὀσμὴ τοῦ ἐψηνομένου ἀρνίου ἐγαργάλισεν ἐν τοσούτῳ τὴν ὄσφρησιν τοῦ παιδίου, τὸ ὁποῖον ἐλθὼν ἐκάθησε πλησίον τῆς πυρᾶς. — Ἂ! Ἂ! ἀνεφώνησεν ὁ ὁδηγὸς, ὅταν πρόκειται διὰ φαγὶ τὰ πόδια σου δὲν εἶναι κουρασμένα. Ἂν ὅμως θέλῃς ἀρνὶ, θέλω καὶ ἐγὼ νερὸν, ὕπαγε νὰ φέρῃς.

Τὸ παιδίον ἔλαβε πήλινον ἀγγεῖον κείμενον ἐκεῖ πλησίον καὶ ἔτρεξε πρὸς ῥύακα, ὅπου γεμίσας αὐτὸ τὸ ἔβαλεν ἐπὶ τοῦ ὤμου του, ὥστε ἐφαίνετο ὡς ἀρχαῖον ἀγαλμάτιον. Ὅτε δὲ ἐκάθησαν κατὰ γῆς ἵνα φάγωσιν, ὁ Σὶρ Ἐρρῖκος ἀνέσυρεν ἀπὸ τὸ θυλάκιόν του θήκην περιέχουσαν περόνην καὶ μαχαίριον. Ἐντράπη ὅμως ὅτε εἶδε τὸν ὁδηγὸν καὶ τὸ παιδίον ν' ἀποσπῶσιν ἀπὸ τὸ ἀρνίον λεπτότατα καὶ μακρότατα τεμάχια, νὰ δαγκάνωσι τὴν ἄκραν αὐτῶν μὲ τοὺς ὡραιοτάτους ὀδόντας των καὶ νὰ κόπτωσι μὲ τὴν μάχαιραν τὸ κομμάτιον τὸ ὁποῖον ἤθελον νὰ

φάγωσιν. Ἀφοῦ δὲ ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ κατεβρόχθισαν μετὰ μεγίστης ἐπιτηδειότητος καὶ καθαριότητος τὸ ἀρνίον, ἀνεπήδησαν εἰς τοὺς ἵππους των. Ἡ ἔρημος ἐγίνετο ἀγριωτέρα καθόσον ἐπροχώρουν· στρουθοκάμηλοι, δορκάδες καὶ ἔλαφοι ἔτρεχον ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, καὶ εἰς τὰς ὄχθας τῶν λιμνῶν ἢ τῶν ῥυάκων λευκοὶ κύκνοι, μαῦρον ἔχοντες λαιμὸν, περιήρχοντο μεγαλοπρεπῶς ἢ ἐλούοντο εἰς τὰ ὕδατα. Εἰς τὸν ποταμὸν Καλκαράναν οἱ ποιμένες κατεγίνοντο νὰ διαπεράσωσιν εἰς τὸ ἀντικρὺ μέρος τέσσαρας ἢ πέντε χιλιάδας βοῶν· καὶ ἐπειδὴ πολλοὶ τούτων ἀπεποιοῦντο νὰ ἐμβῶσιν εἰς τὸ ὕδωρ, οἱ ποιμένες ἐκέντριζον αὐτοὺς ἢ ἔτρεχον εἰς τὴν πεδιάδα ἵνα ἐπαναφέρωσι τοὺς λειποτακτήσαντας. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἔθελγον τὸν Σὶρ Ἐρρῖκον εἰς βαθμὸν, ὥστε δὲν ἐνόησε πότε ἦλθεν ἡ νύξ. Ἦλθε δὲ αἰφνιδία· καὶ ἐπειδὴ τὸ σκότος ἔγινε βαθὺ, ἐβάδιζον σιγαλὰ φοβούμενοι μὴ πέσωσιν εἰς λάκκον. Περὶ τὴν δεκάτην ὥραν ὁ ὁδηγὸς, ὅστις ἐσιώπα ἀπό τινος, ἀνεχαίτισε τὸν ἵππον του καὶ εἶπε· — Νομίζω, κύριε, ὅτι ἐχάσαμεν τὸν δρόμον· ἔπρεπε τώρα νὰ εἴμεθα εἰς τὸν δεύτερον σταθμόν· φαίνεται ὅμως ὅτι τὸν ἀφήσαμεν ἀριστερά. Θὰ πεζεύσω διὰ νὰ δοκιμάσω τὸ χορτάρι καὶ νὰ ἐννοήσω ποῦ εὑρισκόμεθα.

Εἶπε καὶ καταβὰς ἐδάγκασεν ὀλίγον χόρτον· μετὰ μικρὸν δέ· — Νομίζω, εἶπεν, ὅτι εἴμεθα πλησίον μέρους τὸ ὁποῖον καλλιεργοῦν Εὐρωπαῖοι καὶ ὄχι μακρὰν λίμνης· διότι ἂν καὶ τὸ χορτάρι ἔχει τὴν γεῦσιν ἐκείνου τὸ ὁποῖον αὐξάνει εἰς τὰ αὐλάκια τοῦ σίτου ἢ τοῦ ἀραβοσίτου, ὅμως εἶναι ὀλίγον ἁλμυρὸν ὡς τὸ φυόμενον πλησίον τοῦ νεροῦ. Ὁπωσδήποτε εἴμεθα πλησίον κατοικίας.

Καὶ ἀναβὰς ἐκ νέου εἰς τὸν ἵππον ὡδήγησε τὸν Σὶρ Ἐρρῖκον πρὸς μέρος, ὅπου δὲν ἠργοπόρησαν νὰ ἴδωσι σκοτεινόν τινα ὄγκον καὶ ν' ἀκούσωσι πολλῶν σκύλων φωνάς. Εἶδον δὲ μακρὰν καὶ φῶς ὡς πλανήτου ἀστέρος. — Φίλε, ἔκραξεν ὁ ὁδηγὸς, εἴμεθα μακρὰν ἀπὸ τὴν ἔπαυλιν;

— Πολλὰς λεύγας, ἀπεκρίθη μία φωνή.

Τὸ φῶς ἐν τοσούτῳ ἐπλησίασε καὶ οἱ ὁδοιπόροι εὑρέθησαν ἀπέναντι τοῦ κυρίου τῆς κατοικίας, ὅστις ἦτο Γάλλος φέρων ἔνδυμα εὐρωπαϊκὸν, πιστόλιον εἰς τὴν ζώνην καὶ καραβίναν εἰς τὸν ὦμον. Ὁ Γάλλος ἀνύψωσε τὸν φανὸν τὸν ὁποῖον ἐκράτει, παρετήρησεν ἀλληλοδιαδόχως τὸν Σὶρ Ἐρρῖκον καὶ τὸν ὁδηγόν του, καὶ μετὰ τὴν ἔρενναν αὐτὴν τοὺς ἐπροσκάλεσε νὰ διανυκτερεύσωσιν εἰς τὴν οἰκίαν του. — Τὸ σκότος, εἶπεν, εἶναι πολὺ καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἄλλοι ὁδοιπόροι ἔχασαν τὸν δρόμον των· θὰ εὕρετε πολλοὺς εἰς τὴν οἰκίαν μου.

Καὶ ταῦτα λέγων ὡδήγει τοὺς ξένους διὰ δενδροστοιχίας, τὴν ὁποίαν δὲν εἶχον ἴδει ἕνεκα τῆς νυκτός. Καθ' ὁδὸν δὲ εἶπεν εἰς αὐτοὺς ὅτι ὠνομάζετο Μαρῖνος Βαλδοῦκος, ἰδιοκτήτης καὶ γεωργὸς τοῦ μέρους ἐκείνου. Μετ' ὀλίγον ἔφθασαν εἰς περιοχὴν, εἰς τὸ μέσον τῆς ὁποίας ἐκρέματο φανὸς, φωτίζων ἀριθμόν τινα ἀνθρώπων ὁμιλούντων μὲ ζωηρότητα. Πρὸς δὲ τὸ μαγειρεῖον, ἡ κυρία Μαρτίνου Βαλδούκου φοροῦσα εἰς τὴν κεφαλὴν κόκκινον μανδύλιον, ἔσυρεν ἐκτὸς τοῦ κλιβάνου πίτας εὐωδιαζούσας καὶ ἐπρόσφερε καφφὲν, τὸν ὁποῖον οἱ δύο νέοι υἱοί της ἔδιδον εἰς τοὺς ξένους. Ὁ Βαλδοῦκος ἐζήτησε συγγνώμην ἀπὸ τοὺς ξένους, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ προσφέρῃ εἰς ὅλους κατάλυμα· ἐπρότεινεν ὅμως εἰς ἐκείνους, οἵτινες ἐφοβοῦντο νὰ κοιμηθῶσιν εἰς τὸ ὕπαιθρον, ἕνα τῶν οἰκίσκων ἐξ ὧν συνέκειτο ἡ κατοικία. Ἀλλὰ πάντες ἀπήτησαν ἐκ συμφώνου νὰ μείνωσιν εἰς τὴν αὐλήν. Ἤναψαν λοιπὸν μεγάλην πυρὰν ἵνα προφυλαχθῶσιν ἀπὸ τὴν ὑγρασίαν τῆς νυκτὸς, καὶ ἐκάθησαν ὅλοι περὶ αὐτήν. Ὁ δὲ Βαλδοῦκος εὐχηθεὶς καλὴν νύκτα εἰς τοὺς ξένους εἰσῆλθεν εἰς τὸ κατάλυμά του.

Ὁ Σὶρ Ἐρρῖκος ἐκάθησεν ὀλίγον μακρὰν τῶν ἄλλων ἐπιθυμίαν ἔχων νὰ παρατηρῇ τὰ γινόμενα. Εἶδεν ἐν πρώτοις νέον τινὰ πολλὰ μαῦρον, κολοσσιαῖον καὶ κομψὸν ἔχον τὸ ἀνάστημα καὶ φοροῦντα μὲ βασιλικὴν μεγαλοπρέπειαν πλουσιώτατον μανδύαν. Ὅπως ἐστηρίζετο εἰς τὴν λόγχην του ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ἀντὶ προτύπου εἰς τὸν Φειδίαν. Ὁ ὁδηγὸς, ὅστις τὸν ἐγνώριζεν, εἶπεν εἰς τὸν Σὶρ Ἐρρῖκον ὅτι ἦτο ὁ ταγματάρχης Διονύσιος, Ἰνδὸς ἐκ τῶν ὑποτεταγμένων, διοικῶν τὸ ἱππικὸν τῶν ἐπικούρων Ἰνδῶν.

Πλησίον αὐτοῦ ἐκάθητο νέος λευκὸς, ξανθὸς καὶ ῥοδοκόκκινος ὡς γυνὴ, φορῶν δὲ κομψὸν ἔνδυμα τῶν Παρισίων, λευκὸν ἐσωκάρδιον, μεταξωτὸν λαιμοδέτην, χειρόκτια καὶ δίοπτρα. Ὁ μικρὸς οὗτος καὶ φλύαρος κύριος ἦτο Γερμανὸς, ὑπάλληλος μεγάλης τραπεζιτικῆς οἰκίας, ταξειδεύων χάριν ὑποθέσεων τοῦ κυρίου του. Τὰς πληροφορίας ταύτας ἔδωκε μόνος εἰς τὸν Σὶρ Ἐρρῖκον, προσθέσας καὶ ἄπειρα παράπονα διὰ τὸ κακὸν ταξείδιον. — Ἂ κύριε! ἀνέκραξε, τί ἀγριότοπος! Ἀποθνήσκει ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν πεῖναν μεταξὺ τόσης ἀφθονίας. Πνίγεσαι μέσα εἰς τὰ ποίμνια, καὶ ὅμως δὲν εὑρίσκεις κρέας· αἱ ἀγελάδες εἶναι ἀναρίθμητοι, καὶ ὅμως δὲν ἔχεις γάλα· αἱ ὄρνιθες σὲ ξεκωφαίνουν μὲ τὰ κακαρίσματά των, καὶ ὅμως δὲν ἔχεις αὐγά· τὰ σταφύλια λαμποκοποῦν τριγύρω σου, καὶ ὅμως δὲν εὑρίσκεις κρασί. Τί διαβολότοπος! Ὅθεν, ἐξηκολούθησε λέγων μετὰ μεγίστης εὐγροφίας γλώσσης, ὁ τόπος αὐτὸς δὲν εἶναι προσιτὸς παρὰ μόνον εἰς τοὺς ἀνθρώπους οἱ ὁποῖοι κάμνουν μεγάλας ὑποθέσεις ὡς οἱ κύριοί μου. Παραδείγματος χάριν, ἐκάμαμεν μίαν ἀξιόλογον ἐπιχείρησιν· οἱ κύ-

ριοί μου εἶναι τραπεζῖται τῆς κυβερνήσεως καὶ ἔλαβαν παραγγελίαν ν' ἀγοράσουν ἀτμόπλοια, τὰ ὁποῖα θὰ ἐφοπλισθοῦν διὰ πόλεμον. Ὑπῆγα εἰς Ῥῖο Ἰανέϊρον, ἠγόρασα τέσσαρα ἀτμόπλοια τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευαν ἄλλοτε εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ λιμένος, ἐφρόντισα νὰ χρωματισθοῦν καλὰ, ἐπρόσθεσα εἰς τὴν πρύμναν ὡραίας γλαφὰς, ἤτοι μίαν χρυσῆν σειρῆνα, ἕνα μεγάλον ἀετὸν μὲ ἀνοικτὰ πτερὰ, καὶ ἕνα ἥλιον περικυκλωμένον μὲ φλογερὰς ἀκτῖνας, καὶ ἔδωκα εἰς αὐτὰ πομπώδη ὀνόματα, *Νικητὴς*, *Πορθητὴς*, *Μορομάχος* καὶ *25 Μαΐου*. Οὕτω πως πασαλειφθέντα τὰ μικρὰ ταῦτα ἀτμόπλοια, εἶχαν ἀξίαν τριάντα ἕως σαράντα χιλιάδων φράγκων τὸ ἕν· τὰ ἐπωλήσαμεν ὅμως εἰς τὴν κυβέρνησιν ἀπὸ εἰκοσιπέντε, τριάντα καὶ σαράντα χιλιάδας τάλληρα.

Ταῦτα ἀκούσας ὁ Σὶρ Ἐρρῖκος ἀνεσκίρτησε.

— Τί θέλετε, κύριε, ἐξηκολούθησεν ὁ Γερμανὸς, ὅστις βλέπων ὅτι τὸν ἤκουε ἐγίνετο ὁμιλητικώτερος· ἡ κυβέρνησις, ἡ πολιτική, ἰδοὺ πράγματα τῳόντι ἐπικερδῆ· ὅσοι, ὡς ὁ Βαλδοῦκος, σκάπτουν καὶ καλλιεργοῦν εἶναι ἠλίθιοι. Πρέπει ὅμως καὶ νὰ ἠξεύρῃ τις πῶς ν' ἀρχίσῃ. Λέγεις μίαν ἰδέαν, παραδείγματος χάριν νὰ γίνῃ σιδηρόδρομος ἀπὸ τὸ Ῥοζάριον εἰς τὴν Κορδόβαν. Ὡραῖαι τινὲς κυρίαι (μὴ λησμονεῖτε ὅτι εἰς τὸν τόπον τοῦτον αἱ κυρίαι εἶναι στοιχεῖον ἐπιτυχίας, τὸ ὁποῖον δὲν πρέπει νὰ παραβλέπῃ τις) ὁμιλοῦν διὰ τὸ σχέδιόν σου εἰς τὰς συναναστροφάς. Ὑποβάλλεις τὴν ἀναφοράν σου εἰς τὸν ὑπουργὸν τοῦ πολέμου. Εἰς τὸν τόπον τοῦτον καθὼς καὶ παντοῦ ἄλλου, τὰ διάφορα ὑπουργεῖα ζοῦν μεταξύ των ὡς ὁ σκύλος μὲ τὸν γάτον. Ὁ ὑπουργὸς τοῦ πολέμου δὲν ἔχει κεφάλαια, καὶ ζητεῖ μεγαλοφώνως ὅπλα, πυροβολικὸν καὶ τὰ τοιαῦτα. Διευθύνεσαι τότε πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν δημοσίων ἔργων.

Ὁ ὑπουργὸς αὐτὸς σὲ ἀκούει· ἐκθέτεις ἐν πλάτει τὴν ἀπάρνησιν τοῦ συναδέλφου του καὶ ἀλατίζεις τὴν διήγησίν σου μέ τινας λεπτομερείας, αἱ ὁποῖαι ἐρεθίζουν τὴν φιλαυτίαν τοῦ ὑπουργοῦ πρὸς τὸν ὁποῖον ὁμιλεῖς. Πρέπει, λέγεις, νὰ διαταχθοῦν προκαταρκτικαί τινες ἐργασίαι, ὡς καταμέτρησις καὶ τὰ τοιαῦτα, πρὶν ζητηθοῦν μέτοχοι καὶ κεφάλαια διὰ τὴν μεγάλην αὐτὴν ἐπιχείρησιν. Ὁ ὑπουργὸς κλονίζεται καὶ σ' ἐρωτᾷ· — Πόσον θὰ δαπανηθῇ δι' αὐτὰς τὰς προκαταρκτικὰς ἐργασίας. — Δέκα χιλιάδες τάλληρα, ἐξοχώτατε. — Κύριε, σὲ ἀποκρίνεται ὁ ὑπουργὸς ἀτενίζων σε ἀσκαρδαμυκτεὶ, θ' ἀναβοῦν εἰς εἴκοσι χιλιάδας τάλληρα, καὶ τόσα θὰ σημειώσω εἰς τὸν προϋπολογισμόν· ἐνόησες; — Μετά τινας ἑβδομάδας ὑποβάλλεις τὸν ὀγκώδη λογαριασμὸν ἑνὸς γεωμέτρου, μὴ πατήσαντος μὲν ἴσως ἔξω ἀπὸ τὸ γραφεῖόν του, ὅστις ὅμως ὑποτίθεται ὅτι κατέτριψεν ὅλον του τὸν καιρὸν μεταξὺ Ῥοζαρίου καὶ Κορδόβας. Ὁ λογαριασμὸς περιέχει εἴκοσι χιλιάδας τάλληρα· τὸ ταμεῖον σὲ τὰ μετρᾷ, δίδεις τὰς δέκα χιλιάδας εἰς τὴν Αὐτοῦ Ἐξοχότητα καὶ ἡ δουλειά σου ἔγινε.

Καταφρόνησις ἐζωγραφήθη εἰς τὸ συνήθως γαλήνιον ἦθος τοῦ Σὶρ Ἐρρίκου. Τοῦτο παρατηρήσας ὁ Γερμανὸς εἶπε μειδιῶν· — Ἀγανακτεῖτε, βλέπω, μιλόρδε· ἴσως νομίζετε ὅτι οἱ ἄνθρωποι τοῦ τόπου τούτου εἶναι χειρότεροι ἀπὸ τοὺς Εὐρωπαίους· λανθάνεσθε ὅμως· οἱ ἄνθρωποι εἶναι παντοῦ οἱ αὐτοί· δυστυχῶς τὸ θέατρον εἶναι ἐνίοτε μικρὸν, καὶ ὁ ὀφθαλμὸς εἰσχωρεῖ καὶ εἰς τὰ παραμικρότερα.

Μετὰ τὴν ὡραίαν αὐτὴν ὁμιλίαν ὁ μικρὸς κύριος ἀνέσυρεν ἀπὸ τὸ θυλάκιόν του σιγάρα, ἐπρόσφερεν εἰς τὸν Σὶρ Ἐρρῖκον ἔλαβε καὶ αὐτὸς ἕν καὶ τὸ ἤναψεν. Οὕτω πως μεταξὺ τοιούτων ὁμιλιῶν παρῆλθεν ἡ νύξ, καὶ μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐλθοῦσα ἡ αὐγὴ ἀπεδίωξε τὰ σκότη. Καὶ ἐφάνη ὅτι χρυσοῦς ποταμὸς κατέκλυσε τὴν ἀνατολὴν, ὅτε ὁ ἥλιος ἀνέτειλε μεγαλοπρεπὴς καὶ ἀκτινοβόλος. Ὁ δὲ Σὶρ Ἐρρῖκος παρετήρει ἱστάμενος ὄρθιος τὸ θέαμα τοῦτο, ἐνῷ ὁ ὁδηγὸς ἡτοίμαζε τοὺς ἵππους. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀνεχώρησαν πάντες. Ὁ Σὶρ Ἐρρῖκος εὗρε πάντας τοὺς σταθμοὺς ἐρήμους ὅπως καὶ τὸν πρῶτον· χάρις δὲ εἰς τὸν ὁδηγόν του ἐπρομηθεύετο διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου καὶ τροφὴν καὶ ὑποζύγια.

(*Ἕπεται συνέχεια.*)

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ
ΑΝΑΜΙΚΤΩΝ ΑΝΕΚΔΟΤΩΝ

ΥΠΟ

Ν. ΚΑΤΡΑΜΗ

Ἀρχιμανδρίτου τῆς ἐν Νεαπόλει Ἑλλην. Ἐκκλησίας.

Καλλίπολις.

Τὴν 7 τοῦ Ἰουλίου μηνὸς 1865 ἠγκυροβολήσαμεν εἰς Καλλίπολιν, τὴν πρώτην τῆς Ἰταλίας πόλιν ἣν ἄχρι τοῦδε εἴχον γνωρίσει. Αὕτη κατὰ τὸν Πλίνιον ἐκτίσθη τὸ πάλαι ὑπὸ Ἑλλήνων ἀποίκων, ἢ μᾶλλον ὑπὸ τῶν Ναξίων κατὰ τὸν Στράβωνα. Πληθὺς λαοῦ συνέτρεξε παρὰ τὴν ἀποβάθραν, οἱ μὲν χάριν περιεργείας, οἱ δὲ ὅπως κερδήσωσί τι παρὰ τῶν ἐπιβατῶν. Ἐγὼ δὲ, οὐχὶ τόσον ἕνεκα τῆς ναυτιάσεως ὅσον ἵνα ἴδω τὴν μικρὰν μὲν καὶ ἐν εἴδει φρουρίου ἐμπορικὴν ταύτην πόλιν, ὅθεν καὶ ἔλαιον καὶ μαλλία καὶ δέρματα, φερόμενα ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς χερσονήσου ἐπιβιβάζονται εἰς τὰ αὐτόθι προσορμίζοντα πλοῖα, ἀπεβιβάσθην μεθ' ἑνὸς συνταξειδεύοντος ὁμογενοῦς. Ἀλλ' ὁποία ἔκπληξις, ὅτε εἶδον ὅτι ἕνεκα τοῦ ἐνδύματός μου, καὶ πρὸ πάντων τοῦ καλυμαυχίου μου, ἐκίνησα τὴν περιέργειαν πάντων τῶν παρὰ τὸν αἰγιαλὸν εὑρεθέντων! Διαδοθείσης ὡς δι' ἠλεκτρισμοῦ τῆς ἐλεύσεώς μου προέβαινον αἱ γυναῖκες εἰς τοὺς ἑξώστας, οἱ ἐργάται καὶ οἱ ἔμποροι ἐκ τῶν καταστημάτων, πληθὺς ῥακενδυτῶν καὶ ῥυπαρῶν παίδων μὲ ἠκολούθει καὶ πάσης τάξεως ἄνθρωποι ἔτρεχον πνευστιῶντες εἰς τὰς ῥύμας, ἵνα προφθάσωσι καὶ κορέσωσι τὴν περιέργειάν των. Πολλοὶ ἱερεῖς καὶ μοναχοὶ περικυκλώσαντές με ἀπὸ γλῶσσαν εἰς ὦτα ἐξέφερον· «εἶναι σχισματικός.»

Μὲ τὴν ἰδέαν ἀνακουφίσεως εἰσέρχομαι ἐν μιᾷ τῶν ἐκκλησιῶν των· ἡ δὲ συρροὴ ἐπὶ τοσοῦτον ηὔξησεν, ὥστε φρονῶ ὅτι ὁ ἐν αὐτῇ ἑορταζόμενος ἅγιος οὐδέποτε εἶδε πλείονα λαὸν ἐν οὐδεμιᾷ τῶν πανηγύρεών του.

Τότε τις τῶν παρακολουθούντων κληρικῶν ἤρξατο ἀνερυθριάστως νὰ μὲ ἐρωτᾷ «τίς εἰμὶ, καὶ τί πιστεύω.» Αἱ ἀπαντήσεις μου γίνονται αἰτία ἵνα ἐκφέρῃ προσπεποιημένον στεναγμὸν, καὶ μετ' ἐπιτεταμένης θλίψεως νὰ ἐκφωνήσῃ «λοιπὸν εἶσαι ἐκ τῶν σχισματικῶν.» Οὐχὶ, πάτερ, τὸν λέγω, ἀλλ' ἐκ τῶν ὀρθοφρονούντων, τουτέστι τῶν μὴ μεταῤῥυθμισάντων τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ τηρούντων τὰς παραδόσεις τῶν πρώτων πατέρων τοῦ χριστιανισμοῦ. — Καὶ ἔχεις, μὲ λέγει, ἀποχρῶντας λόγους εἰς τοῦτο; — Πάτερ μου, ἀπεκρίθην, βλέπεις ὅτι ταξειδιώτης ὤν, δὲν δύναμαι νὰ διαμείνω μετὰ σοῦ πλείστην ὥραν ὅπως διευκρινήσωμεν τὰ τοιαῦτα· σὲ καθικετεύω ὅμως νὰ μοὶ εἴπῃς, εἶσαι νυμφευμένος ἢ ἄγαμος; — Ὁ εὐτραφὴς κληρικὸς, ἀκούσας ταῦτα μετ' ἐκπλήξεως, καὶ ἀλλοιώσας τὴν μορφὴν ὡς νὰ ἐβλασφήμησα, ἐκφέρει γεγονυῖα τῇ φωνῇ «Gejù!!» καὶ ποῦ ἠκούσθη ποτὲ ἱερεὺς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ νὰ ἦναι ἔγγαμος! — Καὶ πῶς δὲν παραδέχεσθε σεῖς τὰς Ἱερὰς Γραφὰς καὶ τὰς παραδόσεις τῆς ἐκκλησίας; — Βεβαίως. — Ἀγνοεῖς λοιπὸν ὅτι καί τινες τῶν Ἀποστόλων ἦσαν ἔγγαμοι; ὅτι ὁ Φίλιππος εἶχε τέσσαρας θυγατέρας καὶ ὅτι πολλοὶ τῶν ἱερωμένων ἁγίων ἐτεκνοποίησαν; Ἐκ τούτου καὶ μόνου ἀριδήλως βλέπεις ὅτι σχισματικοὶ εἰσὶν οἱ διὰ τῶν ἐναντίων εἰς τὰς γραφὰς καὶ τὰς παραδόσεις νεωτερισμῶν διασχίσαντες τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ...

Τὰ λεγόμενά μου, ἀφ' ὅσον εἶδον, εὐηρέστησαν πολὺ τοὺς ἐν ἀγαμίᾳ καὶ σωφροσύνῃ ἐκείνους κληρικοὺς, καὶ πρὸ πάντων τινὰ βαθυστενάζοντα γέροντα· ἀλλὰ δὲν ἦτον φρόνησις πλείονος χρονοτριβῆς, γινώσκοντός μου πόσους ὁ χείμαῤῥος τῶν προλήψεων δυστυχῶς ἀπώλεσεν· ἀναχωρήσας οὖν ἐθεώρουν μετ' οὐ πολὺ ἀπὸ τοῦ καταστρώματος τὴν Καλλίπολιν, τὴν δυσκόλως ἀπολεσθησομένην ἐκ τῆς μνήμης μου.

Βιβλιοθῆκαι τῆς Νεαπόλεως.

Μία τῶν μεγαλοπρεπεστέρων οἰκοδομῶν τῆς Νεαπόλεως τυγχάνει βεβαίως ἡ Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη, ἡ περιλαμβάνουσα τὴν Πινακοθήκην, τὸ Μουσεῖον τῶν Ἑλληνικῶν καὶ Ῥωμαϊκῶν ἀρχαιοτήτων, τὸ τῶν νομισμάτων, παπύρων καὶ ἑτέρων παντοδαπῶν εἰδῶν ἐν Ἡρακλείῳ, Πομπηΐᾳ καὶ ἀλλαχοῦ ἀνασκαφέντων, ἐπὶ τέλους δὲ τὴν ἐκ 250 περίπου χιλιάδων τόμων βιβλιοθήκην, ἐν οἷς ὑπάρχουν μέχρι τῶν 5, 600 χειρογράφων, συστηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Φερδινάνδου Βορβόνου κατὰ τὸ 1804, ἐκ βιβλίων Φαρνεσιανῶν, τοῦ Ἰωάννου Παραζίου, τοῦ Καρδιναλίου Σκριπάνδου καὶ ἐκ τῶν τῆς καταργηθείσης ἀδελφότητος τῶν Ἰησουϊτῶν. Τὸ δωμάτιον τῶν χειρογράφων εἶναι μεγίστης ἀξίας· μέρος μὲν διὰ τὸ εἶδος τῆς γραφῆς, ὡς τεμάχια τῆς θείας Κωμῳδίας τοῦ Δάντου, καὶ ἐν Uffizio della Beata Vergine· ἕτερα διὰ τὸ ἀρχαῖον αὐτῶν ὡς τὰ τοῦ Αἰσχύλου, Εὐριπίδου, Πλινίου καὶ μάλιστα τοῦ Ὁμήρου, φέροντος τὴν ἑπομένην περὶ τὰ τέλη σημείωσιν· «Μετεγράφη ἡ τοῦ Ὁμήρου Ἰλιὰς διὰ χειρὸς ἐμοῦ Ἰωάννου ἱερέως Ῥώσου τοῦ Κρητὸς ἐν ἔτει ἀπὸ τῆς Χοῦ γεννήσεως χιλιοστῷ τετρακοσιοστῷ ἑβδομηκοστῷ ἐννάτῳ μηνὸς Μαΐου εἰκοστῇ ἕκτῃ ἐν Ῥώμῃ,» ἕτερα ὡς αὐτόγραφα ἀνδρῶν ἐνδόξων τοῦ Θωμᾶ Δ'-Ἀκουΐνου, τοῦ Τορκουάτου Τάσσου, τοῦ Βίλου κτλ. Διευθύνεται δὲ ὑπὸ τοῦ ἀββᾶ Βίτου Φορνάρη.

Παρὰ τὸ δωμάτιον τοῦτο ὑπάρχει ἕτερος θησαυρὸς, αἱ ἀρχαιότεραι ἐκδόσεις, ἐν αἷς εὗρον τὸν τοῦ Δημητρίου Χαλκοκονδύλη Ὅμηρον ἐκδοθέντα ἐν Φλωρεντίᾳ τὸ 1488, καὶ τὴν πρώτην ἔκδοσιν τῆς Ἱερᾶς Γραφῆς ἐκδοθείσης λατινιστὶ ἐν Μαγέντῃ ὑπὸ Ἰωάννου Fust τὸ 1462. Ἀδύνατον ὁ τρίτην καὶ τετάρτην φορὰν ἐπισκεπτόμενος τὸν ἀχανέστατον τοῦτον κῆπον τῶν Μουσῶν νὰ μὴ ὁμοιάσῃ τὸν εἰς ὡραῖον ἀνθῶνα εἰσερχόμενον παῖδα, ὃς ἐκπληττόμενος ὑπὸ τῆς πληθύος, δρέπει ἀκρίτως τὰ ἐκ πρώτης ἐντυπώσεως ποικιλόχροα ἄνθη, καταλείπων τὰ εὐωδέστερα, ὁ δὲ Ἕλλην νὰ μὴ συγκινηθῇ ὁρῶν ὅτι ἅπαντα τὰ Μουσεῖα τῆς Εὐρώπης διακοσμοῦνται ὑπὸ τῶν ὑπεξαιρεθέντων πατρίων ἔργων μας, ὅτι αἱ βιβλιοθῆκαι αὐτῶν ὑπερπλουτοῦσιν ἑλληνικῶν χειρογράφων, καὶ ὅτι ὁ εἰσέτι ἀδυσώπητος τύραννος κατεσύντριβε τὰ μνημεῖα, ἅτινα καὶ οἱ αἰῶνες ἐσεβάσθησαν, ἵνα κατασκευάζῃ τὴν ἄσβεστον τῶν κλυδῶν του!

Δευτέρα εἶναι ἡ τοῦ Πανεπιστημίου, ἔχουσα 60 χιλιάδας τόμους, διευθυνομένη ὑπὸ τοῦ Θωμᾶ Γάρ, ἔνθα εὑρίσκει τις ἐν ἰδιαιτέρᾳ αἰθούσῃ, δίκην ἀναγνωστηρίου, τὰ ἐπιφανέστερα περιοδικὰ συγγράμματα, μεθ' ὧν καὶ τὴν ἡμετέραν *Πανδώραν*, ἥτις εὑρίσκεται καὶ εἰς τὴν ἀνωειρημένην Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην. Τρίτη ἡ τοῦ ἁγίου Ἰακώβου ἐκ 40 χιλιάδων τόμων, συναρμολογηθεῖσα ἐσχάτως ὑπὸ τῶν πυθέντων ὑπουργείων τῆς πεσούσης δυναστείας, καὶ ἐκ τῶν διαλυθεισῶν Μονῶν τῶν ἁγίων Ἐφραὶμ καὶ Δομινίκου· διευθύνεται δὲ ὑπὸ τοῦ Μινιέρη-Ρίκκη. Τετάρτη ἡ Βραγκακκιανὴ (Biblioteca Brancacciana di S' Angelo a Nilo di Napoli) ἔχουσα πολλὰ χειρόγραφα, ἀφορῶντα εἰς τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν τῆς Νεαπόλεως. Ἡ εἴσοδος συγχωρεῖται δύο μόνον ὥρας τὴν ἡμέραν. Πέμπτη, ἡ τῶν Ἱερονυμίνων Μοναχῶν, οἵτινες προαισθανόμενοι τὴν ἀποσύνθεσιν τῆς μονῆς των, συγχωροῦσιν ἀπό τινος χρόνου τὴν εἴσοδον ἀπὸ τὴν δεκάτην μέχρι τῆς δωδεκάτης τῆς αὐγῆς.

Ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἀσπρένου.

Εἰς στενήν τινα καὶ ἀκάθαρτον τῆς Νεαπόλεως ὁδὸν, φέρουσαν τὸ ὄνομα Sedile di Porto, κεῖται ἀρχαῖός τις πυλὼν, ἔχων οἰκόσημον παλαιᾶς ἀριστοκρατικῆς οἰκογενείας, ἐξ ἧς κατὰ τὴν παράδοσιν ἐβλάστησεν ὁ πρῶτος Ἐπίσκοπος τῆς Νεαπόλεως καλούμενος ἅγιος Ἀσπρένος, ὃν ὁ Δανιὴλ Τζιγγαρέλλης ἱστορεῖ ἀποθανόντα τὴν 3 Αὐγούστου 79 μ. Χ., ἐν δὲ τῇ Μητροπόλει δείκνυται λάρναξ φέρουσα τὴν ἐπιγραφὴν Corpus divi Aspreni primi Neapolitanorum Episcopi.

Παρὰ τὸν πυλῶνα ἐστὶ προπύλαιον ἔχον δύο βρύσεις, ἐκχεούσας εἰς ἀρχαίαν μαρμαρίνην δεξαμενὴν, καὶ θύραν ἐκκλησιδίου ἐπ' ὀνόματι τοῦ ῥηθέντος ἁγίου. Τὸ ναΐδιον τοῦτο ἕνεκα τῆς σμικροτάτης καὶ ἀποκέντρου θέσεως αὐτοῦ, σπανίως ἢ μᾶλλον οὐδόλως ἐπισκέπτονται οἱ περιηγηταί. Ἔχει τρία θυσιαστήρια σταυροειδῶς, μικρόν τινα ἀρχαίας κατασκευῆς τροῦλλον καὶ ἐν τῷ μέσῳ δύο μικροὺς κίονας καὶ δύο ὀρθίας μαρμαρίνας πλάκας, αἵτινες ἀπέχουσαι ἀλλήλων σχηματίζουσι τὴν πρὸς τὸ μεσαῖον θυσιαστήριον εἴσοδον. Αἱ πλάκες αὗται ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς ἐπιφανείας ἔχουσι γεγλυμμένα παντοδαπὰ ζῶα, πτηνὰ καὶ κοσμήματα βυζαντινοῦ ῥυθμοῦ, ἐπὶ δὲ τῆς ἄνω ἄκρας φέρουσι λελαξευμένην ὁριζοντείως τὴν ἀνορθόγραφον ταύτην ἐπιγραφήν·

ΜΝΗCΘΙΤΗ. Κ^Ε· ΤΟΥ. ΔΟΥΛΟΥ. CΟΥ. ΚΑΜΠΟΥΛΟΥ. Κ^Ε· ΚΟCΤΑΝΤΗΝΑC CΥΜΒΗΟΥ. ΑΥΤΟΥ. ΤΟΝ. ΚΤΗCΑΝΤΩΝ. ΤΟΝ. ΝΑΩΝ. ΤΟΥΤ . . .

Ἀριστερόθεν θύρα μικρὰ ὁδηγεῖ διὰ κλίμακος δεκαεπτὰ βαθμίδων εἰς ἕτερον ὑπόγειον καὶ σκοτεινὸν ναΐσκον, ἔνθα ὑποτίθεται ὅτι οἱ πρῶτοι τῆς Νεαπόλεως χριστιανοὶ ἀθροιζόμενοι ἐτέλουν τὰς ἀγάπας καὶ τὴν πρὸς τὸν Σωτῆρα λατρείαν των.

Τὸ θολοειδὲς τοῦτο ἄντρον θὰ ἦτο πρὸ πολλῶν ἑκατοντακετηρίδων ἐζωγραφημένον διὰ τῆς ἄλλοτε ἐν χρήσει οὔσης ἁγιογραφίας, ὡς τὰ ἐν Ῥώμῃ τοῦ ἁγίου Κλήμεντος ὑπόγεια καὶ ἕτεραι ἐκεῖ ἐκκλησίαι· ἀλλὰ τὸ ἀνήλιον καὶ κάθυγρον τῆς θέσεως συνετέλεσεν ἴσως εἰς τὴν χαλάρωσιν τῶν ζωγραφιῶν καὶ χρωμάτων.— Πλησίον μιᾶς τῶν πλευρῶν τοῦ ὑπογείου ἵσταται θυσιαστήριον ἐπὶ λίθων εὐτελῶν, φέρον εἰσέτι δείγματα θρησκευτικῆς λατρείας καὶ πλησίον τούτου λίθος ἐσκαμμένος, πρὸς χρῆσιν ἴσως βαπτιστηρίου. Ὁ Κονταλάνης, ὁ Σίκολας καὶ ὁ Κελάνος, ἱστοριογράφοι τῆς Νεαπόλεως, δοξάζουσιν ὅτι ὁ κυρίως ναὸς εἶναι ἔργον τοῦ Η'. αἰῶνος· ὁ Παρασάγκαλος ὅμως βασιζόμενος εἰς ἐλλογώτερα ἐπιχειρήματα ἀποδίδει αὐτῷ ἀπωτέραν τὴν χρονολογίαν.

Ὁ Γ. Νόβελες ἱστορεῖ ὅτι ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον τοῦ ὑπογείου ἵστατο πρὸ ἐτῶν ἐσταυρωμένος πανάρχαιος βυζαντινῆς γραφίδος μεθ' ἑτέρων θρησκευτικῶν ἀνατολικῶν κειμηλείων, μετενεχθέντων ἀκολούθως εἰς τὸν ἄνω ναόν· ἀλλ' οὐδὲν τῶν τοιούτων ἤδη φαίνεται.

Ἐξ ἁπάντων τούτων εἰκάζω ὅτι περὶ τὰς ἀρχὰς ἢ ὀλίγον ἔπειτα τῆς ἐνταῦθα διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ, οἱ πιστοὶ διὰ τὸν φόβον τοῦ διωγμοῦ ἠθροίζοντο ἐν τῷ ὑπογείῳ ἐκτελοῦντες τὰ τῆς θρησκείας των· εἶτα δὲ γενικευθείσης τῆς εὐαγγελικῆς πίστεως ᾠκοδομήθη ὁ ἄνω ναὸς ὑπὸ τῶν μνημονευομένων Καμπούλου καὶ τῆς συμβίου του, οἵτινες ἀποθανόντες θὰ ἐτάφησαν ἐν τῷ ὑπογείῳ ὅπου εὑρέθησαν αἱ πλάκες τοῦ μνημείου των, καὶ ἀκολούθως μετετέθησαν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ ὡς ἤδη εὑρίσκονται.

Ἀλλὰ τίς ἄρα γε καὶ πόθεν ὁ ἱδρυτὴς Καμποῦλος καὶ ἡ σύμβιος αὐτοῦ;

Ὁ χρόνος ἀτυχῶς καλύπτει εἰσέτι τὸ τοιοῦτον. Ἡ ἑλληνιστὶ ὅμως καὶ οὐχὶ λατινιστὶ ἐν τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ ἐπιτύμβιος, κολακεύει ἡμᾶς νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι οἱ ἱδρυταὶ οὗτοι ἦσαν ἀνατολῖται καὶ οὐχὶ αὐτόχθονες.